

Latvijas interešu konfliktu režīma stiprināšana: ceļā uz efektīvu īstenošanu

Ierakstiet jebkādu ar sanāksmi saistītu loģistikas informāciju, piemēram, sanāksmes datumu, laiku un vietu.

Informatīva piezīme. Izmantojiet šo lauku, lai sniegtu īsu dokumenta kopsavilkumu vai izceltu svarīgu informāciju. Šis teksts tiks parādīts dokumenta lapā sadaļā *O.N.E* dalībniekiem un partneriem.

Ziņojuma tulkojumu latviešu valodā nodrošināja Eiropas Komisija un Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija, un KNAB neatbild par tulkojuma precizitāti. KNAB aicina iespējamo neskaidrību gadījumā par ziņojumā iekļautajiem jautājumiem sazināties ar KNAB.

Šeit ievadiet kontaktpersonu vārdus.

Satura rādītājs

1 Interesešu konflikta novēršana Latvijā: juridisks pārskats	4
2 IKNL īstenošanas problēmu pārvarēšana	59
Atsauces	70

ATTĒLI

1.1. attēls. ESAO ieteikums par integritāti publiskajā sektorā: sistēma, kultūra, atbildība	5
1.2. attēls. Lielākajā daļā ESAO valstu augstākā līmeņa lēmumu pieņēmējiem ir stingrākas informācijas atklāšanas prasības	31
1.3. attēls. Nogaidīšanas periodi ESAO valstīs	54

TABULAS

1.1. tabula. Latvijas sniegums ESAO Publiskā sektora integritātes rādītājos (PSIR)	6
1.2. tabula. Galvenie interesešu konflikta sistēmas dalībnieki Latvijā un viņu pienākumi	8
1.3. tabula. Pārskats par Latvijas tiesisko regulējumu	17
1.4. tabula. Augsta riska amati, uz kuriem attiecas absolūts sekundārās nodarbinātības aizliegums Vācijā, Latvijā, Rumānijā, Slovākijā un Vācijā	23
1.4. tabula. Aktīvu un saistību informācijas atklāšanas deklarācijas saturs Francijā	29
1.5. tabula. Interesešu deklarācijas saturs un interesešu un darbību deklarēšana Francijā	30

IZCĒLUMI

1.1. izcēlums. Ētikas kodeksi, kas attiecas uz interesešu konflikta regulējumu Latvijā	7
1.2. izcēlums. Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likums	11
1.3. izcēlums. ESAO vadlīniju definīciju pieeja	19
1.4. izcēlums. Interesešu konflikta definīcijas Austrālijā, Francijā, Polijā un Slovēnijā	20
1.5. izcēlums. Metodika, kā novērtēt ierobežojumus attiecībā uz valsts ierēdņu ārējo darbību/sekundāro nodarbinātību	26
1.6. izcēlums. Aktīvu deklarācijas veidlapu kategorijas	29
1.7. izcēlums. Augsta riska amatu identificēšana aktīvu un interesešu deklarēšanas sistēmās	33
1.8. izcēlums. Valsts amatpersonu definīcija Igaunijas Korupcijas apkarošanas likumā	34
1.9. izcēlums. Ziņošanas subjekti Francijā	36
1.10. izcēlums. Kriptoalūtu izsekošana	38
1.11. izcēlums. Valstis, kurās uz kriptoalūtām attiecas deklarēšanas pienākumi	39
1.12. izcēlums. Starpvaldību sadarbības un publiskās un privātās partnerības ceļā izstrādātie metodiskie materiāli Latvijā	41
1.15. izcēlums. Starptautiskais līgums par datu apmaiņu aktīvu deklarāciju pārbaudei	42
1.15. izcēlums. Datu izpaušana Kanādā, Apvienotajā Karalistē un Amerikas Savienotajās Valstīs	43

1.16. izcēlums. Datu izpaušanas un privātuma tiesību līdzsvarošana	44
1.17. izcēlums. Aktīvu un interešu deklarāciju publiskošana saskaņā ar ES VDAR	45
1.18. izcēlums. Privātuma tiesību un sabiedrības interešu līdzsvarošana korupcijas apkarošanā publiskajā sektorā: judikatūra un tiesību akti ES līmenī	46
1.19. izcēlums. Privāto interešu reģistrs (<i>PINREG</i>) Lietuvā	47
1.17. izcēlums. Sankcijas Francijā un Kanādā	49
1.18. izcēlums. Pasākumi pirms nodarbinātības Francijā, ASV un Austrālijā	52
1.19. izcēlums. Ierobežojumi pēc nodarbinātības Vācijā	55
1.21. izcēlums. Neatkarīgā padomdevēja komiteja uzņēmumu darbinieku iecelšanas jautājumos (<i>ACoBA</i>) Apvienotajā Karalistē	57
2.1. izcēlums. KNAB un citu Latvijas valsts pārvaldes kompetento iestāžu sniegtās vadlīnijas un mācības saistībā ar KI	60
2.2. izcēlums. Augsta riska amatu ieņēmējiem paredzētu mācību piemēri	64
2.4. izcēlums. Elektroniskā interešu konflikta novēršanas sistēma (<i>SeCI</i>) Brazīlijā	67
2.4. izcēlums. Korupcijas novēršanas kontaktpersonas Vācijā	69

1 Interesešu konflikta novēršana Latvijā: juridisks pārskats

Lai nodrošinātu valdības lēmumu pieņemšanas integritāti, ir svarīgi izveidot stabilu interesešu konflikta novēršanas un pārvaldības sistēmu. Latvijā vispārējais interesešu konflikta regulējums ir noteikts likumā “Par interesešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” (IKNL). Uz šauriem nozares jautājumiem attiecas konkrētās nozares noteikumi, kurus dažkārt ieinteresētajām personām var būt grūti izprast. Interesešu konflikta novēršana tiek panākta, izmantojot IKNL noteiktos ierobežojumus, aizliegumus un pienākumus. Tomēr visaptveroša instrumenta potenciāls gan interesešu konflikta situāciju novēršanai, gan pārvaldībai, iespējams, vēl nav pilnībā īstenots.

1. Lai veidotu spēcīgas institūcijas un sniegtu iedzīvotājiem pārliecību, ka valdība strādā viņu interesēs, nevis tikai dažu izredzēto labā, svarīga ir integritāte. Integritāte ir ne tikai morāles jautājums, bet arī jautājums par to, kā padarīt ekonomiku produktīvāku, publisko sektoru – efektīvāku un sabiedrību – iekļaujošāku. Strauji mainīgajā publiskā sektora vidē starp publisko un privāto sektoru nepārtraukti veidojas jaunas attiecību formas. Ja preventīvie mehānismi nedarbojas un interesešu konflikts (IK) kļūst par korupciju, demokrātisko institūciju reputācija tiek pakļauta pārbaudījumam un uzticība valdībai tiek iedragāta. Tāpēc stingra sistēma interesešu konfliktu situāciju novēršanai un pārvaldībai ir ļoti svarīga, lai nodrošinātu, ka valdības lēmumus neietekmē valsts amatpersonu privātās intereses, un tādējādi aizsargātu demokrātijas sasniegumus (OECD, 2003^[1]).

2. ESAO 2017. gada lēmums par integritāti publiskajā sektorā aptver interesešu konfliktu novēršanu visos trijos pīlāros (1.1). Pirmkārt, nosakot skaidras un samērīgas procedūras, lai pārvaldītu faktiskus vai iespējamus interesešu konfliktus. Otrkārt, nodrošinot viegli pieejamus oficiālus un neoficiālus norādījumus un konsultāciju mehānismus, lai atbalstītu valsts amatpersonas interesešu konflikta situāciju pārvaldībā.

Visbeidzot, novēršot to, ka valsts politiku pārņem šauru interešu grupas, izmantojot interešu konflikta pārvaldības sistēmu, kas nodrošina efektīvu pārskatatbildību (OECD, 2017^[2]).

1.1. attēls. ESAO ieteikums par integritāti publiskajā sektorā: sistēma, kultūra, atbildība

Avots: (OECD, 2017^[2])

3. Līdzīgi arī ESAO 2003. gada ieteikumā par vadlīnijām interešu konfliktu pārvaldībai valsts dienestā teikts, ka, lai gan interešu konflikts *ipso facto* nav korupcija, aizvien vairāk tiek atzīts, ka valsts amatpersonu privāto interešu un valsts pienākumu konflikts, ja tas netiek pienācīgi pārvaldīts, var izraisīt korupciju. Efektīvas interešu konflikta politikas pareizais mērķis nav vienkārši aizliegt visas valsts amatpersonu privātās intereses, pat ja šāda pieeja būtu iedomājama. Tūlītējam mērķim vajadzētu būt oficiālās politikas un administratīvo lēmumu, kā arī valsts pārvaldes kopumā integritātes saglabāšanai, atzīstot, ka neatrisināts interešu konflikts var izraisīt ļaunprātīgu amata pienākumu izmantošanu (OECD, 2003^[3]).

4. ESAO Publiskā sektora integritātes rādītāji (PSIR) mēra iepriekšminēto ieteikumu īstenošanas galvenos aspektus. pēdējo reizi Latvija tika vērtēta 2022. gadā par 13. principu (Publiskās politikas veidošanas pārskatatbildība), kas iekļāva interešu konflikta aizsardzības pasākumu analīzi (OECD, 2024^[4]). Attiecībā uz interešu konflikta novēršanas mehānismu izmantošanu augstākajām amatpersonām Latvija izpilda astoņus no deviņiem apakšrādītājiem, kas ir krietni virs ESAO vidējā rādītāja 3,6 no 9 (1.1). Tomēr par interešu deklarācijām atbildīgā iestāde nesniedz ieteikumus par visiem konstatētajiem interešu konflikta gadījumiem. Saskaņā ar Likuma par interešu konfliktu novēršanu valsts amatpersonu darbībā (IKNL) 20. pantu katra institūcija ir pati atbildīga par šādu situāciju risināšanu (Saeima, 2002^[5]). Latvijas Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (KNAB) nesniedz ieteikumus pēc katras konstatētās

interesešu konflikta situācijas. Pēc pārkāpuma būtības izskaidrošanas iesaistītajai personai KNAB īsteno turpmākus preventīvos pasākumus. Tie var iekļaut mērķtiecīgu mācību rīkošanu konkrētai institūcijai vai valsts amatpersonu grupai, lai nodrošinātu, ka līdzīgi interesešu konflikti nerodas arī citām amatpersonām. Šo sistēmisko pieeju apliecina aptuveni 10 000 cilvēku izglītošana gadā.

1.1. tabula. Latvijas sniegums ESAO Publiskā sektora integritātes rādītājos (PSIR)

Interesešu konflikta novēršanas pasākumi praksē	Latvija	% valstu, kas izpilda
• Pēdējos sešos gados valdības locekļi ir iesnieguši 100% interesešu deklarāciju.	✓	55%
• Pēdējos sešos gados parlamenta deputāti ir iesnieguši 90% interesešu deklarāciju.	✓	62%
• Pēdējo četros gados augstākās tiesu sistēmas struktūras ir iesniegušas 80% interesešu deklarāciju.	✓	24%
• Pēdējo četros gados obligāto interesešu deklarāciju iesniegšanas rādītājs jaunieceltajiem vai atkārtoti ieceltajiem augstākā līmeņa ierēdņiem izpildvarā ir vismaz 80%.	✓	31%
• Pārbaudāmās deklarācijas tiek atlasītas saskaņā ar pieeju, kas pamatojas uz risku.	✓	45%
• Atbildīgā iestāde ir pārbaudījusi vismaz 60% deklarāciju, kas ir iesniegtas pēdējos divos pilnos kalendārajos gados.	✓	24%
• Atbildīgā iestāde ir sniegusi ieteikumus par visu pēdējos trijos gados konstatēto interesešu konfliktu atrisināšanu 12 mēnešos.		24%
• Pēdējos trijos gados ir piemērotas dažādas sankcijas gadījumos, kad nav ievēroti informācijas atklāšanas pienākumi, nav veikta pārvaldība vai nav atrisināta interesešu konflikta situācija.	✓	34%
• Visas deklarācijas ir iesniegtas elektroniski.	✓	45%

Avots: (OECD, 2024^[4])

5. Latvijā galvenais interesešu konfliktu regulējošais tiesību akts ir IKNL, kurā no 2007. līdz 2023. gadam kopumā veikti 33 grozījumi. Saskaņā ar IKNL 2. pantu likuma mērķis ir nodrošināt valsts amatpersonu darbību sabiedrības interesēs, novēršot jebkuras valsts amatpersonas, tās radnieku vai darījumu partneru personiskās vai mantiskās ieinteresētības ietekmi uz valsts amatpersonas darbību, veicināt valsts amatpersonu darbības atklātumu un atbildību sabiedrības priekšā, kā arī sabiedrības uzticēšanos valsts amatpersonu darbībai (Saeima, 2002^[5]).

6. Interesešu konflikta noteikumi ir iekļauti arī citos dokumentos, tostarp Ministru kabineta leteikumā Nr. 1 "Valsts pārvaldes vērtības un ētikas pamatprincipi" ([Latvijas Vēstnesis](#), 235, 29.11.2018.), Publisko iepirkumu likumā, Latvijas Vēstnesis, 254, 29.12.2016., un Pašvaldību likumā, Latvijas Vēstnesis, 215, 04.11.2022.). Tāpat katrā publiskajā institūcijā ir izstrādāts ētikas kodekss, kurā ir izskaidroti interesešu konflikta noteikumi un norādīti papildpienākumi (1.1).

1.1. izcēlums. Ētikas kodeksi, kas attiecas uz interešu konflikta regulējumu Latvijā

Valsts policija 2020. gadā pieņēma Ētikas kodeksu, kurā ir noteiktas ētikas vērtības un pamatprincipi vispārējiem rīcības noteikumiem attiecībā uz integritāti, IK novēršanu, saziņu ar lobētājiem, kā arī kārtību, kā rīkoties, ja tiek pārkāpti kodeksā iekļautie noteikumi.

Kodeksā noteikts, ka par atbilstību tam un tā ētikas pamatprincipiem atbild katras attiecīgās struktūrvienības vadītājs. Turklāt Valsts policijā ir izveidota Ētikas komisija, kuras uzdevums ir veicināt kodeksa īstenošanu un ievērošanu, kā arī būt par uzticības punktu ētikas jautājumos.

Kodeksa 4. iedaļā ģeogrāfiskā uzmanība ir pievērsta pasākumiem, lai nepieļautu IK. Noteikumi iekļauj izvairīšanos no situācijām, kurās varētu rasties reāls, potenciāls vai šķietams interešu konflikts vai korupciju veicinoši apstākļi, aizliegumu pieņemt dāvanas saistībā ar pienākumu veikšanu un atturēšanos no tādu pienākumu veikšanas, kas var radīt IK.

Tāpat 1995. gadā **tiesu vara** pirmo reizi pieņēma Tiesnešu ētikas kodeksu. 2008. gadā tiesu vara uzsāka diskusijas par nepieciešamību grozīt kodeksu. Pēc tam diskusijās tika iesaistītas dažādas institūcijas un izskatīti attiecīgie Pretkorupcijas starptautu grupas (*GRECO*) ieteikumi. 2021. gada februārī tika pieņemts jauns kodekss. Grozītajā kodeksā ir noteikti tādi kritēriji kā neatkarība, integritāte un cieņa, objektivitāte, kompetence un atbilstība, kā arī īpaši noteikumi par IK. Attiecībā uz IK kodekss paredz, ka tiesnesis nedrīkst izmantot tiesas institūta prestižu, lai apmierinātu savas vai citu personu privātās intereses, un nedrīkst pieļaut, ka ģimenes, sociālās, politiskās vai citas attiecības ietekmē tiesneša rīcību tiesas spriešanas laikā.

Turklāt 2021. gadā **Ģenerālprokuratūra** pieņēma Latvijas prokuroru ētikas kodeksu. Kodekss nosaka, ka prokurori ir tiesu varas amatpersonas, kas pārstāv valsti un ir atbildīgas par kriminālprocesa uzraudzību un vadīšanu. Prokurori ir atbildīgi par demokrātijas, cilvēktiesību un tiesiskuma aizsardzību, kā arī par visaugstāko uzvedības standartu ievērošanu. Turklāt kodeksā ir noteikti vispārīgi principi, kas ir paredzēti, lai noteiktu prokuroru uzvedību. Tie papildina likumu un citus ētiskos juridiskos noteikumus un jo īpaši iekļauj uzvedības standartus attiecībā uz neatkarību, objektivitāti, tiesiskumu, kompetenci, konfidencialitāti, godprātību un cieņu. Visbeidzot, kodekss paredz arī noteikumus, kas regulē attiecības ārpus valsts amata.

2022. gada 7. jūlijā **Valsts ieņēmumu dienests (VID)** pieņēma atjauninātus iekšējos noteikumus "**Valsts ieņēmumu dienesta Ētikas kodekss**", kas attiecas uz VID amatpersonām un darbiniekiem. Kodekss nosaka profesionālās ētikas pamatprincipus, lai veicinātu likumīgu, taisnīgu un kvalitatīvu amata pienākumu izpildi. Tā uzdevums ir veicināt iestādes darbinieku un amatpersonu likumīgu, godprātīgu un kvalitatīvu pienākumu izpildi, veidojot pozitīvu VID tēlu sabiedrībā, kā arī mazināt interešu konfliktu un pretrastiskas lobēšanas situāciju iespējamību. Kodekss paredz vērtību un ētikas pamatprincipus un noteiktu rīcību amata pienākumu pildīšanas laikā un ārpus tā. Tie ir saistoši visiem VID darbiniekiem neatkarīgi no viņu amata, nodarbinātības veida un ilguma. Gadījumos, uz kuriem kodekss neattiecas, darbinieki rīkojas saskaņā ar vispārējiem ētikas un uzvedības standartiem. Katrs darbinieks, kā arī viņa struktūrvienības vadītājs ir atbildīgs par Rīcības kodeksa ievērošanu. Kodekss arī nosaka, ka darbinieks nedrīkst pieļaut interešu konflikta rašanos un viņam laikus jāatsakās no (darba) pienākumu veikšanas vai stāšanās amatā, ja ētiski apsvērumi varētu likt apšaubīt darbinieka objektivitāti un personisko ieinteresētību. Visos gadījumos VID darbinieks atturas tieši vai netieši pieņemt jebkādas dāvanas, naudas, mantu vai pakalpojumu piedāvājumus, viesmīlību, žēlastības vai pateicības izpausmes, kas ir līdzvērtīgas dāvanai, un citus labumus no VID klientiem. Pieņemot dāvanas, jāievēro IKNL 13. panta 1. un 2. punkta prasības. Turklāt Kodeksā ir iekļautas infografikas par VID politiku pret jebkāda veida kukuļņemšanu, dāvanu vai citu labumu pieņemšanu, kā arī pakāpeniski sniegtas norādes par nepieciešamo rīcību kukuļņemšanas gadījumā.

Avots: (Judicial Ethics Commission, 2021^[6]), (Prosecutor General of Latvia, 2021^[7]) (State Police Republic of Latvia, 2020^[8]); Latvijas ieinteresēto personu sniegtā informācija.

7. Saskaņā ar Ministru kabineta Noteikumiem Nr. 630 ("Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmas pamatprasībām korupcijas un interešu konflikta riska novēršanai publiskas personas institūcijā") Ētikas kodeksa pieņemšana un ieviešana ir obligāta visām Latvijas publiskajām personām (Cabinet of Ministers of the Republic of Latvia, 2017^[9]). Tomēr ieinteresētās personas, kuras tika intervētas, lai sagatavotu šo ziņojumu, norādīja, ka vairums šo kodeksu balstās uz likumdošanas aktu pamatojumu un ka to saturā ir sniegtas tikai pamatnorādes. Ņemot to vērā, šie instrumenti lielākoties nav saistīti ar centrālā līmeņa direktīvām. Kopumā publiskā ētika un ētikas kodeksu izstrāde publiskās institūcijās ir Valsts kancelejas kompetencē. 2018. gadā Valsts kanceleja pieņēma lēmumu Nr. 1 "Valsts pārvaldes vērtības un ētikas pamatprincipi", kas attiecas uz valsts amatpersonām un ir atskaites punkts individuālu ētikas kodeksu izstrādei (Cabinet of Ministers of the Republic of Latvia, 2018^[10]). Tāpat ieinteresētās personas uzskatīja, ka Latvijas tiesisko regulējumu varētu vēl vairāk uzlabot, kā tas ir sīki paskaidrots visā ziņojumā. Kopumā secīgi un izklaidēti grozījumi ir padarījuši tiesisko regulējumu sadrumstalotu, un publiskajām institūcijām ir grūti to ievērot. Šī izklaidētība ir izraisījusi to, ka valsts amatpersonām nav skaidrības ne par viņu pienākumiem, ne par šādu noteikumu mērķi.

8. Kopumā interešu konflikta risināšanai ir svarīgi noteikt efektīvu politisko pieeju, kas pārsniedz tiesību normas un ir būtiska valsts publiskās dzīves politiskajai, administratīvajai un tiesiskajai struktūrai. Šajā nodaļā ir sniegts pārskats par Latvijas modeli un ESAO dalībvalstīs izmantotajiem risinājumiem interešu konflikta situāciju identificēšanai un risināšanai valsts dienestā. Likumdošanas aktu līmenī tas dotu iespēju risināt iepriekšminēto problēmu, tostarp tiesību normu sadrumstalotību un attiecīgo ieinteresēto personu atbildību par tām. Institucionālā līmenī nodaļā ir izklāstītas tendences, apzināta labā prakse un analizētas jaunas jomas, kurās būtu lietderīgi turpināt darbu.

Integritātes sistēmas dalībnieki un viņu pienākumi interešu konflikta regulējuma pārraudzībā Latvijā

9. Integritātes nodrošināšana ir atkarīga no plaša tādu dalībnieku loka, kuriem ir nozīmīga loma publiskās integritātes apvienošanā ar publiskās pārvaldības un vadības sistēmu (1.2). Sadarbība starp dažādiem integritātes sistēmas dalībniekiem veicina sinerģiju, lai nepieļautu pārklāšanos, un nodrošina vienotu integritātes sistēmas piemērošanu, savukārt kopīga pārraudzība var ļaut identificēt un atklāt trūkumus un neatbilstības IK sistēmā (OECD, 2020^[11]). Turklāt, lai nepieļautu interešu konfliktu publiskajā sektorā, ir svarīgi nodrošināt, ka vadība un iekšējā kontrole sadarbojas ar ārējās uzraudzības iestādēm un citiem integritātes sistēmas dalībniekiem (OECD, 2003^[3]). Lai veiktu savas funkcijas, katrai integritātes sistēmas daļai ir vajadzīgi pietiekami finanšu, tehniskie resursi un cilvēkresursi, kas atbilst tās pilnvarām, kā arī atbilstošas spējas, lai pildītu savus pienākumus (OECD, 2020^[11]). IK noteikumu pārraudzībā Latvijā ir iesaistītas vairākas iestādes.

1.2. tabula. Galvenie interešu konflikta sistēmas dalībnieki Latvijā un viņu pienākumi

Dalībnieks	Iestādes veids	Pienākumi	Tiesiskais regulējums
------------	----------------	-----------	-----------------------

Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (KNAB)	Neatkarīga pārvaldes iestāde Ministru kabineta pārraudzībā	Tam ir uzticēta Latvijas korupcijas novēršanas politikas īstenošana un IKNL īstenošanas uzraudzība, kā arī interešu konflikta novēršanas normatīvo aktu izstrādes un pilnveidošanas vadīšana. Turklāt tas nosaka, vai valsts amatpersonas atrodas interešu konflikta situācijā un vai tās ievēro IKNL noteiktos aizliegumus un ierobežojumus. Visbeidzot, tas ir atbildīgs par interešu konflikta mācību nodrošināšanu gan valsts amatpersonām, gan privātajam sektoram.	Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likums (30.04.2002.)
Valsts ieņēmumu dienests (VID)	Tieša administratīva iestāde Finanšu ministrijas pakļautībā	Tam ir uzticēts nodrošināt, lai ierēdņi aizpildītu un iesniegtu deklarācijas, kā ir noteikts tiesību aktos. Saskaņā ar IKNL tā pārbauda iesniegtos deklarētāju sarakstus, saņem elektroniskās deklarācijas un pārrauga to drošu glabāšanu un publiskošanu. Turklāt tam ir tiesības uzlikt administratīvo sodu par konstatētajiem pārkāpumiem saskaņā ar Administratīvo pārkāpumu likumu, kas ir piemērojams visām publiskajām iestādēm Latvijā. Saskaņā ar Kriminālprocesa likumu VID izmeklē arī noziedzīgus nodarījumus par nepatiesu ziņu norādīšanu valsts amatpersonu deklarācijās (Krimināllikuma 219. pants).	Likums par Valsts ieņēmumu dienestu (28.10.1993.)
Valsts kanceleja	Centrālā valsts pārvaldes iestāde, tieši pakļauta Ministru prezidentam	Tā nodrošina valsts ilgtermiņa attīstības plānošanu un koordināciju, veido un īsteno politiku valsts pārvaldes un cilvēkresursu jomā, kā arī veicina labu pārvaldību un sabiedrības dalības iespējas valsts pārvaldē. Saistībā ar to tā uzrauga arī ētikas standartus un pārvaldības caurredzamību.	Ministru kabineta Noteikumi Nr. 358 "Valsts kancelejas nolikums"
Finanšu izlūkošanas dienests (FID)	Neatkarīga iestāde	Tas novērš nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu un terorisma finansēšanu. Tas koncentrē savu darbību uz noziedzīgu darbību apkarošanu un sniedz būtisku palīdzību tiesībsardzības iestādēm to centienos apkarot šos draudus.	Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likums (30.07.2008.)
Latvijas Republikas prokuratūra	Tiesu iestāde	Tās uzdevums ir uzsākt un pārraudzīt kriminālvajāšanu, kā arī uzraudzīt sodu izpildi. Tā saņem kriminālpārkāpumu lietas no KNAB un piemēro sankcijas saskaņā ar valsts krimināltiesībām.	Prokuratūras likums (02.06.1994.)
Tiesnešu ētikas komisija	Tiesu pašpārvaldes iestāde	Tā sniedz atzinumus par ētikas normu interpretāciju un iespējamiem pārkāpumiem. Tā izvērtē iespējamus Tiesnešu ētikas kodeksa pārkāpumus un, ja nepieciešams, lemj par disciplinārlietu ierosināšanu.	Likums par tiesu varu (14.01.1993.)

Satversmes aizsardzības birojs (SAB)	Valsts drošības iestāde	Tas ir atbildīgs par izlūkošanu un pretizlūkošanu, kā arī par valsts noslēpumu aizsardzību. Tas aizsargā NATO un ES klasificētu informāciju publiskās institūcijās. Turklāt saskaņā ar IKNL tas vāc un pārbauda izlūkdienestos un drošības dienestos nodarbināto valsts amatpersonu aktīvu deklarācijas, kā arī iesniegtos deklarētāju sarakstus.	Satversmes aizsardzības biroja likums (19.05.1994.)
Ministru prezidenta birojs	Ministru kabineta departaments	Tas sniedz atbalstu Ministru prezidentam kā valdības vadītājam, palīdzot pildīt dažādus ar pārvaldību un administrāciju saistītus uzdevumus un pienākumus. Saskaņā ar IKNL tas ir atbildīgs par aktīvu deklarāciju saņemšanu no SAB un KNAB vadītājiem. Tomēr praksē KNAB vadītāja deklarācija tiek iesniegta VID un ir publiski pieejama.	Ministru kabineta iekārtas likums (15.05.2008.)

Avots: Izstrādājusi ESAO, pamatojoties uz pētījumiem un intervijām ar ieinteresētajām personām.

Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (KNAB)

10. KNAB ir neatkarīga pārvaldes iestāde, kurai ir pilnvaras īstenot Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumā noteiktās funkcijas. Likums nosaka KNAB juridisko statusu un darbību (Saeima, 2002^[12]). Šīs funkcijas iekļauj priekšvēlēšanu kampaņu kontroli un politisko organizāciju un apvienību finansējuma noteikumu izpildes kontroli, bet jo īpaši korupcijas novēršanu un apkarošanu (1.2). Birojs ir strukturēts trijās galvenajās jomās: i) izmeklēšana, ii) kriminālizlūkošana un iii) stratēģija un politikas plānošana, kuras visas veido departamenti un nodaļas, kuru uzdevumi ir saistīti ar konkrētākām pilnvarām galvenajā jomā (KNAB, 2023^[13]).

1.2. izcēlums. Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likums

III nodaļa. Biroja kompetence

7. pants. Biroja funkcijas korupcijas novēršanā

Likumā ir noteikti 16 KNAB pienākumi saistībā ar korupcijas novēršanu un IK. Galvenās funkcijas ir šādas:

- izstrādāt korupcijas novēršanas un apkarošanas stratēģiju, izstrādāt valsts programmu un koordinēt sadarbību šajā jomā, lai nodrošinātu tās īstenošanu;
- koordinēt IKNL izpildi, kā arī pārbaudīt valsts amatpersonu deklarācijas, kas ir tā kompetencē;
- analizēt normatīvos aktus un normatīvo aktu projektus, kā arī ierosināt izdarīt tajos grozījumus, iesniegt priekšlikumus jaunu normatīvo aktu projektu izstrādāšanai;
- izstrādāt metodiku korupcijas novēršanai un apkarošanai valsts un pašvaldību iestādēs un privātajā sektorā;
- izglītēt sabiedrību tiesību un ētikas jomā, informēt sabiedrību par korupcijas attīstības tendencēm un atklātajiem korupcijas gadījumiem, kā arī par veiktajiem pasākumiem korupcijas novēršanai un apkarošanai.

8. pants. Biroja funkcijas korupcijas apkarošanā

- Likumā ir noteikts, ka KNAB likumā noteiktajos gadījumos sauc valsts amatpersonas pie administratīvās atbildības un piemēro sodus par administratīviem pārkāpumiem korupcijas novēršanas jomā, kā arī veic izmeklēšanu un operatīvo darbību, lai atklātu Krimināllikumā paredzētos noziedzīgos nodarījumus valsts institūciju dienestā, ja tie ir saistīti ar korupciju.

Avots: (Saeima, 2002^[12])

11. KNAB ir gan preventīvās, gan tiesībaizsardzības spējas, taču tam nav pilnvaru veikt kriminālvajāšanu. Preventīvie uzdevumi iekļauj Nacionālās korupcijas novēršanas un apkarošanas programmas sagatavošanu, korupcijas novēršanas un apkarošanas metodiku izstrādi, kā arī priekšlikumu iesniegšanu jaunu normatīvo aktu izstrādei. KNAB veic izmeklēšanu un operatīvo darbību, lai atklātu noziedzīgus nodarījumus valsts amatpersonu darbībā, kā arī uzrauga politisko partiju finansēšanas noteikumu ievērošanu un saskaņā ar likumu sauc personas pie atbildības par administratīviem pārkāpumiem (KNAB, 2023^[13]). Jāatzīmē, ka saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 387. pantu KNAB un Valsts policijai ir dalīta izpildes kompetence. Piemēram, ja kukulis tiek dots publiskas personas iestādes darbiniekam, lietu izmeklē Valsts policija, bet, ja kukulis tiek dots valsts amatpersonai, lieta ir KNAB kompetencē.

12. Saistībā ar IK novēršanu un pārvaldību KNAB uzdevums ir izstrādāt un pilnveidot normatīvos aktus, kas regulē interešu konflikta novēršanu, vienlaikus uzraugot Likuma par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā (IKNL) īstenošanu. Birojs arī nosaka, vai valsts amatpersonas, pildot savus pienākumus, nav nonākušas interešu konfliktā, pārbaudot valsts amatpersonu iesniegtās deklarācijas. KNAB var izmantot arī publiski pieejamu informāciju, trauksmes cēlēju ziņojumus, anonīmus ziņojumus, citu iestāžu iesniegto informāciju un citus avotus, lai atklātu IK. Saskaņā ar IKNL 30. panta 1. un 2. punktu, konstatējot IKNL pārkāpumu, Birojs pieprasa valsts amatpersonām atbildzināt valstij nodarītos zaudējumus, kā arī var saukt valsts amatpersonas pie administratīvās atbildības un piemērot administratīvos sodus par pārkāpumu saskaņā ar IKNL 32. pantu.

13. Attiecībā uz deklarācijām Valsts ieņēmumu dienests (VID) principā pārbauda sniegto ziņu patiesumu. VID nosūta KNAB lietas par iespējamu IK, kā arī lietas, kurās ir norādes uz kukuļošanu, papildpārbaudes veikšanai. KNAB nepārbauda visas deklarācijas, bet gan izmanto uz risku balstītu pieeju, izvēloties deklarācijas, par kurām veikt padziļinātas manuālas pārbaudes, ņemot vērā tādus kritērijus kā amatpersonas darba stāžs un amats, iepriekšējie pārkāpumi un brīdinājumi plašsaziņas līdzekļos (GRECO, 2017^[14]). Pēc tam KNAB pārbauda deklarācijas, lai konstatētu IKNL noteikto ierobežojumu un aizliegumu pārkāpumus. Jāatzīmē arī, ka KNAB pamatojas uz VID lietām par noziedzīgi iegūtiem līdzekļiem, kas ir iegūti noziedzīgos nodarījumos, kuri nav saistīti ar korupciju.

14. Šā ziņojuma sagatavošanas brīdī KNAB ir deviņi īpaši norīkoti darbinieki, kuri nodarbojas ar valsts amatpersonu IK un citu IKNL pārkāpumu atklāšanu, tostarp pārbaudot valsts amatpersonu deklarācijās sniegto informāciju. 2021. gadā KNAB konstatēja 256 IKNL pārkāpumus un 222 amatpersonām piemēroja naudassodus, kuru kopsumma bija vairāk nekā 40 000 EUR (European Commission, 2022^[15]). Salīdzinājumam, 2022. gadā KNAB par IKNL noteikumu neievērošanu ierosināja 248 administratīvo pārkāpumu lietas un 202 valsts amatpersonām piemēroja naudassodus par kopējo summu 36 595 EUR (European Commission, 2023^[16]). KNAB nodrošina arī mācības valsts amatpersonām un privātajam sektoram par IK un profesionālo ētiku, 2021. gadā organizējot 82 mācību kursus vairāk nekā 10 000 dalībnieku (European Commission, 2022^[15]).

Valsts ieņēmumu dienests (VID)

15. VID ir finanšu ministra pārraudzībā esoša tieša pārvaldes iestāde, kas pārrauga ar nodokļiem saistītos jautājumus saistībā ar maksājumu uzskaiti, nodokļu iekasēšanu un citu valsts noteikto pienākumu izpildi Latvijas Republikas teritorijā. Turklāt VID veic šādus uzdevumus saistībā ar Eiropas Savienības budžetu, kā arī īsteno muitas politiku un organizē ar muižu saistītos jautājumus (SRS, 2023^[17]).

16. Attiecībā uz IK saskaņā ar IKNL 23., 26., 27. un 28. pantu VID ir pienākums novērst korupciju. Konkrēti, tam ir uzdots pārbaudīt iesniegto deklarētāju sarakstu, kontrolēt, kā amatpersonas ievēro deklarāciju aizpildīšanas un iesniegšanas prasības, nodrošināt valsts amatpersonu deklarāciju reģistrāciju, glabāšanu un publicēšanu, kā arī konstatēto pārkāpumu gadījumos piemērot administratīvo atbildību saskaņā ar Latvijas Administratīvo pārkāpumu likumu (SRS, 2023^[17]). Turklāt VID ir pilnvarots iesniegt (ar Finanšu ministrijas starpniecību) IKNL priekšlikumus grozījumu projektiem, jo īpaši attiecībā uz valsts amatpersonu deklarācijām. Šos pienākumus veic specializētais Nodokļu administrēšanas departaments, kas no 2022. gada 1. aprīļa pārņēma nodokļu administrēšanu un Likuma par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā izpildi. Nodokļu administrēšanas departaments ir izveidots Nodokļu pārvaldē un ir tieši pakļauts ģenerāldirektora vietniekam (SRS, 2022^[18]). VID Datu administrēšanas departaments veic Elektroniskās deklarēšanas sistēmā iesniegto deklarāciju pārbaudi, savukārt VID Nodokļu administrēšanas īpašais dienests veic šo deklarāciju pārbaudi, ievērojot IKNL 20. panta 5.² punktu, likuma 23. panta 2.¹ punktā noteiktajos gadījumos. VID elektroniski iesniegtās ierēdņu deklarācijas tiek automātiski pārbaudītas Elektroniskās deklarēšanas sistēmā (EDS), kas savstarpēji salīdzina to informāciju ar citām VID datu kopām, kā arī satiksmes un zemes reģistriem. Saskaņā ar IKNL 27. un 28. pantu VID veic administratīvas verifikācijas pārbaudes attiecībā uz deklarāciju savlaicīgu un pilnīgu iesniegšanu. Šajā kontekstā VID var salīdzināt deklarācijā norādīto informāciju ar tā rīcībā esošo informāciju.

17. Šo administratīvo verifikācijas pārbažu ietvaros VID Nodokļu administrācijas Valsts amatpersonu datu administrēšanas nodaļa (VADAN) izmanto Finanšu izlūkošanas dienesta (FID) sniegto informāciju par aizdomīgiem darījumiem, kā arī notāru un citu personu sniegto informāciju Datu noliktavas sistēmā (DNS), lai pārbaudītu deklarācijas, sākot ar 2024. gadu (kopš tika piešķirtas piekļuves tiesības). Tomēr VID nav pilnvaru pieprasīt vai salīdzināt banku informāciju no ārvalstu jurisdikcijām, kurās aktīvi bieži vien ir slēpti. Neatkarīgi no tā EDS pārbauda, vai deklarācijas tiek iesniegtas laikā un vai tajās ir pareizi norādīti ierēdņu ienākumi un aktīvi. Ja sistēma konstatē, ka deklarācijā ir neatbilstības vai nesakritības, tā nodod

šo deklarāciju kādam no 13 VID ierēdņiem manuālai pārbaudei. Intervijās, kas tika veiktas šā ziņojuma sagatavošanai, VID amatpersonas norādīja, ka nav rokasgrāmatas, kas palīdzētu darbiniekiem veikt manuālās pārbaudes, un praksē vecākie kolēģi parasti sniedz neoficiālus norādījumus mazāk pieredzējušiem komandas locekļiem.

18. Ja VID Valsts amatpersonu datu administrēšanas departamenta veiktās manuālās pārbaudes, kontroles un revīzijas iestāžu (piemēram, KNAB, Iekšējās drošības biroja) informācijas, juridisko vai fizisko personu iesniegumu vai citu VID departamentu informācijas rezultātā tiek konstatēta deklarācijas neiesniegšana vai nepatiesas informācijas sniegšana, VID var uzsākt administratīvā pārkāpuma lietvedību. Ja pārbaudē tiek konstatētas nepatiesas ziņas par mantu vai citiem ienākumiem lielā apmērā (piemēram, vērtība nodarījuma izdarīšanas brīdī piecdesmit reizes pārsniedza Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu), lieta tiek nodota izvērtēšanai VID Nodokļu un muitas policijas pārvaldei. Savukārt par nepatiesu ziņu sniegšanu ienākumu, īpašuma, darījumu vai cita mantiska rakstura deklarācijā Nodokļu un muitas policijas pārvalde var pieņemt lēmumu par kriminālprocesa uzsākšanu saskaņā ar Krimināllikuma 219. pantu. Ja Nodokļu un muitas policijas pārvalde, saņemot attiecīgo lietu, atsakās uzsākt kriminālprocesi, Valsts amatpersonu datu administrēšanas departamenta valsts amatpersonas joprojām var uzsākt administratīvā pārkāpuma procesu saskaņā ar Administratīvās atbildības likumu.

19. Kā ir norādījušas Latvijas iestādes, 2022. gadā VID manuāli pārbaudīja 21 531 no 65 396 deklarācijām. 2021. gadā tika konstatēti 302 IKNL neievērošanas gadījumi, tostarp 2 ministru, 3 parlamenta deputātu, 3 prokuroru, 1 tiesneša, vairāku departamentu vadītāju un viena KNAB vecākā inspektora deklarācijās. Kriminālprocesi netika uzsākti, 98% gadījumu tika atrisināti, uzliekot administratīvu naudassodu, kas ir mazāks nekā 100 EUR (European Commission, 2022^[19]). VID Nodokļu un muitas policijas pārvalde ir tiesīga uzsākt kriminālprocesi, ja tiek konstatēts, ka valsts amatpersona ir sniegusi nepatiesas ziņas deklarācijā par īpašumu vai citiem ienākumiem lielā apmērā, kā to paredz Krimināllikuma 219. panta otrā daļa. 2020. gadā astoņās lietās saistībā ar IKNL pārkāpumiem tika ierosināti kriminālprocesi.

20. Kā ziņots, VID nesen ir uzlabojis EDS, iekļaujot tajā brīdinājuma sistēmu, kas brīdina iesniedzējus par deklarācijā ievadīto datu neatbilstību iepriekšējās deklarācijās vai citos VID pieejamajos datos (European Commission, 2022^[19]). Saskaņā ar 01.02.2024. iekšējiem noteikumiem Nr. 8 VADAN ir jāpārbauda ne tikai deklarētā informācija, bet arī jāizmanto citās datubāzēs iekļautie dati. Piemēram, par īpašumiem deklarētā informācija jāsalīdzina un jāpārbauda ar Tiesu administrācijas pārziņā esošās valsts informācijas sistēmas "Valsts vienotā datorizētā zemesgrāmata" un Valsts zemes dienesta pārziņā esošās valsts informācijas sistēmas "Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēma", Nodokļu informācijas sistēmas (NIS) un Datu noliktavas sistēmas (DNS) informāciju. Tāpat arī visas ziņas par deklarētāja akcijām un kapitālu jāsalīdzina ar Uzņēmumu reģistra, Nodokļu informācijas sistēmas (NIS), Datu noliktavas sistēmas (DNS) sniegto informāciju un jāizvērtē arī visas izmaiņas uzņēmumu (komercsabiedrību) akcijās un kapitāldaļās, finanšu instrumentos (obligācijās, ieguldījumu fondu apliecībās u. c.).

21. Administratīvās verifikācijas pārbaudes, ko VID veic IKNL ietvaros, nevajadzētu jaukt ar VID veiktajām pārbaudēm, kas attiecas uz noziedzīgiem nodarījumiem, piemēram, nodokļu pārkāpumiem un nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas noziegumiem. Patiešām, saskaņā ar Likuma par nodokļiem un nodevām (18.02.1995.) 22. panta 2. punktu ziņotājām struktūrām saskaņā ar Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likumu (NILLTPFNL likums, 30.07.2008.) ir pienākums nekavējoties ziņot VID par tādas personas aizdomīgu darījumu, kuras rezidences (reģistrācijas) valsts ir Latvijas Republika, ja tās ir konstatējušas aizdomīgu darījumu saistībā ar nodokļu noziegumiem. Šādā gadījumā ziņotāja struktūra iesniedz VID ziņojumu par aizdomīgu darījumu, izmantojot Latvijas Finanšu izlūkošanas dienesta (FID) Finanšu izlūkošanas datu saņemšanas un analīzes sistēmu. Līdzīgi, izmantojot FID Finanšu izlūkošanas datu saņemšanas un analīzes sistēmu, zvērīnāts notārs tiek uzskatīts par ziņotāju struktūru un tam ir pienākums iesniegt ziņojumu VID arī tad, ja mantinieks,

iesniedzot mantojuma sarakstu kopā ar mantas novērtējumu, ir norādījis neregistrējamu kustamo mantu (tostarp skaidru naudu), kuras kopējā vērtība pārsniedz 15 000 EUR mantojuma masas kopsummā. Proti, saskaņā ar Noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma (*Latvijas Vēstnesis*, 116., 30.07.2008.) 56. panta 2. punktu VID var pieprasīt FID sniegt informāciju, kas ir nepieciešama normatīvajos aktos noteikto valsts amatpersonu ienākumu deklarāciju, kā arī citu normatīvajos aktos noteikto fizisko personu deklarāciju pārbaudei, ja ir pamatotas aizdomas, ka šīs personas ir sniegušas nepatiesas ziņas par savu mantisko stāvokli vai ienākumiem. VID izmanto FID sniegto informāciju par aizdomīgiem darījumiem, kā arī notāru un citu avotu datus, kas tiek glabāti Datu noliktavas sistēmā (DNS). Ar piešķirtajām piekļuves tiesībām šo informāciju izmanto, lai pārbaudītu deklarācijas, sākot no 2024. gada, Finanšu izlūkošanas datu ieguves un analīzes sistēmā (*goAML*). Tāpēc praksē nav bijis atsevišķi jāpieprasa informācija no FID saskaņā ar Noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma 56. panta 2. punktu.

22. Turklāt ņemot vērā, ka šīs administratīvās verifikācijas pārbaudes atšķiras no VID kompetences uzsākt kriminālizmeklēšanu par deklarāciju neiesniegšanu. Kā ir minēts iepriekš, Krimināllikuma 219. pantā ir paredzēta kriminālatbildība par to, ja persona ienākumu, īpašuma vai darījumu deklarācijā vai cita veida finanšu deklarācijā tīši sniedz nepatiesas ziņas. Likuma 219. pantā paredzētā kriminālatbildība attiecas arī uz likumā noteiktās deklarējamās mantas vai citu ienākumu izcelsmes avota nenorādīšanu vai par nepatiesu ziņu sniegšanu par deklarējamās mantas vai citu ienākumu izcelsmes avotu, ja šādas ziņas likumā noteiktajā kārtībā ir pieprasījusi attiecīgi pilnvarota valsts institūcija un ja nepatiesās ziņas ir norādītas par mantu vai citiem ienākumiem lielā apmērā (219. panta 3. punkts). Ņemot vērā, VID ir kompetence ierosināt un izmeklēt krimināllietas par nepatiesu ziņu norādīšanu valsts amatpersonu deklarācijās plašā mērogā un, savācot pietiekamus pierādījumus, nodot lietu kriminālvajāšanai prokuratūrai. Lai gan IKNL aktīvu un interešu deklarācijas pašas par sevi nav finanšu deklarācijas, tās tiek uzskatītas par mantiskā stāvokļa deklarācijām un ir pakļautas kriminālatbildībai.

23. Visbeidzot, jānorāda, ka attiecībā uz iekšējiem IK noteikumiem VID ir izveidojis Ētikas komisiju saskaņā ar VID 12.01.2021. noteikumiem Nr. 2 "Valsts ieņēmumu dienesta Ētikas komisijas nolikums" (State Revenue Service, 2022^[20]). Nolikums nosaka Valsts ieņēmumu dienesta Ētikas komisijas struktūru, uzdevumus, pienākumus, tiesības un darba organizāciju. Kopumā VID Ētikas komisija ir izveidota, lai izvērtētu, kā VID amatpersonas un darbinieki ievēro ētikas normas, un veicinātu VID vērtību un ētikas pamatprincipu ievērošanu ikdienas darbā.

Publisko iestāžu vadītāji

24. Katras publiskās iestādes vadītājam saskaņā ar IKNL ir noteikti konkrēti pienākumi, kas galvenokārt ir izklāstīti 20. pantā. Atkarībā no publiskās iestādes veida atbildīgais vadītājs vai institūcijas vadītājs var būt ievēlēta vai iecelta amatpersona. Piemēram, pašvaldības padomē institūcijas vadītājs vai atbildīgais vadītājs ir pašvaldības padomes priekšsēdētājs, kurš ir vēlēta amatpersona. Attiecīgi ministrijās institūcijas vadītājs ir valsts sekretārs, kurš ir iecelta amatpersona. Publisko iestāžu vadītājiem ir pienākums "*nepieļaut*", ka viņu iestādē strādājošās amatpersonas "*nonāk interešu konflikta situācijā*". Lai gan tas ir vispārīgs princips un pats par sevi nesniedz nekādus īstenošanas norādījumus, citos INKL pantos, saistītajos MK noteikumos un attiecīgajās vadlīnijās ir sniegti papildu ieteikumi, metodiskā palīdzība un piemēri publiskas personas institūcijām par iekšējās kontroles sistēmas izveidi, pilnveidošanu un uzturēšanu IK un korupcijas risku novēršanai. Patiešām, efektīva īstenošana ir atkarīga no tā, vai valsts amatpersonas zina, kad un kā identificēt potenciālu vai reālu interešu konfliktu. Tā kā interešu konfliktus nekad nevar pilnībā novērst, līdzsvarota pieeja starp valsts dienesta pienākumiem un valsts amatpersonu privāto dzīvi un interesēm ļauj šīm valsts amatpersonām identificēt nepieņemamas interešu konflikta formas un izvairīties no tām un informēt attiecīgo struktūru neatkarīgi no tā, vai tā ir vadītājs vai specializēta nodaļa vai struktūra, par to esību. (OECD, 2020^[11]).

25. Attiecībā uz valsts amatpersonu deklarācijām institūciju vadītājiem ir jāiesniedz visu to valsts amatpersonu saraksts, uz kurām attiecas informācijas atklāšanas pienākums (IKNL 20. panta 5. punkts). Sarakstu VID iesniedz elektroniski, izmantojot Elektroniskās deklarēšanas sistēmu (EDS). Šī prakse atbilst vairāku ESAO valstu pieejai (piemēram, Igaunija – Korupcijas apkarošanas likuma 13. panta 5. punkts, Grieķija – Likuma 5026/2023 17. pants, Lietuva – Likuma par publisko un privāto interešu saskaņošanu 22. panta 2. punkts). Tomēr Latvijā institūciju vadītāji saskaras ar grūtībām, nosakot valsts amatpersonas, uz kurām attiecas informācijas atklāšanas pienākums, jo IKNL noteiktās valsts amatpersonu definīcijas darbības joma ir plaša.

26. Tāpēc attiecībā uz palīgdarbībām iestādes vadītājam ir pienākums pārliecināties, vai tā darbiniekiem ir atļauts veikt palīgdarbības, saņemt no saviem darbiniekiem brīdinājumus par IK situācijām un reaģēt, nododot problemātiskās funkcijas un uzdevumus citām amatpersonām (Saeima, 2002^[5]). Attiecībā uz palīgdarbībām institūcijas vadītājam ir jāizlemj, vai ir iespējama vairāku valsts amatpersonas amatu apvienošana, kā ir noteikts IKNL 8.¹ panta 5. punktā. Būtībā vadītājam ir jānosaka, vai amatu savienošana radītu konfliktu vai kaitētu ierēdņa primāro publisko pienākumu veikšanai.

27. Latvijas iestādes skaidro, ka šī atbildība ir uzticēta katras iestādes vadītājam, jo šīm personām ir nepieciešamās zināšanas, lai zinātu, vai šo funkciju apvienošana radītu konfliktu, taču tās norāda, ka institūciju vadītāji šādos gadījumos var konsultēties arī ar KNAB. Tāpat, ja valsts amatpersona vēlas apstrīdēt attiecīgo vadītāja lēmumu, lēmumu var pārsūdzēt Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā.

28. Visbeidzot, vadītājam ir jāinformē KNAB, ja, viņaprāt, amatpersonas ir pārkāpušas IKNL (IKNL 20. panta 6. punkts). Šā pārskata vajadzībām aptaujātās ieinteresētās personas ziņoja, ka vadītājiem ir nepieciešams vairāk norādījumu, lai varētu pārliecināties un piemērot šo kritēriju. Lai gan KNAB sniedz *ad hoc* konsultācijas un rīko izglītojošus un izpratni veicinošus pasākumus, nav skaidrs, cik lielā mērā vadītāji izmanto šīs iespējas. Ieinteresētās personas intervijās apstiprināja, ka, neņemot vērā KNAB centienus, joprojām trūkst publicētu vadlīniju un judikatūras, kas varētu noteikt risinājumus, pamatojoties uz iepriekšējiem gadījumiem. Sistēma paredz, ka vadītājiem (MK Noteikumu Nr. 630 8.3.2. punkts) ir jāizstrādā savas iekšējās procedūras, lai informētu par iespējamiem interešu konfliktiem un tos risinātu. Tomēr, tāpat kā citās ESAO valstīs, sistēma pamatojas uz ētikas birojiem vai amatpersonām. Principā katras institūcijas vadītājam Latvijā ir jādeleģē atbildība par interešu konflikta pārvaldību norīkotai ētikas amatpersonai vai struktūrvienībai, kuras uzdevums ir arī sniegt norādījumus un konsultācijas darbiniekiem.

Satversmes aizsardzības birojs (SAB)

29. Satversmes aizsardzības birojs (SAB) ir valsts drošības iestāde, kas tika izveidota ar 1994. gada Satversmes aizsardzības biroja likumu. SAB galvenie uzdevumi ir izlūkošana, pretizlūkošana, valsts noslēpumu aizsardzība un NATO un ES klasificētas informācijas aizsardzība publiskās institūcijās (SAB, 2023^[21]).

30. Attiecībā uz IK regulējumu Latvijā saskaņā ar IKNL 23. pantu valsts drošības iestādēs strādājošajām amatpersonām ir jāiesniedz to deklarācijas SAB atbilstoši Likumā par valsts noslēpumu noteiktajām prasībām. Tādējādi saskaņā ar IKNL 28. pantu SAB ir pienākums pārbaudīt, vai norādīto amatpersonu deklarācijās ir informācija, kas norāda uz IKNL noteikto ierobežojumu pārkāpumiem, un tam ir tiesības pieprasīt un saņemt papildinformāciju un dokumentus šim nolūkam (Saeima, 2002^[5]).

31. Turklāt IKNL 21. pantā ir noteikts: ja valsts drošības iestādē strādājošai valsts amatpersonai kļūst zināma informācija par interešu konflikta situācijām, tā informē SAB direktoru. Tomēr par iespējamiem korupcijas gadījumiem valsts drošības iestādēs strādājošajām amatpersonām jāinformē vai nu attiecīgās iestādes vadītājs, KNAB vai prokuratūra (Saeima, 2002^[5]).

Ministru prezidenta birojs

32. Ministru prezidents nosaka valdības darbības vispārējo virzienu un nodrošina saskaņotu un mērķtiecīgu Ministru kabineta darbu. Uz Ministru prezidentu, viņa vietniekiem, palīgiem un Ministru prezidenta biroja vadītājiem attiecas IKNL, lai gan ar dažādiem ierobežojumiem, aizliegumiem un pienākumiem (GRECO, 2017^[14]).

33. Attiecībā uz nesavienojamību un ārējām darbībām – tās reglamentē IKNL 6. un 7. pants un Satversme. Ministru prezidenta, viņa vietnieka, ministra un parlamentārā sekretāra amatus var savienot ar ne vairāk kā diviem citiem amatiem valsts pārvaldē (IKNL 6. panta 2. punkts), ja vien tas nerada interešu konfliktu, netraucē veikt pienākumus vai nav pretrunā ētikas normām (GRECO, 2017^[14]).

34. Ministru prezidenta biroja amatpersonas, tāpat kā citas valsts amatpersonas, iesniedz gada deklarācijas. Turklāt saskaņā ar IKNL 25. pantu ministru prezidentam un viņa vietniekam, ministriem un parlamentārajiem sekretāriem, beidzot pildīt savus pienākumus, ir jāiesniedz deklarācijas, ja viņi ir pildījuši pienākumus ilgāk nekā trīs mēnešus. Šīs deklarācijas jāiesniedz par 24 mēnešiem, kas seko pēc tam, kad amata pienākumu pildīšana ir izbeigta (Saeima, 2002^[5]). Turklāt Ministru prezidentam ir papildpienākumi saistībā ar deklarācijām. Saskaņā ar IKNL 23. pantu SAB un KNAB vadītājs iesniedz deklarācijas tieši Ministru prezidentam pārbaudei (Saeima, 2002^[5]). Neatkarīgi no tā praksē šīs deklarācijas tiek iesniegtas VID un ir publiski pieejamas.

Parlamenta deputāti

35. Parlamenta deputāti var neformāli konsultēties par ētikas un interešu konflikta situācijām gan ar Parlamenta Juridisko biroju, gan ar parlamenta priekšsēdētāju. Tāpat kā uz citām valsts amatpersonām, arī uz Parlamenta deputātiem attiecas IKNL noteiktie pienākumi, aizliegumi un ierobežojumi. Tomēr IKNL nav norādīts, kam Parlamenta deputātiem ir jāiesniedz *ad hoc* IK deklarācijas.

Tiesnešu ētikas komisija

36. Latvijā Tiesnešu ētikas komisija ir tiesnešu pašpārvaldes institūcija, kas sniedz atzinumus par ētikas normu interpretāciju un iespējamām pārkāpumiem. Tiesnešu ētikas komisijas sastāvā ir desmit locekļi, tostarp tiesneši no rajona tiesām un apgabaltiesām, kā arī Augstākās tiesas locekļi. Tos ievēl uz četriem gadiem tiesnešu konferencē. Tiesnešu ētikas komisijas funkcijas:

- Tiesnešu ētikas kodeksa noteikumu par administratīvajiem pārkāpumiem iespējama rupja pārkāpuma izvērtēšana;
- Tiesnešu ētikas kodeksa normu skaidrošana un analīze, kā arī tiesnešu konsultēšana ar tiesnešu ētiku saistītos jautājumos;
- secinājumu un paskaidrojumu par ētikas normu interpretāciju un piemērošanu, kas ir pieejami komisijas tīmekļvietnē, apkopošana un sagatavošana publicēšanai;
- ētikas normu pārkāpumu apspriešana;
- Tiesnešu ētikas kodeksa normu izstrāde un iesniegšana apstiprināšanai tiesnešu konferencē.

37. Visbeidzot, Tiesnešu ētikas komisija var lemt par disciplinārlietu ierosināšanu pret tiesnešiem (Supreme Court Senate of Latvia, 2023^[22]).

Latvijas tiesiskais regulējums interešu konflikta situāciju novēršanai un pārvaldībai

38. Kā ir norādīts turpmāk (1.3), Latvijā ir vairāki tiesību akti, kas regulē interešu konflikta situācijas.

1.3. tabula. Pārskats par Latvijas tiesisko regulējumu

Tiesību akti	Datums	Joma	Izpildes iestāde
Likums par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā (IKNL)	30.04.2002.	Pievēršas sabiedrības interešu aizsardzībai publisko amatpersonu darbībā, uzsverot interešu konfliktu novēršanu un pārvaldību, kā arī finanšu informācijas atklāšanu, lai nodrošinātu caurredzamību un pārskatatbildību.	Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (KNAB) Valsts ieņēmumu dienests (VID)
Publisko iepirkumu likums, <i>Latvijas Vēstnesis</i>	15.12.2016.	Veicina iepirkuma procesu caurredzamību, nodrošinot vienlīdzīgu un taisnīgu attieksmi pret uzņēmējiem un veicinot veselīgu konkurenci. Papildus reglamentē līgumslēdzēju iestāžu līdzekļu atbildīgu izlietojumu.	Iepirkumu uzraudzības birojs
Krimināllikums	17.06.1998.	Aplūko kriminālatbildību, noziedzīgus nodarījumus un ar tiem saistītos sodus.	Tiesas
Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likums	01.12.2009.	Regulē valsts un pašvaldību iestāžu amatpersonu un darbinieku atalgojumu, pabalstus, apdrošināšanu un atvaļinājumus.	Valsts kanceleja
Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likums	18.04.2002.	Attiecas uz KNAB juridisko statusu un darbību, izklāstot tā lomu un pienākumus korupcijas novēršanā un apkarošanā.	Tiesas un Ģenerālprokuratūra
Pašvaldību likums, <i>Latvijas Vēstnesis</i>	20.10.2022.	Nosaka pašvaldību kompetenci, pašvaldību institucionālo struktūru, kā arī paredz noteikumus, kas reglamentē pašvaldību domnieku darbību un amatu savienošanas ierobežojumus.	Domes (iedzīvotāju ievēlēts pašvaldības pārvaldes lēmējorgāns)

Likums par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā (IKNL)

IKNL mērķis ir aizsargāt sabiedrības intereses valsts amatpersonu darbībā, novēršot valsts amatpersonas, kā arī tās radnieku vai darījumu partneru personisko un finansiālo interešu radītu ietekmēšanu. Turklāt likuma mērķis ir veicināt uzticēšanos atklātībai attiecībā uz valsts amatpersonu rīcību un viņu atbildību sabiedrības priekšā (GRECO, 2017^[14]). IKNL aptver trīs galvenos jautājumus: i) *ierobežojumi un aizliegumi*, ii) *IK novēršana un pārvaldība* un iii) *finanšu informācijas atklāšana*. Likuma 1. panta 5. punktā interešu konflikts ir definēts kā “*situācija, kurā valsts amatpersonai, pildot valsts amatpersonas amata pienākumus, jāpieņem lēmums vai jāpiedalās lēmuma pieņemšanā, vai jāveic citas ar valsts amatpersonas amatu saistītas darbības, kas ietekmē vai var ietekmēt šīs valsts amatpersonas, tās radnieku vai darījumu partneru personiskās vai mantiskās intereses*” (Saeima, 2002^[5]). Salīdzinot ar daudzām citām ESAO

valstīm, Latvijas interešu konfliktu regulējošais tiesiskais regulējums tiek uzskatīts par samērā labi funkcionējošu, un jaunākajā Eiropas Publiskās pārskatatbildības mehānismu novērtējuma kārtā, kas tika veikta 2020. gadā, sistēmai tika piešķirti 75 punkti no 100, Latvijai ierindojoties otrajā vietā aiz Slovēnijas (EuroPAM, 2020^[23]). Arī praksē GRECO ir secinājusi, ka KNAB veiktā pārraudzība attiecībā uz to, kā amatpersonas ievēro IKNL noteiktos ierobežojumus un aizliegumus, ir “kopumā efektīva un stabila” (GRECO, 2017^[14]). Gadu gaitā Latvijas interešu konflikta regulējumu “*gan praktiski, gan NVO un neatkarīgi eksperti ir kritizējuši kā pārāk stingru un formālu*” (GRECO, 2012^[24]). Reaģējot uz to, KNAB un Parlaments ir ieguldījuši pūles, lai no centralizētas iestāžu pārraudzības pārietu uz decentralizētāku pieeju, palielinot publisko struktūru vadītāju atbildību. Tas ir panākts, īstenojot virkni pasākumu, tostarp, piemēram, pieņemot obligātas iekšējās kontroles sistēmas saskaņā ar MK Noteikumiem Nr. 630 un pilnvarojot publisko struktūru vadītājus iegūt nepieciešamo informāciju no valsts amatpersonām, lai nepieļautu interešu konfliktu, kā to paredz IKNL 21. panta 4. punkts. Neņemot to vērā, iepriekšminēto kritiku Latvijas ieinteresētās personas vēlreiz apstiprināja apmeklējumos uz vietas, kas, gatavojoties šim pārskatam, notika 2023. gada martā un septembrī. Turpmāk sniegtie ieteikumi pamatojas uz tiesiskā regulējuma un tā īstenošanas novērtējumu, kā to aprakstīja Latvijas praktizējošie speciālisti apmeklējumu uz vietas laikā. Ieteikumi Latvijai tiek sniegti, lai apsvērtu iespējamās juridiskās nepilnības, kā arī lai noteiktu elastīgākus mehānismus to īstenošanai.

IKNL definīciju un mērķu precizēšana

Latvija varētu apsvērt iespēju pārskatīt interešu konflikta definīciju, lai precizētu atšķirību starp reāliem, šķietamiem un potenciāliem interešu konfliktiem.

39. Ieinteresētās personas, kuras tika intervētas, lai sagatavotu šo ziņojumu, norādīja, ka pašreizējā interešu konflikta definīcija nesniedz skaidru izpratni. Būtisks IKNL 1. panta 5. punktā sniegtās definīcijas trūkums ir tas, ka tajā galvenā uzmanība ir pievērsta tikai faktiskajiem interešu konfliktiem, bet nav sniegta nekāda definīcija potenciālajiem vai šķietamajiem konfliktiem, kā arī nav noteikts, kā tos risināt:

IKNL 1. panta 5. punktā interešu konflikts ir definēts kā situācija, kurā valsts amatpersonai, pildot valsts amatpersonas amata pienākumus, jāpieņem lēmums vai jāpiedalās lēmuma pieņemšanā, vai jāveic citas ar valsts amatpersonas amatu saistītas darbības, kas ietekmē vai var ietekmēt šīs valsts amatpersonas, tās radnieku vai darījumu partneru personiskās vai mantiskās intereses.

40. KNAB Pamatnostādnēs par izvairīšanos no interešu konflikta tiek nošķirti reāli, šķietami un potenciāli interešu konflikti un sniegtas katra no šiem interešu konfliktu veidiem definīcijas (KNAB, 2008^[25]). Tomēr KNAB pamatnostādnēs ir norādīts, ka IKNL mērķis “*nav konstatēt un novērst interešu konflikta sekas, bet gan iespēju, ka šāda situācija varētu rasties*”. Tas rada noteiktas pretrunas. No vienas puses, KNAB pamatnostādnēs, sniedzot definīcijas dažādiem IK veidiem, šķiet, ir atzīts, ka tie ir dinamiska situācija, un, no otras puses, pamatnostādnēs ir noteikts, ka IK regulējuma mērķis ir novērst tikai reālu IK. Varētu ieviest procedūras, lai identificētu, pārvaldītu un risinātu visu veidu interešu konflikta situācijas (OECD, 2003^[3]). Šajā ziņā Latvija varētu apsvērt iespēju saskaņot likumā sniegto definīciju ar KNAB pamatnostādnēs iekļautajām definīcijām, nošķirot reālo, šķietamo un potenciālo IK. Labs pamats tam varētu būt arī ESAO Vadlīnijās par IK risināšanu valsts dienestā (1.3) ieteiktā definēšanas pieeja.

1.3. izcēlums. ESAO vadlīniju definīciju pieeja

Atzīstot, ka valstīm ir atšķirīgas vēsturiskās, juridiskās un valsts dienesta tradīcijas, kas var ietekmēt izpratni par interešu konflikta situācijām, ESAO vadlīnijās ir izstrādāta “interesu konflikta” definīcija, kuras mērķis ir būt vienkāršai un praktiskai, lai palīdzētu efektīvi identificēt un pārvaldīt konflikta situācijas:

“Interesu konflikts” ir konflikts starp valsts amatpersonas publiskajiem pienākumiem un privātajām interesēm, kurā valsts amatpersonas privātās intereses varētu neatbilstoši ietekmēt tās oficiālo pienākumu un atbildības izpildi.

Pamatojoties uz to, “interesu konflikts” ir saistīts ar situāciju vai attiecībām, kas var būt aktuālas vai var būt bijušas pagātnē. Šādi definētam “interesu konfliktam” ir tāda pati nozīme kā **faktiskam interešu konfliktam**.

Turpretī **šķietams interešu konflikts** pastāv tad, ja šķiet, ka amatpersonas privātās intereses varētu nepienācīgi ietekmēt viņa pienākumu izpildi, bet patiesībā tas tā nav.

Potenciāls interešu konflikts rodas, ja valsts amatpersonai ir privātas intereses, kas varētu radīt interešu konfliktu, ja attiecīgie apstākļi nākotnē mainītos.

Ir svarīgi atzīmēt, ka šāda definīcijas pieeja ir nepieciešama, lai nodrošinātu atbilstību politikas nostājai, kurā tiek atzīts, ka interešu konflikti radīsies un tie ir pienācīgi jāpārvalda un jārisina.

Avots: (OECD, 2003^[3])

41. Līdzīgas definīcijas ir sniegtas arī ESAO valstu tiesību aktos (1.4):

1.4. izcēlums. Interesu konflikta definīcijas Austrālijā, Francijā, Polijā un Slovēnijā

Austrālijā saskaņā ar Vērtībām un Rīcības kodeksu praksē darbiniekiem ir jāatklāj visas viņiem zināmās personiskās intereses vai tuvāko radnieku attiecības, ja viņi uzskata, ka šīs intereses ietekmē vai varētu ietekmēt viņu pieņemtos lēmumus vai sniegtos padomus.

Francijā 2013. gada 11. oktobra Likumā par caurredzamību sabiedriskajā dzīvē interešu konflikta jēdziens ir definēts kā “situācija, kurā privātas vai publiskas intereses ir pretrunā sabiedrības interesēm tā, ka tās ietekmē vai šķietami ietekmē neatkarīgu, taisnīgu un objektīvu pienākumu izpildi”. Ņemot vērā to, ka jēdzienus “interesu konflikts” un “prettiesiska interešu uzņemšanās” var būt grūti novērtēt, Augstā iestāde jautājumos par caurredzamību sabiedriskajā dzīvē publicēja divas visaptverošas rokasgrāmatas par interešu konfliktiem sabiedriskajām organizācijām un valsts amatpersonām. Rokasgrāmatās ir izklāstīta Augstās iestādes doktrīna par interešu konflikta riskiem, jo īpaši starp sabiedriskajām interesēm, un sniegts kopsavilkums par ētikas procedūrām, kas raksturo valsts amatpersonas vai ierēdņa karjeru.

Polijas Administratīvā procesa kodekss attiecas uz abiem konfliktu veidiem; faktiskā interešu konflikta situācija rodas, ja administratīvajam darbiniekam ir ģimenes vai personiskas attiecības ar pieteikuma iesniedzēju. Šķietams konflikts pastāv, ja ir šaubas par darbinieka objektivitāti.

Slovēnijā 2010. gada Integritātes un korupcijas novēršanas likuma 37. pantā interešu konflikts ir definēts kā apstākļi, kuros amatpersonas privātas intereses (mantiska vai nemantiska labuma gūšana, kas ir vai nu tās ģimenes locekļu, vai citu fizisko vai juridisko personu, ar kurām tā uztur vai ir uzturējusi personiskas, biznesa vai politiskas attiecības, labā) varētu ietekmēt – vai varētu šķist, ka ietekmē, – tās publisko pienākumu objektīvu izpildi.

Avots: (OECD, 2003^[3]), *Managing Conflict of Interest in the Public Service: OECD Guidelines and Country Experiences*, OECD Publishing, Parīze, papildu izpēte, ko veicis ESAO Sekretariāts; HATVP, *Guide déontologique, Contrôle et prévention des conflits d'intérêts*, https://www.hatvp.fr/wordpress/wp-content/uploads/2021/02/HATVP_GuideDeontologie_2021_A-Impriemer.pdf; (APSC, 2021^[26]).

42. Turklāt likumā iekļautajām definīcijām, kā arī papildinošajiem materiāliem būtu skaidri jānorāda, ka šķietami un potenciāli konflikti ne vienmēr ir pārkāpums un nav uzskatāmi par tādiem. Visbeidzot, 2008. gadā tika izdotas KNAB pamatnostādnes. Kopš tā laika IKNL gadu gaitā ir vairākkārt pārskatīts, un interešu konflikti kā fenomens ir attīstījušies. Tāpēc Latvija varētu apsvērt šo pamatnostādņu atjaunināšanu, lai atspoguļotu jaunākās problēmas un izmaiņas tiesiskajā regulējumā.

Latvija varētu stiprināt izpratni par pienākumiem saistībā ar interešu konfliktu, sniedzot IKNL skaidrākas definīcijas par IK elementiem.

43. Šā pārskata sagatavošanai veiktajās intervijās atklājās, ka tiesību aktu pamatojums un mērķi laika gaitā ir mainījušies un ka grozījumu kumulācija ir palielinājusi likuma preskriptīvo un ierobežoto loģiku. Sākotnēji paredzētā IKNL teksta mērķis bija sniegt norādījumus un preventīvus instrumentus interešu konflikta situāciju risināšanai, bet pašreizējais teksts ir izstrādāts sīkāk, ar noteiktu aizliegumu, neiespējamību un izņēmumu sarakstu, lai nepieļautu interešu konflikta situāciju rašanos. Iepriekšminētais saraksts tiek izmantots, lai noteiktu, vai persona ir nonākusi reālā interešu konflikta situācijā. Pārkāpuma raksturs tiek izvērtēts, pamatojoties uz iepriekšminēto sarakstu, un maznozīmīgu pārkāpumu gadījumos atbildīgā persona tiek atbrīvota no administratīvās atbildības. Tika norādīts, ka iespējamais iemesls šādi sīki izstrādātai pieejai varētu būt saistīts ar Latvijas plašāku vēsturisko kontekstu, kas radīja valstī izteikti preskriptīvu tiesību sistēmu. Šī ziņojuma vajadzībām aptaujātie KNAB eksperti jo īpaši skaidroja, ka

Latvijas postpadomju institucionālais mantojums prasa uz izpildi vērstu pieeju interešu konfliktiem. Šajā kontekstā IKNL noteikumi tika izstrādāti, pamatojoties uz praktiskiem gadījumiem, kurus Parlaments uzskatīja par nepieļaujamām interešu konflikta situācijām.

44. Šā ziņojuma sagatavošanas gaitā notikušajās apspriedēs ar ieinteresētajām personām tika konstatēts, ka galvenā problēma IK novēršanā un pārvaldībā ir izpratnes trūkums par galvenajiem IKNL noteiktajiem pienākumiem. Likums tika raksturots kā “sadrumstalots” un “neērts lietotājiem”. Iemesls tam ir tāds, ka likums koncentrējas uz darbības ierobežojumu, aizliegumu un izņēmumu noteikšanu, lai nepieļautu valsts amatpersonu nonākšanu interešu konflikta situācijās. Lai gan IKNL 21. pantā ir izklāstīti valsts amatpersonu pienākumi, tajā galvenokārt ir izmantota preskriptīva pieeja, uzskaitot pienākumus, nevis mudinot valsts amatpersonas uz aktīvāku un apzinātāku pieeju interešu konfliktu identificēšanai un pārvaldībai.

45. Skaidrība par piemērojamo tiesisko regulējumu un attiecīgajām procedūrām ir būtiska, lai valsts amatpersonas saprastu, kā tām būtu jārīkojas, par ko, kam un kad, ja nepieciešams, būtu jāziņo, kā arī kādas sankcijas tām draud, ja tās neievēro standartus un noteikumus (OECD, 2020^[11]). Jāatzīmē, ka, lai gan IKNL pievēršas interešu konfliktu novēršanai valsts amatpersonas darbībā, tajā nav sniegta faktiska privāto interešu definīcija. Tā vietā tajā ir sniegts ierobežoto vai aizliegto darbību saraksts, kura mērķis, šķiet, ir aptvert visus iespējamus konflikta gadījumus. Latvijas ieinteresētās personas ziņoja, ka likums ir izstrādāts, pamatojoties uz faktiskajiem gadījumiem, kas notikuši vairākus gadus. Tāpēc likums tiek pastāvīgi grozīts, lai to atjauninātu.

46. Tomēr mūsdienu sabiedrībā nav iespējams definēt vai pat ierobežot visas valsts amatpersonu darbības, jo privātās intereses un darbības ir pastāvīgi mainīga situācija. Tāpēc valsts tiesiskajam regulējumam ir jābūt vērstam uz to, lai nodrošinātu valsts amatpersonām nepieciešamo izpratni, kas ļautu tām identificēt un pārvaldīt iespējamās IK situācijas. Lai gan IKNL jau ir iekļauti privāto un publisko interešu elementi, Latvija varētu apsvērt iespēju precizēt privāto un publisko interešu definīciju, lai valsts amatpersonas saprastu, kāda rīcība ir atļauta un no kādas būtu jāizvairās vai kāda būtu pat jāaizliedz. Pamatojoties uz valsts amatpersonu pienākumu izvairīties no interešu konfliktiem un tos pārvaldīt, privātās ieinteresētības definīciju varētu papildināt ar pilnībā aizliegtu darbību un nepieciešamo ierobežojumu sarakstu, ko papildinātu ar tādu situāciju piemēriem, kuras varētu izraisīt interešu konfliktus, un kas nebūtu izsmelošs saraksts. Patiešām, saskaņā ar ESAO Padomes ieteikumu par ESAO Pamatnostādnēm interešu konflikta pārvaldībai valsts dienestā, valstu politikā un juridiskajos instrumentos par interešu konfliktu būtu jānorāda vairāki privāto interešu piemēri, kas varētu būt interešu konflikta situācijas, iekļaujot finanšu un ekonomiskās intereses, parādus un aktīvus, saistību ar peļņas un bezpeļņas organizācijām, saistību ar politiskām, arodbiedrību vai profesionālām organizācijām, kā arī citas personiskās intereses, saistības un attiecības (piemēram, saistības pret profesionālām, kopienas, etniskām, ģimenes vai reliģiskām grupām personīgā vai profesionālā statusā vai attiecības ar cilvēkiem, kuri dzīvo vienā mājsaimniecībā) (OECD, 2003^[11]).

Latvija varētu apsvērt iespēju stiprināt IKNL preventīvo loģiku, nosakot novēršanu kā vienu no likuma mērķiem un nosakot valsts amatpersonām pienākumu izvairīties no interešu konfliktiem un tos pārvaldīt.

47. Saskaņā ar IKNL 2. pantu likuma mērķis ir nodrošināt valsts amatpersonu darbību sabiedrības interesēs, novēršot jebkuras valsts amatpersonas, tās radnieku vai darījumu partneru personiskās vai mantiskās ieinteresētības ietekmi uz valsts amatpersonas darbību. Turklāt likuma mērķis ir veicināt valsts amatpersonu darbības atklātību un to publisko atbildību, kā arī sabiedrības uzticēšanos valsts amatpersonu rīcībai. Jāatzīmē, ka interešu konfliktu novēršana un pārvaldība pašlaik nav norādīta kā likuma mērķi, bet novēršana ir tikai daļa likuma piemērošanas jomas, kā ir noteikts IKNL 3. pantā.

48. Latvija varētu apsvērt iespēju grozīt likuma 2. pantu, lai kā galvenos likuma mērķus iekļautu IK novēršanu un pārvaldību. Tas ļautu IKNL stiprināt likuma preventīvos elementus. Lai gan pašreizējā pieejā, šķiet, šis jautājums ir skarts, minot sabiedrības interešu prioritātes noteikšanu valsts amatpersonu darbībā, to varētu skaidri formulēt. Piemēram, Lietuvā Likuma par publisko un privāto interešu saskaņošanu 1. pantā kā galvenais mērķis ir minēta novēršana. Jo īpaši:

šā likuma mērķis ir radīt iespēju atklāt valsts dienestā strādājošo un šā likuma 4. panta trešajā daļā minēto personu (turpmāk kopā – “deklarējošās personas”) privātās intereses, nodrošināt, ka, pieņemot lēmumus, prioritāte tiek piešķirta sabiedrības interesēm, kā arī novērst interešu konflikta rašanos un korupcijas izplatīšanos.

49. Lai gan šie pienākumi ir visaptveroši, tie ir arī diezgan sīki izstrādāti un strukturēti pēc ierobežojuma veida. Tas rada sarežģītu tiesisko regulējumu, ko valsts amatpersonas bieži vien raksturo kā atsevišķu pretrunīgu interešu gadījumu “mozaīku”, kas tika pārvērsta juridiskos pienākumos. Vienlaikus pienākums novērst IK ir noteikts valsts iestāžu vadītājiem, kuriem ir pienākums “*nepieļaut, ka šajā institūcijā strādājošās valsts amatpersonas nonāk interešu konflikta situācijā*” (IKNL 20. panta 1. punkts). Tomēr institūcijas vadītājus var saukt pie atbildības tikai situācijās saskaņā ar IKNL 21. panta 3. punktu, t. i., ja viņi nereaģē situācijā, kad ir saņēmuši informāciju no valsts amatpersonas par to, ka tā, iespējams, ir nonākusi IK situācijā).

50. Tā vietā būtu ieteicama vienkāršāka un racionālāka pieeja, kas ļautu nodrošināt efektīvu likuma īstenošanu. Saskaņā ar starptautiskajiem standartiem ir svarīgi, lai tiesību akti, kuros ir iekļautas interešu konflikta normas, būtu papildināti ar vadlīniju materiāliem, kas skaidro likuma pareizu piemērošanu un novērš iespējamās neskaidrības, kas rodas no dažādām interpretācijām (UNODC, OECD and World Bank, 2020^[27]). Patiešām, lai cik visaptverošs un stingrs būtu tiesiskais regulējums, tas galu galā nenasniegs savus mērķus, ja valsts amatpersonas pilnībā neizpratīs savus pienākumus. Šādi piemēri jau ir sniegti KNAB Vadlīnijās par interešu konflikta novēršanu (KNAB, 2008^[25]), kas tomēr tika izdotas 2008. gadā un jebkurā gadījumā ir jāatjaunina, ņemot vērā nesenos IKNL grozījumus un kopš tā laika notikušo interešu konflikta kā parādības attīstību.

Jautājumi saistībā ar interešu konfliktu, kas izriet no sekundārās nodarbinātības

Atstādināšanas ietekme un tas, vai atstādināšanas laikā rodas interešu konflikts

51. Latvijā, ja valsts amatpersona ir atstādināta no Darba likumā noteiktajiem pienākumiem, IKNL noteikumi paliek spēkā, tostarp pienākumi un ierobežojumi saistībā ar sekundāro nodarbinātību, saskaņā ar 6. pantu, 7. panta 8. punktu un 8. pantu. Tas ir tāpēc, ka atstādināšana nemaina personas kā valsts amatpersonas statusu. Ņemot vērā šos ierobežojumus, Latvijas Republikas tiesībsargs lēmumā Nr. 2022-32-15A, 17AB secināja, ka valsts amatpersonām, kuras ir vai nav atstādinātas no amata, ir pietiekami plašas un samērīgas iespējas savienot amata pienākumus ar citiem amatiem vai saimniecisko darbību, ja tās saņem nepieciešamās iestāžu atļaujas. Faktiski IKNL noteiktie amatu savienošanas juridiskie ierobežojumi atbilst Latvijas Republikas Satversmes 106. pantam, kas garantē tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos. Ņemot vērā šo nostāju un KNAB viedokli, IKNL paredz saprātīgas iespējas valsts amatpersonām, kuras ir vai nav atstādinātas no amata, savienot savu amatu ar citiem pienākumiem, ja tas nerada interešu konfliktu, nepārkāpj valsts ētikas normas vai netraucē pildīt amatpersonas galvenos pienākumus. Turklāt likumā ir noteikts mehānisms, kas paredz, ka noteiktos gadījumos ir nepieciešama iestādes vadītāja rakstveida atļauja uzņemties sekundāro nodarbinātību. Tādējādi institūcijas vadītājam tiek piešķirta loma noteikt samērīgumu un pamatojumu sekundārās nodarbinātības veikšanai. Šis process iekļauj katra gadījuma un pastāvošo ierobežojumu attiecībā uz amatu savienošanu individuālu izvērtēšanu, pamatojoties uz ierēdņa amatu un pienākumiem, – jo augstāks un svarīgāks amats, jo stingrāki ierobežojumi (Ombudsman of the Republic of Latvia, 2024^[28]). Turklāt tiesībsargs konstatēja, ka

ierobežojumi nepārkāpj personas tiesības uz iztikas līdzekļiem, jo amatu savienošana atstādināšanas laikā ir atļauta saskaņā ar spēkā esošo tiesisko regulējumu. Šis lēmums nerada nepieciešamību veikt grozījumus pašreizējā tiesiskajā regulējumā, jo tas vēlreiz apstiprina, ka pašreizējais tiesiskais regulējums nodrošina līdzsvaru starp publiskā sektora integritātes saglabāšanu un indivīda tiesību aizsardzību (Ombudsman of the Republic of Latvia, 2024^[28]).

Augsta riska amati, kurus nedrīkst savienot ar citu darbu

Visās ESAO valstīs augsta riska valsts amatpersonas parasti ir pakļautas ierobežojumiem attiecībā uz iesaistīšanos ārējās darbībās neatkarīgi no tā, vai tās tiek vai netiek apmaksātas (1.4). Augsta riska amati ir amati saistībā ar ievērojamām pilnvarām un atbildību, un jebkāda ārēja nodarbinātība vai darbība var mazināt sabiedrības uzticību viņu objektivitātei, lēmumu pieņemšanai vai spējai kalpot sabiedrības interesēm. Tādējādi uz augsta riska amatiem parasti attiecas absolūtas nesavienojamības klauzula. Šādi nesavienojamības noteikumi bieži vien ir iekļauti valstu konstitūcijās, jo to mērķis ir arī aizsargāt varas dalīšanu. Visās ESAO valstīs turpmāk minētie amati parasti tiek uzskatīti par augsta riska amatiem, kas ir absolūti nesavienojami ar citiem amatiem un/vai darbībām: prezidents, valdības vadītājs, valdības loceklis, tiesneši (sk. sarakstu turpmāk). Tomēr ir svarīgi uzsvērt, ka “augsta riska amatu” un amatu, kas nav “augsta riska amats”, noteikšana ir katras valsts atbildība, ņemot vērā valsts institūciju organizāciju un specifisko institucionālo ievainojamību (1.5).

1.4. tabula. Augsta riska amati, uz kuriem attiecas absolūts sekundārās nodarbinātības aizliegums Vācijā, Latvijā, Rumānijā, Slovākijā un Vācijā

Valsts	Augsta riska amats	Nesavienojamība (absolūta vai ar izņēmumiem)	Nesavienojamības klauzula
Vācija	Prezidents	Absolūta	Konstitūcijas 55. panta 2. punkts “Federālais prezidents nedrīkst ieņemt nevienu citu algotu amatu, nodarboties ar tirdzniecību vai profesionālo darbību, kā arī būt jebkura uz peļņas gūšanu vērsta uzņēmuma valdes vai padomes loceklis.”
	Valdības vadītājs, ministri	Absolūta	Konstitūcijas 66. pants “Federālais kanclers un federālie ministri nedrīkst ieņemt nevienu citu algotu amatu, nodarboties ar tirdzniecību vai profesionālo darbību, kā arī bez Bundestāga piekrišanas būt jebkura uz peļņas gūšanu vērsta uzņēmuma valdes vai padomes loceklis.”
Rumānija	Prezidents	Absolūta	Konstitūcijas 84. pants

			“(1) Rumānijas prezidents savu pilnvaru laikā nedrīkst būt nevienas politiskās partijas biedrs, kā arī nedrīkst ieņemt nevienu citu amatu publiskajā vai privātajā sektorā.”
	Valdības locekļi	Paredzēti izņēmumi	Konstitūcijas 105. pants “Nesavienojamība (1) Dalība valdībā nav savienojama ar citu valsts amatpersonu amatu, izņemot deputāta vai senatora amatu. Tāpat tā nav savienojama ar profesionālās pārstāvības amata pienākumu veikšanu, ko apmaksā tirdzniecības organizācija. (2) Citas nesavienojamības nosaka ar konstitutīvo likumu.”
Slovākija	Prezidents	Absolūta	Konstitūcijas 103. panta 4. punkts “Ja ievēlētais prezidents ir parlamenta deputāts, Slovākijas Republikas valdības loceklis, tiesnesis, prokurors, bruņoto spēku vai bruņotā korpusa darbinieks vai Slovākijas Republikas Augstākās revīzijas iestādes loceklis, viņam vai viņai ir jāatkāpjas no iepriekšējā amata ievēlēšanas dienā. (5) Prezidents nedrīkst ieņemt citu algotu amatu kādā profesijā, uzņēmējdarbībā vai būt juridiskas personas, kas veic uzņēmējdarbību, valdes loceklis.”
	Konstitucionālās tiesas tiesneši	Gandrīz absolūta, ar izņēmumiem, kas attiecas uz sava īpašuma pārvaldīšanu, un ir atļauta zinātniskā, pedagoģiskā, literārā vai mākslinieciskā darbība.	Konstitūcijas 137. pants “(2) Konstitūcijas tiesas tiesneši savus amatus ieņem kā profesiju. Šīs profesijas praktizēšana nav savienojama ar amatu citā valsts pārvaldes institūcijā, ar valsts dienesta attiecībām, ar nodarbinātību, ar līdzīgām darba attiecībām, ar

			uzņēmējdarbību, ar dalību juridiskās personas, kas veic uzņēmējdarbību, pārvaldes vai kontroles institūcijā vai ar citu saimniecisku vai ienesīgu darbību, izņemot savas mantas pārvaldīšanu, kā arī ar zinātnisko, pedagoģisko, literāro vai māksliniecisko darbību.”
	Citi tiesneši	Gandrīz absolūta, ar izņēmumiem, kas attiecas uz sava īpašuma pārvaldīšanu, un ir atļauta zinātniskā, pedagoģiskā, literārā vai mākslinieciskā darbība, un ar dalību Tiesu padomē.	Konstitūcijas 145.a pants: “(2) Tiesnesis amatu pilda kā profesiju. Tiesneša amata pildīšana nav savienojama ar amatu jebkurā citā publiskas iestādes struktūrā, ar valsts dienesta attiecībām, ar nodarbinātību vai līdzīgām darba attiecībām, ar uzņēmējdarbību, ar dalību juridiskās personas, kas veic uzņēmējdarbību, vadības vai kontroles institūcijā vai ar citu saimniecisku vai peļņu nesošu darbību, izņemot sava īpašuma pārvaldīšanu, zinātnisko, pedagoģisko, literāro vai māksliniecisko darbību, kā arī ar dalību Slovērijas Republikas Tieslietu padomē.”

Piezīme. Šis ir nepilnīgs saraksts gan valstu, gan tiesiskā regulējuma ziņā.

1.5. izcēlums. Metodika, kā novērtēt ierobežojumus attiecībā uz valsts ierēdņu ārējo darbību/sekundāro nodarbinātību

I. Tādu augsta riska amatu noteikšana, uz kuriem attiecas absolūta nesavienojamība

Atkarībā no katras valsts institucionālās sistēmas un specifiskās neaizsargātības augsta riska amati parasti iekļauj vismaz turpmāk minētos.

- Prezidents
- Valdības vadītājs
- Valdības locekļi
- Tiesneši

II. Kritēriji, pēc kuriem nosaka, vai var atļaut sekundāro nodarbinātību tām valsts amatpersonām, kuras neieņem “augsta riska” amatus

- Interesu konflikta risks: amati, kas rada faktisku vai šķietamu interešu konfliktu ar ierēdņa publiskajiem pienākumiem.
- Regulatīvā pārraudzība: amati organizācijās, par kuru regulēšanu vai pārraudzību ir atbildīga amatpersona, ja tie varētu apdraudēt amatpersonas objektivitāti.
- Laika saistības: amati, kas prasītu pārāk daudz laika un liegtu amatpersonai pildīt sabiedriskos pienākumus.
- Finanšu stimuli: amati, kas nodrošina finansiālu atlīdzību vai priekšrocības, kuras varētu ietekmēt amatpersonas lēmumu pieņemšanu.

III. Parasti aizliegti amati attiecībā uz sekundāro nodarbinātību

- Amati privātajā sektorā: amati uzņēmumos, kas sadarbojas ar publiskām institūcijām (jo īpaši saistībā ar publiskā iepirkuma līgumiem).
- Politiskie amati: ieņemt vēl kādu citu vēlētu amatu, piemēram, būt likumdevēja deputātam, vienlaikus pildot valsts amatpersonas pienākumus.
- Amati ar konfliktējošām interesēm: jebkurš amats, kas varētu ietekmēt vai šķietami ietekmēt valsts amatpersonas lēmumus.

IV. Parasti atļauti attiecībā uz sekundāro nodarbinātību

- Akadēmiskie amati: piemēram, pasniedzēja vai pētnieka amats universitātēs, ja vien tas netraucē pildīt publiskos pienākumus. Dažās valstīs noteikumi var aizliegt atlīdzību par šādu amatu ieņemšanu.
- Bezpeļņas darbs: amati labdarības organizācijās, jo īpaši, ja tie atbilst sabiedrisko pakalpojumu mērķiem.
- To zemes pārvaldīšana.

V. Pieļaujamais papildu nodarbinātības/darbību skaits

Tas atšķiras atkarībā no jurisdikcijas. Daudzviet, lai nepieļautu konfliktus, valsts amatpersonas drīkst ieņemt tikai vienu papildamatu, savukārt citur var būt noteikts, ka amatpersonas var ieņemt vairākus amatus, ja vien tie tiek atklāti un apstiprināti.

Avots: dokumentāra izpēte, salīdzinošā analīze.

52. Attiecībā uz vadītāja amatu dažādās valstīs ievērojami atšķiras noteikumu darbības joma un stingrība, un līdz ar to arī amati, ko vadītāji var ieņemt noteiktās sistēmās. No vienas puses, valstis ar senām administratīvo tiesību tradīcijām ir formalizējušas plašus un īpaši izstrādātus noteikumus, kuros ir uzskaitīti nesavienojamības gadījumi, kā tas ir Latvijā. No otras puses, lielākajā daļā Skandināvijas valstu regulējums ir minimāls, un vadītāji lietas izskata individuāli un pēc būtības. Piemēram, Norvēģijā nav citu formālu ierobežojumu, izņemot tos, kas izriet no varas dalīšanas principa: piemēram, aizliegums ierēdni ievēlēt par parlamenta deputātu. Tā vietā nesavienojamība ir jānosaka atsevišķos gadījumos, pamatojoties uz juridiskiem un ētiskiem principiem. Arī Dānijas Civildienesta ierēdņu likumā nav norādītas nesavienojamas darbības. Līdzīgi arī Norvēģijā tiek piemērots individuālā gadījuma princips. Arī Islande ņem vērā šo skandināvu modeli (OECD, 2003^[3]). Pašreizējā situācijā Latvijas regulējums izceļas ar to, ka nodrošina vadītājiem pietiekamus juridiskos resursus, lai pieņemtu galīgo lēmumu individuālās lietās.

IKNL noteiktie ziņošanas pienākumi un ziņojošo amatpersonu tvērums (aktīvu un interešu deklarācijas)

53. Saskaņā ar IKNL 21. un 23. pantu valsts amatpersonām ir jāziņo par tām zināmiem interešu konflikta gadījumiem un jāiesniedz deklarācijas par saviem aktīviem, ienākumiem un interesēm. Amatpersonu pienākums ir nekavējoties rakstveidā informēt savus vadītājus par visiem gadījumiem, kad viņu amata pienākumi varētu ietekmēt viņu vai viņu radnieku un darījumu partneru personiskās vai finansiālās intereses. Likuma 24. pantā ir sniegts pilns to interešu un aktīvu saraksts, kas valsts amatpersonām ir jādeklarē. Tas iekļauj savu un radnieku vārdu, uzvārdu, personas kodu, dzīvesvietu, ieņemamo amatu, papildamatus un darba līgumus, nekustamo īpašumu, komercdarbību, īpašumā esošās akcijas un kapitāldaļas, finanšu instrumentus (parādsaistības, vērtspapīrus, ieguldījumus u. c.), transportlīdzekļus, skaidras naudas uzkrājumus, gūtos ienākumus, veiktos darījumus, kas pārsniedz noteiktu sliekšni, faktiskā īpašnieka datus, aizdevumus, pensiju un apdrošināšanas līdzekļus. Deklarācijas veidlapā ir iekļauta arī neobligāta aile, kas ļauj amatpersonām deklarēt cita veida informāciju, kura varētu radīt konfliktu starp viņu personiskajām vai finansiālajām interesēm un dienesta pienākumiem (Saeima, 2002^[5]).

54. Saskaņā ar IKNL 23. pantu deklarācijas elektroniski jāiesniedz VID noteiktos termiņos, i) stājoties amatā, ii) katru gadu, iii) beidzot pildīt amata pienākumus un iv) attiecībā uz dažiem vadošiem politiskajiem amatiem – reizi gadā divus gadus pēc amata pienākumu pildīšanas izbeigšanas (Saeima, 2002^[5]). Augstākās politiskās amatpersonas, kurām ir jāiesniedz deklarācijas divus gadus pēc amata pienākumu pildīšanas izbeigšanas, ir Prezidents, Parlamenta deputāti, Ministru prezidents, ministri, parlamentārie sekretāri un pašvaldību padomju priekšsēdētāji. IKNL 2021. gada grozījumā tagad ir noteikts, ka amatpersonām viena mēneša laikā jāatjaunina nepareiza informācija, ja deklarācijā ir nepatiesa informācija (Saeima, 2002^[5]). Lielāko daļu amatpersonas deklarācijā iekļautās informācijas VID publicē tiešsaistē, daļa sensitīvas informācijas netiek publiskota, bet attiecīgajām iestādēm ir pieejama (GRECO, 2017^[14]). Amatpersonu deklarāciju nekonfidencialās sadaļas ir publiski pieejamas VID tīmekļvietnē (<https://www6.vid.gov.lv/VAD>), un datubāzē ir iespējams veikt meklēšanu pēc amatpersonas vārda.

Aktīvu un interešu deklarēšana Latvijā

55. Informācijas atklāšanas veidlapas ļauj izveidot un uzturēt stabilu integritātes sistēmu. Tomēr šo deklarāciju saturs un mērķis var atšķirties. Tāpēc ir svarīgi, lai būtu skaidrība attiecībā uz mērķiem, pieprasīto informāciju un tās turpmāko izmantošanu. Aizpildot veidlapu interešu konflikta pārvaldības režīma ietvaros, amatpersonai ir jāapzina savas un savu ģimenes locekļu intereses, jāizvērtē šīs intereses, ņemot vērā veicamos pienākumus, un jāizlemj, vai ir jāveic papildpasākumi interešu konflikta situāciju

pārvaldībai. Šis sākotnējais pašidentifikācijas un novērtēšanas process var izraisīt – un tam vajadzētu izraisīt – vēršanos ar lūgumiem pēc palīdzības pie tiem, kuri sniedz konsultācijas un norādījumus par interešu konfliktu pārvaldību, un tas ļauj papildināt konsultācijas un norādījumus, kas tiek sniegti, pamatojoties tikai uz vēlāku oficiālu pārbaudi (OECD, 2005^[29]). IKNL ir noteikti informācijas veidi, kuri valsts amatpersonām ir jāatklāj saskaņā ar 24. pantu, un tas iekļauj ne tikai aktīvus un ienākumus, bet arī papildu ieņemamos amatus, saistības un komerciālas intereses. Praksē ar IKNL ir paredzēts regulēt ziņošanas pienākumus, gan lai atklātu nelikumīgu iedzīvošanos (aktīvi), gan novērstu interešu konflikta situācijas (intereses). Attiecībā uz “sekundāro nodarbinātību” valsts amatpersonām ir jāatklāj informācija par citu nodarbinātību, kā arī par jebkuru citu darbu (līgumiem vai citas personas interešu pārstāvību), kuru tās veic vai saistībā ar kuru tām ir pienākumi. Likuma 24. pantā cita starpā ir paredzēta informācijas atklāšana par parādiem, aizdevumiem un darījumiem, kas pārsniedz divdesmit (20) minimālo mēnešalgu summu (Saeima, 2002^[5]). Visbeidzot, deklarēšana attiecas arī uz komerciālām interesēm, iekļaujot informāciju par to, vai valsts amatpersona ir individuāls komersants, komercsabiedrības akcionārs, kapitāldaļu turētājs vai partneris, kā arī par visām tai piederošajām akcijām.

56. Finanšu informācijas atklāšana ir instruments, ko galvenokārt izmanto, lai identificētu nelikumīgu iedzīvošanos, pretstatot finanšu informāciju, un to reti izmanto, lai nepieļautu IK lēmumu pieņemšanas procesā. Informācijas atklāšanas sistēmām, kas ir vērstas uz interešu konflikta novēršanu un identificēšanu, mērķis ir noteikt, vai valsts amatpersonas lēmumu ir ietekmējušas privātas intereses. Šādas sistēmas patiešām ir paredzētas, lai informētu valsts amatpersonas un sniegtu tām norādījumus par interešu konfliktiem, nevis lai atklātu neatbilstīgu rīcību. Iemesls tam ir tāds, ka interešu konflikti attiecas uz situācijām, kad persona var izmantot savu amatu, lai gūtu personisku labumu, bet ne vienmēr to ir darījusi. Īsāk sakot, interešu konflikta esība nav rādītājs, kas liecina par neatbilstošu rīcību, bet gan brīdinājums par tās iespējamību. Līdz ar to KI sistēmu darbības princips ir nevis pieņemt, ka valsts amatpersonas ir īstenojušas prettiesisku rīcību, bet gan atbalstīt tās, lai nepieļautu situācijas, kurās var rasties IK, un nodrošināt, lai amatpersonas netiktu apsūdzētas vai turētas aizdomās par neobjektivitāti vai korupciju (World Bank, 2009^[30]).

57. Lai gan IK sistēmas daudzējādā ziņā ir līdzīgas uz nelikumīgu iedzīvošanos vērstām sistēmām, galvenajam fokusam un īstenošanai vajadzētu būt atšķirīgai atšķirīgu uzvedības formu, kurām pievēršas, dēļ, un jācenšas panākt, lai īstenošana būtu mazāk vērsta uz pretdarbību. Abu sistēmu līdzības bieži vien ir likušas valstīm apvienot abu modeļu elementus vienā sistēmā. Hibrīdsistēmas var šķist diezgan efektīvas, taču tās rada īpašas problēmas, jo to ieviešana ir sarežģītāka. Tām patiešām ir nepieciešama aptverošāka tiesiskā regulējuma sistēma un augsta par uzraudzību un kontroli atbildīgo struktūru kapacitāte (World Bank, 2009^[30]).

58. Latvija ir ieviesusi un ieguldījusi lielas investīcijas visaptverošā hibrīdsistēmā, ko izmanto visas ieinteresētās personas – institūciju vadītāji, KNAB, VID, citas tiesībaizsardzības iestādes –, lai novērstu IK lēmumu pieņemšanas procesā. Latvijā šī pieeja ir efektīva, praktiska un lietotājam draudzīga, jo visa informācija ir iekļauta vienā sistēmā, vienlaikus aptverot informāciju par valsts amatpersonas aktīviem un interesēm pilnā apjomā. Patiešām, deklarācijā varētu iekļaut arī ziņošanas pienākumu saistībā ar “sekundāro nodarbinātību” un iespējamiem interešu konfliktiem, ko šāda nodarbinātība var radīt (1.6).

1.6. izcēlums. Aktīvu deklarācijas veidlapu kategorijas

Atsevišķas deklarācijas par interesēm un aktīviem: šī pieeja atzīst, ka tik atšķirīgiem mērķiem kā mantiskā stāvokļa uzraudzība un interešu konfliktu kontrole ir atšķirīgs raksturs. Piemēram, Portugālē politisko amatu ieņēmēji un dažu citu kategoriju valsts amatpersonas iesniedz gan aktīvu, gan interešu deklarācijas, kur pēdējās minētās ir vērstas uz nesavienojamības kontroli.

Nodokļu deklarācijas un interešu deklarācijas: pienākums iesniegt aktīvu un/vai ienākumu deklarācijas nodokļu iestādēm. Turklāt amatpersonām ir pienākums iesniegt ētikas komisijai vai korupcijas apkarošanas aģentūrai atsevišķu interešu deklarāciju. Galvenais pamatojums ir tāds, ka valsts amatpersonu aktīvi un ienākumi ir jāuzrauga tādā pašā veidā un sistēmā, kas attiecas uz citiem iedzīvotājiem.

Atšķirīgas deklarācijas dažādām valsts amatpersonu kategorijām: deklarācijas ir atšķirīgas atkarībā no amatpersonu stāža. Tas tiek pamatots ar to, ka augstākstāvošām amatpersonām jābūt piemērojamām stingrākām prasībām. Šādas pieejas piemērs ir Ukraina, kur deklarācijas veidlapas veido sešas daļas. Visas amatpersonas aizpilda 1.–3. daļu, kurā deklarē ienākumus un finanšu saistības. Tikai augstāku kategoriju amatpersonas aizpilda 4.–6. daļu, kur ir jāsniedz dati par aktīviem.

Atšķirīgas deklarācijas valsts amatpersonām un saistītām personām: šī iespēja ir būtiska sistēmās, kas ne tikai nosaka valsts amatpersonām pienākumu deklarācijās norādīt datus par saviem laulātajiem un citām saistītām personām, bet arī pieprasa no šīm saistītajām personām iesniegt atsevišķas deklarācijas.

Avots: (OECD, 2011^[31])

59. Patiešām, pat ja aktīvu deklarācija var kalpot, lai identificētu dažus iespējamus interešu konfliktus, tā nevar aizstāt interešu konflikta pārvaldību, kas ir jāveic citādi. Līdzīgi arī attiecībā uz “interesu” deklarācijām organizācijām ir jāapsver iespēja regulāri pārskatīt esošos pārvaldības pasākumus, lai novērtētu, vai tie joprojām ir piemēroti potenciālo riska jomu atpazīšanai, un, pamatojoties uz to, novērtētu ziņošanas pienākumus. Mainīga prakse un gaidas, piemēram, tādās jomās kā papildu nodarbinātība un “ārēji” norīkojumi, nodarbinātība pēc darba publiskajā sektorā, “iekšējās” informācijas izmantošana, publiskie līgumi, jauni dāvanu un citu labumu veidi, kriptovalūtas un dažādas ģimenes un kopienas gaidas daudz kultūru kontekstā, var radīt jaunus riska veidus (OECD, 2003^[3]). Citas ESAO valstis ir skaidri nodalījušas ziņošanas formātus, lai labāk izprastu šo nošķiršanu (**Kļūda! Nav atrasts avots.** un **Kļūda! Nav atrasts avots.**).

1.5. tabula. Aktīvu un saistību informācijas atklāšanas deklarācijas saturs Francijā

Aktīvs vai saistības	Nepieciešamā informācija
Apbūvēts un neapbūvēts nekustamais īpašums	Apraksts, juridiskais statuss, iegāde, iegādes cena, tirgus vērtība
Netirgojamu nekustamā īpašuma uzņēmumu akcijas	Uzņēmuma nosaukums, aktīvi, saistības, turētais kapitāls, reālās tiesības uz uzņēmuma akcijām, turēto akciju kopējā tirgus vērtība, nekustamais īpašums, kas ir netirgojamā nekustamā īpašuma uzņēmuma turējumā
Citi biržā nekotēti vērtspapīri	Uzņēmuma nosaukums, lietu tiesības, daļa pamatkapitālā, tirgus vērtība
Vērtspapīri	Apraksts, tirgus vērtība
Dzīvības apdrošināšana	Apraksts, izpiršanas vērtība
Bankas konti un krājprodukti	Apraksts, atlikums
Dažādi kustamie īpašumi, kuru vērtība ir 10 000 EUR vai vairāk	Apraksts, tirgus vērtība
Mehāniskie transportlīdzekļi	Apraksts, iegāde, pašreizējā tirgus vērtība
Nemateriālā vērtība vai klienti, misijas un veiktās funkcijas	Apraksts, aktīvi, saistības, ar nodokli apliekamie ienākumi, nemateriālajai vērtībai – tirgus vērtība

Skaidra nauda un cits īpašums, tostarp uzņēmuma norēķinu konti, kuru vērtība ir 10 000 EUR, vai akciju iespējas līgumi, kuru vērtība pārsniedz 10 000 EUR.	Apraksts, tirgus vērtība
Kustamais īpašums, nekustamais īpašums un konti ārvalstīs	Apraksts, tirgus vērtība
Saistības, tostarp fiskālie parādi	Aizdevējiestādes vai kreditora identifikācija un adrese, parāda veids, datums un mērķis, pilna aizdevuma summa, ikmēneša maksājumi, vēl nesamaksātā summa
Ieņēmumi, kas ir iekasēti no pilnvaru termiņa sākuma vai pienākumu izpildes sākuma	Gads, deklarētājs, laulātais/partneris
Nozīmīgi notikumi, kas ietekmē deklarētāja aktīvu sastāvu	Notikumu raksturs un datums, notikumu ietekme uz deklarētāja aktīvu sastāvu
Dažādi	

Avots: (HATVP, 2018^[32])

1.6. tabula. Interesešu deklarācijas saturs un interešu un darbību deklarēšana Francijā

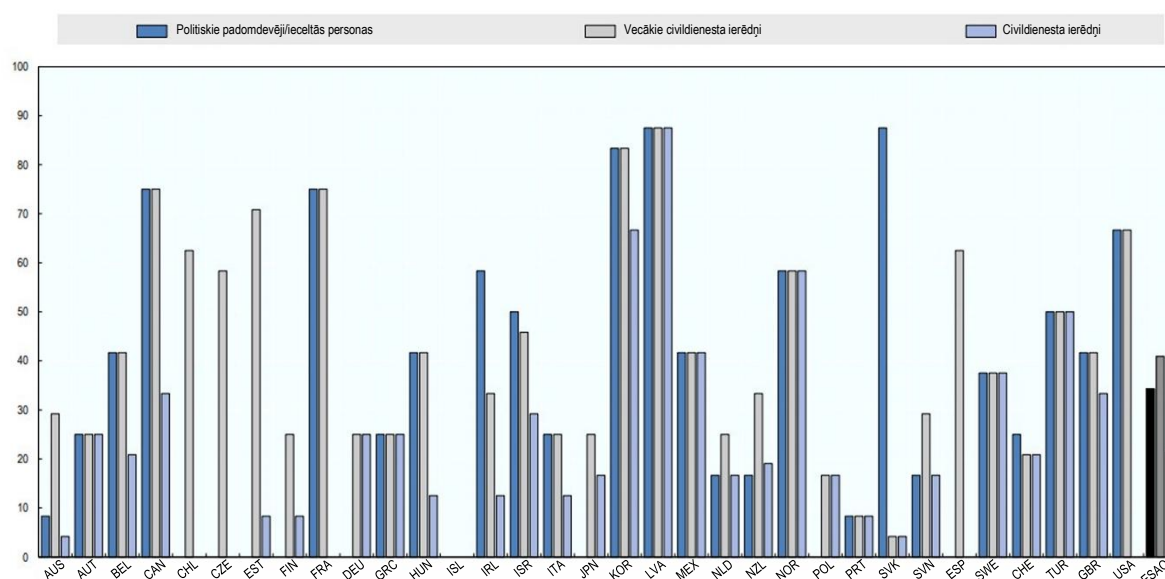
Interese vai darbība	Nepieciešamā informācija:
saimnieciskās darbības, par kurām tiek saņemta atlīdzība vai stimuli un kuras ir veiktas ievēlēšanas vai iecelšanas dienā vai pēdējos piecos gados	Apraksts, saņemta atlīdzība vai stimuls
Konsultāciju darbības, kas tiek veiktas ievēlēšanas vai izvirzīšanas dienā un pēdējos piecos gados	Apraksts, saņemta atlīdzība vai stimuls
Dalība valsts vai privātu organizāciju, vai uzņēmumu vadības institūcijās ievēlēšanas vai iecelšanas dienā vai pēdējos piecos gados	Apraksts, saņemta atlīdzība vai stimuls
Tiešā finansiālā dalība uzņēmuma kapitālā ievēlēšanas vai iecelšanas dienā	Apraksts
Saimnieciskā darbība, ko laulātais, civilpartneris vai kopdzīves partneris veic ievēlēšanas vai iecelšanas dienā	Laulātā, civilpartnera vai kopdzīves partnera vārds un uzvārds, saimnieciskā darbība
Brīvprātīgo amati, kas var radīt interešu konfliktu	Struktūras vai juridiskās personas identitāte, darbības un pienākumu apraksts
Pienākumi un vēlētie amati, kas tiek pildīti ievēlēšanas vai iecelšanas dienā	Apraksts, saņemta atlīdzība, pabalsti un stimuli
Parlamentārie darbinieki	Vārds un uzvārds, citu veikto profesionālo darbību apraksts

Avots: (HATVP, 2018^[32])

Deklarētāju tvērums

60. Lielākā daļa ESAO valstu piemēro ar risku pamatotu pieeju finanšu un interešu informācijas atklāšanas sistēmai. Deklarētāju noteikšanā ir nepieciešama ar risku pamatota pieeja, jo tā neprasa, lai visas valsts amatpersonas deklarētu savus aktīvus, bet gan nosaka pienākumu deklarēt tikai tām amatpersonām, kuras sava amata dēļ ir pakļautas lielākam korupcijas riskam. Šāda sašaurināta un mērķtiecīga pieeja atbilst lielākajai daļai ESAO valstu (1.2). Ievēlētās amatpersonas un augstākā līmeņa ierēdņi, ņemot vērā viņu lēmumu pieņemšanas pilnvaras, ir ietekmīgāki un pakļauti lielākam kontroles vai korupcijas riskam. Koncentrējoties uz ievēlētajām amatpersonām un augstākajām valsts amatpersonām visās nozarēs, tiek maksimāli izmantotas atbildīgo iestāžu iespējas, nenoslogojot tās ar milzīgu deklarāciju daudzumu bez atbilstošiem cilvēkresursiem un finanšu resursiem (OECD, 2019^[33]).

1.2. attēls. Lielākajā daļā ESAO valstu augstākā līmeņa lēmumu pieņemējiem ir stingrākas informācijas atklāšanas prasības

Avots: (OECD, 2019^[33])

61. IKNL 4. pantā ir noteikts to valsts amatpersonu loks, uz kurām attiecas IKNL noteikumi par interešu konfliktu. Minētajā likumā ir uzskaitīti visi valsts amatpersonu amati (gan pēc amata, gan pēc funkcijām), uz kuriem attiecas likums. Līdz ar to IKNL aptver izpildvaras, likumdevējvaras un tiesu varas pārstāvjus valsts, reģionālā un pašvaldību līmenī, kā arī gan vēlētās, gan nevēlētās amatpersonas. Likums attiecas arī uz valsts uzņēmumu un citu organizāciju, kas pilda publiskas funkcijas, padomju un valžu locekļiem. Kopumā tie ir aptuveni 60 000 cilvēku (GRECO, 2017^[14]), uz kuriem attiecas ziņošanas pienākums. Lai gan interešu konflikta situāciju pārvaldībai un novēršanai būtu jāattiecas uz pēc iespējas plašāku loku, pienākumu ziņot par aktīviem (aktīvu deklarācijas) varētu attiecināt tikai uz tām personām, kuras sava amata dēļ ir pakļautas lielākam korupcijas riskam. Uz visām valsts amatpersonām būtu jāattiecinā vispārīgi noteikumi, kas paredz, ka tām jāizvairās no interešu konflikta, jādeklarē un jāmazina interešu konflikts, piemēram, tie, kas ir izklāstīti IKNL 11. pantā.

62. Latvijā deklarētāju skaits kopumā ir mazāks nekā valsts amatpersonu skaits, ja runa ir par regulāri iesniedzamām aktīvu un interešu deklarācijām saskaņā ar IKNL 23. pantu. Proti, likuma 4. panta 2. punkts attiecinā valsts amatpersonas un līdz ar to arī deklarētāja definīciju uz jebkuru personu, kura, pildot dienesta pienākumus publiskas personas institūcijās, izdod administratīvo aktu. Tas rada gan tiesiskās noteiktības trūkumu, gan arī grūtības institūciju vadītājiem noteikt deklarētāju sarakstu (IKNL 20. panta 5. punkts), jo ir diezgan grūti kontrolēt visas personas, kurām ir tiesības izdot administratīvos aktus institūcijas vārdā. Praksē tas nozīmē: ja persona piedalās administratīvajā aktā tikai vienu reizi, uz viņu attiecas deklarēšanas pienākums. Šis jautājums tiek risināts, iesniedzot valsts amatpersonu sarakstus, no kuriem šādas personas var svītrot. Turklāt VID amatpersonas, kuras atbild par deklarāciju pārbaudi, ziņoja, ka tām ir grūti novērtēt, vai šīs personas ir uzskatāmas par valsts amatpersonām, jo attiecīgā tiesību norma ir interpretējama dažādi. Ņemot vērā problēmas saistībā ar valsts amatpersonu identificēšanu saskaņā ar 4. panta 2. punktu, VID ir publicējis papildu informatīvo materiālu institūciju vadītājiem. (State Revenue Service, 2022^[34]).

63. Starptautiskās organizācijas 2017. gadā puda bažas, ka KNAB metode, kā atlasīt deklarācijas padziļinātām pārbaudēm, nav pamatota ar skaidriem un objektīviem kritērijiem, kas ir noteikti tiesību aktos, un ka praksē ne visas augstākās amatpersonas tiek regulāri pakļautas sīkām pārbaudēm (GRECO,

2017^[14]). Pilsoniskās sabiedrības organizācijas ir norādījušas, ka KNAB gadā pārbauda aptuveni 1000 amatpersonu deklarāciju, taču tikai aptuveni 150 no tām tiek pārbaudītas padziļināti, parasti pēc sūdzībām vai ziņojumiem plašsaziņas līdzekļos (Transparency International Latvia, 2020^[35]). 2021. gadā KNAB izskatīja 787 no 55 729 valsts amatpersonu deklarācijām, lai izskatītu lietas par interešu konflikta situāciju pārkāpumiem savas kompetences ietvaros, bet 2022. gadā – 807 no 55 729 deklarācijām. Saskaņā ar ESAO Publiskā sektora integritātes rādītāju (ESAO PSIR) datiem 2022. gadā EDS tika iesniegtas 65 125 valsts amatpersonu deklarācijas. Maksājumu administrēšanas informācijas sistēma (MAIS) ir automātiski pārbaudījusi 43 649 valsts amatpersonu deklarācijas. Valsts amatpersonu datu administrēšanas nodaļas speciālisti ir manuāli pārbaudījuši 21 476 valsts amatpersonu deklarācijas (OECD, 2024^[4]).

64. Visas iesniegtās valsts amatpersonu deklarācijas tiek pārbaudītas, izmantojot automatizētas pārbaudes, ko VID, ja nepieciešams, un saskaņā ar iepriekš noteiktiem kritērijiem papildina ar manuālu pārbaudi. Manuālā pārbaude tiek veikta vismaz 2% kopējā attiecīgajā gadā iesniegto gada deklarāciju apjoma, un šīs manuālās pārbaudes ir vērstas uz deklarāciju iesniegšanas un aizpildīšanas līmeni. Praksē, kā ir paskaidrots citās šā ziņojuma sadaļās, VID atlasa daļu iesniegto deklarāciju, kuras tālāk pārbauda pēc šādiem aspektiem:

- vai deklarācija ir iesniegta;
- vai deklarācijas saturs ir pilnīgs;
- vai deklarētā informācija ir precīza.

65. Latvija ir veikusi vairākus pasākumus, lai risinātu šo problēmu. Kopš 2017. gada gan VID, gan KNAB ir ieviesuši jaunas vadlīnijas un noteikumus, lai noteiktu, kuru amatpersonu deklarācijas ir jāpārbauda rūpīgi, un šajās vadlīnijās prioritāte ir piešķirta augstākajām amatpersonām (GRECO, 2023^[36]). Tā kā ne visas PTEF aktīvu deklarācijas VID pārbauda padziļināti, 2020.–2022. gada stratēģijā KNAB ir apņēmis izveidot iekšējās procedūras, lai šo pārbaudi veiktu katru gadu.

66. Jebkurā gadījumā Latvija, ņemot vērā citus ESAO piemērus, varētu izvērtēt vairākus veidus, kā mazināt deklarētāju skaitu un par prioritāri noteikt augsta riska amatpersonas (sk. 1.7), līdzīgi kā IKNL 4. panta 3. punkts jau šobrīd ļauj dažām valsts amatpersonām (kuras pilda valsts amatpersonas funkcijas ārpus publiskas personas institūcijām) neiesniegt deklarācijas (sk. 23. panta 5. punktu). Šajā ziņā ir jāņem vērā, ka Latvijā valsts amatpersonas stāvokli nosaka ne tikai pēc amata, bet arī pēc funkcijām (IKNL 4. panta 2. punkts), un to izvērtē iestādes vadītājs *ad hoc* atkarībā no katra deklarētāja funkcijas. Piemēram, viens no veidiem varētu būt novērtēšana, vai visas IKNL 4. panta 1. punktā minētās valsts amatpersonas atbilst valsts amatpersonas statusam, pamatojoties uz viņu funkcijām, vai arī būtu jāiekļauj visas konkrētās sistēmas, piemēram, Iekšlietu ministrijas, valsts amatpersonas (piemēram, ugunsdzēsēji, ieslodzījuma vietu uzraugi). Līdzīga pieeja ir noteikta Igaunijas Korupcijas apkarošanas likumā (1.8).

67. Pamatojoties uz iepriekš izklāstīto pieeju, Latvija varētu apsvērt iespēju mazināt deklarētāju loku, paplašinot to valsts amatpersonu kategoriju, kuras ir atbrīvotas no deklarēšanas saskaņā ar IKNL 23. panta 5. punktu. Piemēram, var nebūt nepieciešams, lai visi Nacionālo bruņoto spēku profesionālā dienesta karavīri deklarētu savus aktīvus un intereses, kā tas tiek prasīts pašlaik, bet gan tikai augstāka ranga militārpersonas.

1.7. izcēlums. Augsta riska amatu identificēšana aktīvu un interešu deklarēšanas sistēmās

To valsts amatpersonu kategoriju izvēle, kurām ir jādeklarē savi aktīvi un intereses, būs atkarīga no sistēmas mērķa un ievirzes, proti, vai tās mērķis ir apkarot nelikumīgu iedzīvošanos un/vai risināt interešu konfliktus.

Nav universāla augsta riska amatu saraksta, jo tie būtu jānosaka, pamatojoties uz valsts korupcijas riska novērtējumu, nodrošinot, ka sistēma efektīvi vēršas pret personām, kuras ir visvairāk pakļautas korupcijas riskiem.

Divas izplatītas metodes, kā noteikt, kurām amatpersonām ir jāveic deklarēšana, ir šādas:

- apzināt to pienākumus un funkcijas, pievēršot uzmanību tām, kurām ir augstāks risks, jo tās ir iesaistītas nozarēs, kas ir vairāk pakļautas korupcijai, piemēram:
 - infrastruktūra;
 - licencēšana;
 - līgumu slēgšana;
 - nodokļi;
 - tirgus regulējums;
 - muita;
 - valsts uzņēmumu augstākā līmeņa vadītāji;
- klasificēt amatpersonas, pamatojoties uz viņu funkcijām valdībā, jo īpaši viņu rīcības brīvības un pilnvaru līmeņiem. Pamatojoties uz to, parasti tiek apsvērti šādi amati:
 - augstākā līmeņa izpildvaras amatpersonas: ministri, ministru vietnieki, komisāri, aģentūru vadītāji;
 - likumdevēji;
 - tiesneši, augstākā līmeņa prokurori un tiesu iestāžu augstākās amatpersonas;
 - ierēdņi (augstākā līmeņa), kuri īsteno budžeta diskrecionāro varu vai pilnvaras (tiešas un netiešas).

Augsta riska amatu minimālais saraksts var atspoguļot iekšzemes politiski nozīmīgu personu definīciju, kas ir izmantota tiesību aktos par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu.

Piemēram, Slovēnija izmantoja plašu pieeju, lai nodrošinātu aktīvu un interešu informācijas veidlapu iesniegšanu. Visas ieceltās un ievēlētās valsts amatpersonas, tostarp augsta ranga ierēdņi, valsts aģentūru, institūtu un valsts uzņēmumu vadītāji, personas, kuras ir atbildīgas par publiskajiem iepirkumiem, valsts publisko iepirkumu piešķiršanas procedūru pārskatīšanas komisijas ierēdņi, kā arī – ar noteiktiem nosacījumiem – Slovēnijas pilsoņi, kuri ieņem amatus Eiropas Savienības iestādēs, citās Eiropas Savienības struktūrās un citās starptautiskās iestādēs.

Savukārt Portugālē ir ieviesta aktīvu deklarēšanas sistēma, kas ir vērsta uz augsta līmeņa vēlētajām un ieceltām amatpersonām, tostarp prezidentu, ministriem, parlamenta deputātiem, augsta līmeņa tiesnešiem, prokuroriem, mēriem, administrācijas ģenerāldirektoriem un valsts uzņēmumu valdes locekļiem.

Avots: [V1804202 E.pdf \(unodc.org\)](#); [Asset declaration in the Republic of Slovenia Natalija Ulaga](#); [2024-LEG-alteracao--RegimeExercicioFuncoesTitularesCargosPoliticAltosCargosPublicos.en.pdf](#); [Likums par integritāti un korupcijas novēršanu \(ZIntPK\) \(PISRS\)](#).

1.8. izcēlums. Valsts amatpersonu definīcija Igaunijas Korupcijas apkarošanas likumā

2. pants. Amatpersonas un oficiālie amati

(1) Amatpersona šajā likumā ir fiziska persona, kura ieņem amatu valsts amatpersonas pienākumu pildīšanai neatkarīgi no tā, vai tā veic tai noteiktos pienākumus pastāvīgi vai īslaicīgi, par maksu vai bez maksas, dienesta vai brīvajā profesijā vai uz līguma pamata, pamatojoties uz ievēlēšanu vai iecelšanu.

(2) Amatpersonas amats ir tiesības un pienākumi, kas izriet no normatīvajiem aktiem, darījumiem vai aģentūras darba organizācijas, pildot publiskus pienākumus:

1. lēmuma pieņemšana, tostarp piedaloties tā pieņemšanā vai būtiskā vadīšanā. Lēmums ir lēmuma pieņemšana, kas ir vērsta uz citu personu, tostarp iestāžu, kas pilda publiskus pienākumus, tiesību un pienākumu radīšanu, grozīšanu vai izbeigšanu un kas regulē atsevišķas lietas vai neierobežotu skaitu lietu, tostarp tiesību aktus, administratīvos aktus Administratīvā procesa likuma izpratnē, tiesas lēmumus un iestādes iekšējos juridiskos instrumentus;
2. akta veikšana, tostarp dalība tajā vai būtiska tā vadīšana. Akts ir darbība, kas rada tiesiskas un nenovēršamas faktiskas sekas citām personām, tostarp aģentūrām, kuras pilda publiskus pienākumus un kas nav lēmuma pieņemšana. Akts var nozīmēt arī jebkuru citu procesuālo darbību veikšanu, bezdarbību vai kavēšanos.

(3) Rīcības pienākums nav uzskatāms par kompetenci pieņemt lēmumus, ja personai nav tiesību noteikt darījuma apstākļus. Pienākums veikt aktu netiek uzskatīts par kompetenci veikt aktus, ja personai nav tiesību noteikt apstākļus, kas ietekmē akta sekas.

Lai nodrošinātu institūciju vadītājiem un darbiniekiem vienotu izpratni par to, kā noteikt valsts amatpersonas, kurām ir pienākums iesniegt deklarācijas, VID ir izstrādājis [vadlīnijas](#), kuras ir regulāri jāatjaunina un par kurām jāizglīto. Vatlīnijās ir iekļauti dažādi skaidrojumi par to, kas ir lēmuma pieņemšana un akta veikšana, pamatojoties uz dažādām valsts amatpersonu funkcijām dažādās jomās. Piemēram,

izdod administratīvos aktus:

- valdes locekļi, kuri apstiprina iestādes nolikumu;
- kvalifikācijas eksāmena komisijas locekļi;
- sociālie darbinieki, kuri lemj par maznodrošinātas vai trūcīgas personas statusu;
- medicīniskās komisijas locekļi, kuri izsniedz apliecības;
- maršruta atļaujas izsniegšana, apturēšana vai anulēšana;
- licenču izsniegšana;
- būvatļauju izsniegšana;

veic uzraudzības, kontroles, izmeklēšanas vai soda funkcijas attiecībā uz personām, kuras nav tieši vai netieši pakļautas:

- aizbildnības padomju locekļi;
- būvinspektori;
- vides komisijas locekļi;

- pašvaldību administratīvo komiteju locekļi;
- personas, kuras uzrauga ielu tirdzniecības vietas;
- iepirkuma speciālisti;
- projektu vadītāji, kuri pārrauga projekta īstenošanu;
- eksperti, kuri veic iekšējos auditus, izmeklē disciplinārlietas, kā arī veic kontroles un pārraudzības darbības saistībā ar korupcijas riska mazināšanu un interešu konfliktu novēršanu;
- komiteju locekļi, eksperti un darbinieki, kuri uzrauga kompensācijas fonda izlietojuma likumību, efektivitāti un pareizību.

Avots: dati, kas iegūti no (OECD, 2024^[4])

68. Visbeidzot, lai gan, atzīstot, ka valstu mēroga atšķirības var apgrūtināt modeļu salīdzināšanu, IKNL varētu apsvērt jautājumu par vietējām amatpersonām un viņu veiktajām funkcijām. Pašlaik IKNL attiecas uz ierobežotu pašvaldību amatpersonu loku, kurām ir reālas lēmumu pieņemšanas pilnvaras, tostarp mēriem, izpilddirektoriem un viņu vietniekiem, padomju locekļiem un personām, kuras ir atbildīgas par valsts līdzekļu piešķiršanu. Vēl viens piemērs, kā identificēt attiecīgās amatpersonas vietējā līmenī, ir Francijas modelis (**Kļūda! Nav atrasts atsauces avots.**), kur vienīgās pašvaldību amatpersonas, kurām ir pienākums atklāt informāciju par aktīviem un interesēm, ir to pašvaldību mēri, kurās ir vairāk nekā 20 000 iedzīvotāju, un to pašvaldību mēru vietnieki, kurās ir vairāk nekā 100 000 iedzīvotāju, ja viņiem mērs ir piešķīris paraksta pilnvaras. Jebkurā gadījumā, mazinot to amatpersonu skaitu, kurām ir jāiesniedz deklarācijas, un likumā galveno uzmanību pievēršot novēršanai, varētu novērst arī bažas, par kurām ziņo dažas Latvijas valsts amatpersonas, jo īpaši pašvaldību līmenī, ka pašreizējais režīms ir apgrūtināošs un “*nesamērīgs*” ar riska līmeni. Saskaņā ar iepriekš izklāstīto pieeju uz augsta līmeņa pašvaldību amatpersonām, kurām ir būtiskas lēmumu pieņemšanas pilnvaras, joprojām būtu jāattiecinā ziņošanas pienākumi.

1.9. izcēlums. Ziņošanas subjekti Francijā

Francijā par interešu konfliktu pārvaldību publiskajā sektorā un par aptuveni 17 000 valsts amatpersonu “virpuļdurvju efekta” uzraudzību ir atbildīga Augstā iestāde jautājumos par caurredzamību sabiedriskajā dzīvē (HATVP).

Tas iekļauj: valdības locekļus, parlamenta deputātus; prezidenta vēlēšanu kandidātus; Francijas Eiropas Parlamenta deputātus; pilsētu ar 20 000 un vairāk iedzīvotājiem mērus, pašvaldību ar vairāk nekā 100 000 iedzīvotājiem mēru vietniekus, pašvaldību ar vairāk nekā 20 000 iedzīvotājiem direktorus/direktoru vietniekus un biroju vadītājus; augsta ranga ierēdņus, kurus izvirza Ministru padome (vēstnieki, prefekti, centrālās administrācijas direktori, ģenerālsekretāri); republikas prezidenta padomniekus; Augstākās tiesu sistēmas padomes locekļus; neatkarīgu administratīvo iestāžu locekļus; valsts uzņēmumu vadītājus; sporta federāciju priekšsēdētājus.

Aktīvu un saistību deklarācijas paraugs ir pieejams [šeit](#), bet interešu deklarācijas un interešu un darbības deklarācijas paraugs ir pieejams [šeit](#).

Avots: (HATVP, 2018^[32]) (HATVP, 2023^[37])

Deklarējamās informācijas tvēruma

69. Latvija varētu apsvērt iespēju tiesību aktos noteikt pienākumu izvērtēt un grozīt ziņošanas pienākumus, pamatojoties uz laika gaitā veiktajiem riska pārskatiem. Tas var iekļaut prasību amatpersonām brīdināt vadītājus, ja komercsabiedrībām, kurās viņi vai viņu radnieki ir finansiāli ieinteresēti, atklāta konkursa rezultātā tiek piešķirti līgumi, publiskie resursi, kredīti vai koncesijas, vai deklarēt informāciju par savām “radošajām”, “profesionālajām” un “saimnieciskajām” darbībām, kas visas var radīt iespējamus interešu konfliktus.

70. Tāpat Latvija varētu apsvērt iespēju apzināt un iekļaut gada pārskatos jaunas tendences, piemēram, kriptovalūtas un faktiskās īpašumtiesības. Faktiskās īpašumtiesības varētu skaidri definēt un iekļaut kā vienu no politiski nozīmīgu personu aktīvu turēšanas veidiem. Tas varētu iekļaut arī akcijas, kas pieder valsts amatpersonas izveidotam trastam vai trasta līgumam, kā arī citus aktīvus, kurus valsts amatpersona faktiski kontrolē. Attiecībā uz faktiskajām īpašumtiesībām intervijas ar ieinteresētajām personām liecināja, ka ļoti maz cilvēku faktiski deklarē attiecīgos gadījumus, kas galvenokārt skaidrojams ar zināšanu un izpratnes trūkumu. Šajā ziņā ir nepieciešami papildu norādījumi, lai iepazīstinātu valsts amatpersonas ar faktisko īpašumtiesību jēdzienu.

71. Attiecībā uz virtuālajiem aktīviem, tostarp kriptovalūtām, – tie rada tādus riskus kā, piemēram, to izmantošana nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai vai valsts amatpersonu nelikumīgu ieguvumu slēpšana (1.10). Lai efektīvi novērstu interešu konfliktus un atklātu nelikumīgas bagātības uzkrāšanu, ir ļoti svarīgi, lai aktīvu un interešu deklarēšanas sistēmas visaptveroši pievērstos šai mainīgajai aktīvu klasei. Tomēr ESAO valstīs nav konsekvēntas pieejas attiecībā uz virtuālo aktīvu interpretēšanu šādās deklarācijās. Daudzu valstu tiesību aktos virtuālie aktīvi nav skaidri minēti kā atsevišķa aktīvu kategorija. Tomēr, tā kā deklarēšanas sistēmu mērķis ir identificēt nepamatotu bagātību un nelikumīgu iedzīvošanos, kā arī novērst interešu konfliktus, ir pamatoti deklarēšanas veidlapās interpretēt tādas plašas kategorijas kā “citi aktīvi” kā tādas, kas iekļauj arī virtuālos aktīvus. Latvijā, lai gan IKNL virtuālos aktīvus skaidri neklasificē kā atsevišķu kategoriju, tie var tikt iekļauti plašākā kategorijā “cita informācija, kuru tā vēlas norādīt deklarācijā” (IKNL 24. panta 1. punkta 13. apakšpunkts). Tomēr tas pieļauj tikai brīvprātīgu virtuālo aktīvu atklāšanu. Latvija varētu apsvērt iespēju pieņemt skaidrākas un obligātas informācijas atklāšanas prasības attiecībā uz virtuālajiem aktīviem, kā arī piemērot tiem tādu pašu režīmu kā tradicionālajiem

aktīviem (Basel Institute of Governance, 2021^[38]). Piemēram, Amerikas Savienotās Valstis savās informācijas atklāšanas veidlapās ir ieviesušas atsevišķu apakšsadaļu par virtuālajiem aktīviem un neaizstājamiem blokķēžu žetoniem (*NFT*) (U.S. Office of Government Ethics, 2024^[39]). Līdzīgi kā Latvijā, arī citās valstīs valsts amatpersonām ir pienākums deklarēt savus virtuālos aktīvus (sk. 1.11), tostarp sadaļās “citi nemateriālie aktīvi” vai konkrētāk – sadaļā, kas ir definēta kā “virtuālā valūta”.

1.10. izcēlums. Kriptoalūtu izsekošana

Kriptoalūtu tipoloģijas

Saistībā ar aktīvu izsekojamību kriptoalūtas ir jauna riska joma, jo tehnoloģija strauji attīstās, bet noteikumi pielāgojas lēni. Noziedzīgās organizācijas ir izmantojušas šo asimetriju un arvien biežāk izmanto kriptoalūtas, lai legalizētu noziedzīgi iegūtos līdzekļus.

Kriptoalūtām ir raksturīgi digitālie žetoni, kas balstās uz kriptogrāfiju (žetonu pārskaitījumu digitālo parakstu sasaistīšanai), vienādranga tīklu un decentralizāciju. Atšķirībā no valūtām, ko emitē valstu vai pārvalstiskas centrālās bankas, kriptoalūtas neregulē centrālā finanšu iestāde. Tās balstās uz vienādranga tīklu, kurā cilvēku tīkls brīvprātīgi apvieno savu skaitļošanas jaudu, lai pārvaldītu un dzēstu darījumus, kas tiek pastāvīgi un neatgriezeniski pārbaudīti un reģistrēti koplietojamā publiskajā virsgrāmatā. Līdzīga vienādranga tīkla pieeja tiek izmantota, lai emitētu jaunus žetonus, izmantojot procesu, ko sauc par “naudraci”. Personas, kuras aizdod savu skaitļošanas jaudu, par to saņem atalgojumu, saņemot savus žetonus un ieņēmumus no darījuma maksas.

Publiskā virsgrāmata, ko izmanto darījumu reģistrēšanai, ir veidota, izmantojot blokķēdes tehnoloģiju, kas reģistrē, atzīmē laiku un verificē darījumus. Blokķēdē informācija par darījumiem tiek uzglabāta nelielās partijās, ko sauc par blokiem, kas ir secīgi savienoti, lai nodrošinātu visu ar konkrēto kriptoalūtu veikto darījumu uzskaiti. Katram blokam ir arī unikāls paraksts, ko nav iespējams viltot. Tā kā virsgrāmata tiek glabāta decentralizēti, virsgrāmatas nepārtrauktu integritāti nodrošina tas, ka visi tīkla mezgli pārbauda katru jaunu darījumu attiecībā pret visiem pārējiem mezgliem, pirms ķēdē pievieno jaunu bloku, kas atbilst jaunajam darījumam.

Kriptoalūtas, jo īpaši bitmonētas, arvien vairāk tiek pieņemtas kā maksāšanas līdzeklis, taču lielākajā daļā valstu tās joprojām nav regulētas. Šis regulējuma trūkums kopā ar centrālās iestādes, kas emitē kriptoalūtas, neesību padara tās par noderīgu rīku nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai. Ja noziedznieki izmanto šīs kriptoalūtas, lai legalizētu nelikumīgi iegūtus līdzekļus, nav neviena uzņēmuma vai vadītāja, kuram var izsniegt tiesas rīkojumu atklāt informāciju par īpašniekiem, nav neviena centrālā konta, kuru var apķīlāt vai konfiscēt, un nav galvenā servera, kuru var slēgt. Tas apgrūtina, bet ne padara neiespējamu iestādēm atgūt kriptoalūtā pārvērstos aktīvus.

Izmeklēšanas metodes kriptoalūtas izsekošanai

Lai gan daudzas kriptoalūtu īpašības apgrūtina to izsekojamību un konfiskāciju, to blokķēdes var noderēt arī kā izmeklēšanas rīks. Atšķirībā no skaidrā naudā veiktajiem darījumiem jebkurš darījums, kas tiek veikts, izmantojot blokķēdi, atstāj neatgriezenisku pēdas nospiedumu. Šajās blokķēdēs visi darījumi tiek reģistrēti ar unikāliem identifikatoriem, un šī informācija tiek glabāta tūkstošos datoru un serveru, kuriem var piekļūt un kurus var analizēt jebkurš, tostarp tiesībsargniecības iestādes.

Galvenais ir sasaistīt konkrētu darījumu ar konkrētas personas identitāti, un tad ir viegli izmantot blokķēdi, lai izsekotu ar šo darījumu saistītās finanšu plūsmas. Lai gan ir nepieciešama pamata izpratne par to, kā nolasīt konkrētā blokā iekļauto informāciju (jo īpaši, ņemot vērā kriptoalūtas darījumu daudzivades un daudzizvades raksturu), izmeklētāji var izmantot klasiskas izmeklēšanas metodes, piemēram, biržu izsaukšanu uz tiesu, lai iegūtu informāciju par lietotājiem, novērošanu un personas IT ierīču kriminālistikas analīzi, lai noteiktu saikni starp nelikumīgām darbībām un blokķēdē veiktajiem darījumiem. Daudzās jurisdikcijās ir ieviestas reģistrācijas un “zini savu klientu” (KYC) prasības attiecībā uz kriptoalūtu biržām, un tas var atvieglot informācijas iegūšanu. Tad tiesībsargniecības iestādes var izmantot šo informāciju kopā ar novērošanu un citām metodēm, lai konfiscētu personas datoru un izmantotu tajā esošo informāciju, lai izsekotu darījumu vēsturi, noteiktu saistību ar noziedzīgu darbību un iesniegtu pierādījumus tiesnesim.

Kriptoalūtas konfiskācija

Tiklīdz ir konstatēta saikne ar noziedzīgu nodarījumu, tiesnesis var izdot orderi kriptoalūtas konfiskācijai tāpat kā jebkura cita veida aktīvu konfiskācijai. Pēc tam aktīvi tiek pārskaitīti uz virtuālo maku, kas var būt gan “aukstais”, gan “karstais” maks. “Aukstais” maks iekļauj kriptoalūtas glabāšanu fiziskā datu nesējā, kas nav savienots ar internetu vai mobilo tālruni. Šī metode ir drošāka, jo to nevar uzlauzt. Turpretī “karstais” maks iekļauj kriptoalūtas glabāšanu mobilajā lietotnē vai attālinātā pakalpojumā, kas ir lietotājam draudzīgāks, bet mazāk drošs. Tāpēc iestādes var glabāt kriptoalūtu vienā no šiem diviem maku veidiem – vēlams, “aukstajā” makā – līdz brīdim, kad konfiskācijas rīkojums paredz aktīvu likvidāciju un kriptoalūta tiek pārdota. Lielāko daļu izveidoto kriptoalūtu var apmainīt pret citām valūtām, tādējādi ļaujot valstij atgūt nelikumīgi iegūtā īpašuma vērtību.

Avots: (Basel Institute of Governance, 2021^[38])

1.11. izcēlums. Valstis, kurās uz kriptoalūtām attiecas deklarēšanas pienākumi

Daudzas pasaules valstis atzīst kriptoalūtas par aktīviem, uz kuriem attiecas deklarēšanas prasības, tostarp turpmāk minētās valstis.

- **Kanāda:** kriptoalūtas ir kvalificējamas kā tā dēvētie kontrolējamie aktīvi, kuru vērtību var tieši vai netieši ietekmēt valdības lēmumi vai politika.
- **Francija:** kriptoalūtas ir tā dēvētais nemateriālais kustamais īpašums.
- **Slovēnija:** kriptoalūtas, tāpat kā cita veida īpašums, tiek uzskatītas par daļu personas aktīvu, un tās ir jādeklarē, ja to vērtība pārsniedz ziņošanas sliekšni.
- **Dienvīdkoreja:** kriptoalūtas ir uzskatāmas par īpašumu.
- **Ukraina:** kriptoalūtām vēl nav juridiskas formas, bet tās ir iekļautas valsts amatpersonu deklarēšanas pienākumos. Deklarācijas veidlapā tās ir jādeklarē pozīcijā “Nemateriālie aktīvi”.

Avots: <https://nazk.gov.ua/en/full-declaration-inspections-it-will-not-be-possible-to-hide-assets-or-artificially-increase-them-in-cryptocurrency/>; [Cryptoactifs, cryptomonnaies : comment s'y retrouver ? | Ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie et Ministère chargé du Budget et des Comptes publics](#); [South Korea enforces crypto asset disclosure for public officials in 2024](#); [Cryptos-Report-Compendium-2022.pdf](#); [Categories of Assets: Sistemska-pojasnilo-o-nadzoru-nad-premozenjskim-stanjem.pdf](#).

72. Visbeidzot, Latvija varētu arī apsvērt iespēju stiprināt VID noteiktās aktīvu deklarāciju kategorijas un pārskatus, kā arī sniegtās vadlīnijas, lai uzlabotu valsts amatpersonu izpratni par viņu pienākumiem šajā jomā. Būtu jāizstrādā turpmākas vadlīnijas, kurās būtu sniegti piemēri, kā valsts amatpersonai varētu būt īpašumā aktīvi vai noteiktas tiesības (OECD, 2019^[33]).

73. Daži pasākumi jau ir veikti, piemēram, VID jau ir sadarbojies ar KNAB, Latvijas FID un Prokuratūru, kā arī četrām kredītiestādēm publiskās un privātās partnerības platformas ietvaros, lai izstrādātu palīgmateriālus par nodokļu noziegumu un ar tiem saistīto nelikumīgi iegūto līdzekļu legalizēšanu un korupcijas un/vai nelikumīgi iegūto līdzekļu legalizēšanas rādītājiem, tipoloģiju un gadījumu izpēti (1.12). Līdzīgu pieeju varētu izmantot, iesaistot attiecīgās iestādes (tostarp Valsts uzņēmumu reģistru, KNAB, FID), lai izstrādātu attiecīgus materiālus aktīvu deklarāciju un jo īpaši faktiski piederošo aktīvu pārbaudei. Tie varētu iekļaut rādītājus, tipoloģijas un gadījumu izpēti, kā ir norādīts turpmāk sniegtajā piemērā.

1.12. izcēlums. Starpvaldību sadarbības un publiskās un privātās partnerības ceļā izstrādātie metodiskie materiāli Latvijā

Nodokļu noziegumu un ar tiem saistītās nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas rādītāji, tipoloģijas un gadījumu izpēte

2023. gada augustā FID Latvijā sadarbībā ar VID un Prokuratūru, kā arī četrām kredītiestādēm publiskās un privātās partnerības platformas “Sadarbības koordinācijas grupa” ietvaros izstrādāja materiālus par nodokļu noziegumu un ar tiem saistītās noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas rādītājiem, tipoloģiju un gadījumu izpēti. Šo materiālu mērķis ir uzlabot ziņotāju informētību par nodokļu noziegumiem un ar tiem saistīto nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, kā arī palielināt to spējas identificēt šādus gadījumus un VID un prokuroru informētību un sniegt norādījumus par aizdomīgu darījumu atklāšanu saistībā ar nodokļu noziegumiem vai ar tiem saistīto nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu.

Korupcijas rādītāji un gadījumu analīze

Izmantojot tādu pašu publiskās un privātās partnerības mehānismu, KNAB, Prokuratūras un četru banku eksperti izstrādāja vadlīniju dokumentu “*Koruptīvu noziedzīgu nodarījumu indikatori un gadījumu analīze*”. Dokumentā apkopoti korupcijas un/vai nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas indikatori, tostarp indikatori saistībā ar valsts amatpersonas neizskaidrotiem ienākumiem vai nepamatotu bagātību amatpersonu deklarācijās, piemēram:

- maksājumi tiek saņemti fizisko vai juridisko personu kontos bez redzamas saistības ar valsts amatpersonām, bet ir zināms, ka tos kontrolē valsts amatpersonas vai tie ir ar tām saistīti, un maksājumi tiek nosūtīti, izmantojot fiktīvu uzņēmumu. Papildinformācija, kas ir sniegta par šādiem maksājumiem, attiecas uz “aizdevumiem”, “ieguldījumu mērķiem”, “konsultāciju pakalpojumiem”, “nekustamā īpašuma iegādi” utt.
- Ar valsts amatpersonu saistīta persona atver kontu un iegādājas nekustamo īpašumu vai luksusa preces ar skaidru nolūku apiet klienta uzticamības pārbaudes procesu. – Neatbilstības starp valsts amatpersonas deklarētajiem līdzekļiem un klienta uzticamības pārbaudes procesa laikā konstatētajiem līdzekļiem.
- Valsts amatpersona ir iegādājusies virtuālās valūtas aktīvus par kopējo summu, kas pārsniedz deklarētos ienākumus. – Darījumi, kas notiek valsts amatpersonu kontos un ir saistīti ar skaidras naudas iemaksām vai izņemšanu neierastā biežumā un apmērā.
- Valsts amatpersonas paaugstina savu dzīves līmeni pēc amatpersonu pilnvaru termiņa beigām bez juridiski pamatota iemesla (iesniegtie dokumenti par līdzekļu izcelsmi rada aizdomas par to autentiskumu vai citādi neatbilst valsts amatpersonu deklarācijās norādītajai informācijai).

Turklāt dokumentā ir atspoguļoti un analizēti ārvalstu un starptautisko organizāciju apkopoti gadījumi, kā arī Latvijā konstatētie korupcijas gadījumi. Minētais materiāls ir vērtīgs palīglīdzeklis kredītiestāžu un tiesībsargājošo iestāžu turpmākajā darbā, atklājot un izmeklējot korupciju.

Avots: Latvijas ieinteresēto personu sniegtā informācija un (Public Prosecutor's Office, FIU, KNAB, 2021^[40])

Informācijas pārbaude un salīdzināšana

74. Attiecībā uz VID piešķirtajām pilnvarām pārskatīt šo deklarāciju un saskaņā ar G20 valstu Augsta līmeņa principu interešu konfliktu novēršanai un pārvaldībai publiskajā sektorā 11. principu valstīm ir

jāatbalsta citai citu, ciktāl to pieļauj valsts tiesību akti un iestāžu pilnvaras (G20, 2018^[41]). Tas varētu iekļaut savstarpēju atbalstu, lai apzinātu un apmainītos ar informāciju par valsts amatpersonu interesēm ārvalstīs, kā arī savstarpēji sniegtu informāciju par attiecīgajiem datu avotiem, kurus ārvalstu iestādes varētu izmantot, lai iegūtu informāciju par amatpersonu interesēm ārvalstīs.

75. Ieinteresētās personas, kuras tika aptaujātas šī ziņojuma sagatavošanai, puda viedokli, ka VID amatpersonām ir grūtības piekļūt datiem par Latvijas amatpersonu ienākumiem un īpašumiem ārvalstīs (OECD, 2023^[42]). Tāpēc Latvija varētu apsvērt iespēju pievienoties Starptautiskajam līgumam par datu apmaiņu aktīvu deklarāciju pārbaudei (1.13), kā arī noteikt galvenās un augsta riska jurisdikcijas, ar kurām varētu izveidot tiešus divpusējus informācijas apmaiņas veidus par aktīvu deklarācijām un interesēm.

1.13. izcēlums. Starptautiskais līgums par datu apmaiņu aktīvu deklarāciju pārbaudei

Viena no galvenajām problēmām, ar ko saskaras integritātes iestādes, pārbaudot aktīvu deklarācijas, ir ierobežotā piekļuve ārvalstu datubāzēm. Tādējādi integritātes iestādes parasti var izmantot tikai vietējos informācijas avotus un, ja ārvalstu dati nav publiski pieejami, tās nevar tiem piekļūt tieši. Tā kā aktīvu deklarāciju pārbaude ir preventīvs pasākums, nevis kriminālprocesa daļa, integritātes iestādes nevar paļauties uz savstarpējās tiesiskās palīdzības mehānismiem, kas citādi ir pieejami kriminālizmeklēšanā. Šī ierobežotā piekļuve bieži vien rada nepilnības, kas ļauj korumpētām amatpersonām slēpt nelikumīgi iegūtu bagātību ārvalstu jurisdikcijās.

Starptautiskā līguma par datu apmaiņu aktīvu deklarāciju pārbaudei mērķis ir novērst un apkarot korupciju, atvieglojot tiešu administratīvu informācijas apmaiņu par aktīvu deklarācijām. Tas ļauj korupcijas apkarošanas iestādēm oficiāli sazināties un uzlabot deklarāciju pārbaudi. Saskaņā ar minēto līgumu valstis var apmainīties ar plašu datu klāstu, tostarp informāciju no publiskām un privātām datubāzēm par nodokļiem un nodevām, banku kontiem, finanšu vērtspapīriem, korporatīvajām vienībām, fiduciārajiem fondiem, nekustamo īpašumu, transportlīdzekļiem, intelektuālā īpašuma tiesībām un citiem kustamiem aktīviem.

Līgums atbilst *UNCAC* un dalībvalstu rezolūcijai Nr. 6/4, kas veicina daudzpusēju nolīgumu slēgšanu ar korupciju saistītos jautājumos. Tādējādi Līgumā ir pārņemta paraugprakse, ko nosaka starptautiskā Konvencija par savstarpējo administratīvo palīdzību nodokļu jomā, kuru 1988. gadā kopīgi izstrādāja Eiropas Padome un ESAO.

Līgums tika izstrādāts Dienvidaustrumeiropas reģionālās programmas par korupcijas apkarošanas iestāžu un pilsoniskās sabiedrības spēju stiprināšanu ietvaros, ko īstenoja *RAI* un *UNODC* ar Austrijas Attīstības aģentūras atbalstu. Pirmās 2021. gada martā līgumu parakstīja Melnkalne, Ziemeļmaķedonija un Serbija. Kopš tā laika arī Moldova ir parakstījusi šo līgumu. Līgums ir atvērts visām pasaules valstīm. Eiropas Savienībai ir privilēģēts statuss, un tā var pievienoties Līgumam kā bloks, kas varētu atvieglot datu apmaiņu ar 27 valstīm.

Avots: (Regional Anti-Corruption Initiative, 2019^[43]); [Regional Data Exchange on Asset Disclosure and Conflict of Interest – Regional Anti-Corruption Initiative \(rai-see.org\)](#); [CAC-COSP-2021-CRP.7 E.pdf \(unodc.org\)](#); [Starptautiskā datu apmaiņa par aktīvu deklarācijām: viesu emuārs | UNCAC koalīcija](#)

Ar datu aizsardzību aktīvu deklarācijās saistītie jautājumi (ieteikumi un piemēri par datu aizsardzības noteikumu juridiskajām sekām aktīvu deklarācijās)

76. Lai gan lielāka informācijas atklāšanas sistēmu caurredzamība var veicināt ziņošanu un atvieglot korupcijas atklāšanu, plašas sabiedrības piekļuve atklātajiem datiem var būt pretrunā personu tiesībām uz privātumu un datu aizsardzību. Tāpēc datu vākšanas un izpaušanas sistēmās parasti ir paredzēts rūpīgi līdzsvarot šīs konkurējošās intereses (1.14). Publiski atklāts reģistrs, visticamāk, var radīt nesamērīgu iejaukšanos tiesībās uz privāto dzīvi, jo tas nodrošina neierobežotu sabiedrības piekļuvi. Tāpēc valstis var izvēlēties selektīvu datu izpaušanu, kad tiek izpaustas tikai atsevišķas datu apakškopas, lai aizsargātu personas privātumu. Saskaņā ar šo praksi Latvijas VID savā tīmekļvietnē (<https://www6.vid.gov.lv/VAD>) publisko tikai nekonfidenciālas amatpersonu deklarāciju sadaļas.

1.14. izcēlums. Datu izpaušana Kanādā, Apvienotajā Karalistē un Amerikas Savienotajās Valstīs

Kanāda

No 2024. gada 22. janvāra federālajiem uzņēmumiem, kas ir reģistrēti saskaņā ar Kanādas Uzņēmējdarbības sabiedrību likumu (*Canada Business Corporations Act, CBCA*), ir jāiesniedz informācija par personām ar būtisku kontroli (*ISC*). Datubāze līdzsvaro caurredzamību un privātuma aizsardzību, jo īpaši, publicējot tikai to informāciju, kas ir nepieciešama un samērīga, lai sasniegtu jauno prasību mērķus. Sabiedrībai ir pieejama šāda informācija: pilns juridiskais nosaukums, datums, kad persona kļuva par *ISC* un attiecīgā gadījumā pārtrauca būt *ISC*, *ISC* būtiskās kontroles apraksts, dzīvesvietas adrese (tiks publicēta, ja netiks norādīta izsniegšanas adrese), dokumentu izsniegšanas adrese (ja tāda tiks norādīta).

Apvienotā Karaliste

Atšķirībā no ES Apvienotajā Karalistē (AK) joprojām ir atļauta neierobežota publiska piekļuve AK uzņēmumu faktisko īpašnieku reģistram (Personu ar īpašu kontroli reģistrs (*Register of Persons with Significant Control*) – *PSC* reģistrs). Gandrīz visa informācija par *PSC* ir publiski pieejama, tostarp viņu vārds, uzvārds, pilns dzimšanas datums un valstspiederība. *PSC* mājas adrese nav publiski pieejama, ja vien tā netiek izmantota arī kā dokumentu izsniegšanas adrese. Turklāt *PSC* var pieteikties aizsardzībai saskaņā ar Uzņēmumu reģistra aizsardzības režīmu. Šā režīma mērķis ir aizsargāt *PSC* vai personas, kuras dzīvo kopā ar *PSC*, no publicēšanas, ja šāda publicēšana var radīt nopietnu vardarbības vai iebiedēšanas risku.

Amerikas Savienotās Valstis

2021. gada janvārī ASV Kongress pieņēma Korporatīvās caurredzamības likumu (*Corporate Transparency Act, CTA*). *CTA*, kas ir spēkā no 2024. gada janvāra, tagad nosaka, ka korporācijām, sabiedrībām ar ierobežotu atbildību un līdzīgām uzņēmējdarbības vienībām ir jāiesniedz Finanšu noziegumu apkarošanas tīklam (*FinCEN*) ziņojumi par faktiskajām īpašumtiesībām (*BOI*). Šī ir pirmā reize, kad ASV ir ieviestas korporatīvo īpašumtiesību ziņošanas prasības. *CTA BOI* reģistra mērķis ir apkarot ekonomiskos noziegumus, jo īpaši nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, terorisma finansēšanu, korupciju un krāpšanu nodokļu jomā.

BOI ziņošanas prasības attiecas uz iekšzemes un ārvalstu uzņēmumiem, kas ir reģistrēti uzņēmējdarbībai Amerikas Savienotajās Valstīs. Katram ziņotājam uzņēmumam ir jāiesniedz informācija par ziņotāju uzņēmumu un informācija par visiem faktiskajiem īpašniekiem.

ASV *BOI* datubāze nebūs publiski pieejama. Piekļuve ir atļauta tikai pilnvarotām personām, tostarp tiesībaizsardzības iestādēm, federālajiem regulatoriem un finanšu iestādēm, noteiktiem atļautiem

mērķiem. Tas neattiecas uz dažām nozīmīgām ieinteresētajām personām, piemēram, privātpersonām, kuras ir cietušas no krāpšanas un cenšas atgūt nelikumīgi piesavinātos līdzekļus. Tāpēc, ņemot vērā to, ka ASV reģistrs nav publiski pieejams, tas, visticamāk, sniegs tikai ierobežotu atbalstu civilprasībām pret krāpšanu un ar to saistītiem pārkāpumiem.

Avots: [Atrodiet un atjauniniet informāciju par uzņēmumu – GOV.UK \(company-information.service.gov.uk\)](https://gov.uk/company-information-service); [Personas ar būtisku kontroli Apvienotajā Karalistē: Bieži uzdotie jautājumi | Vistra](#); [Piesakieties, lai aizsargātu savu informāciju \(company-information.service.gov.uk\)](https://gov.uk/company-information-service).

1.15. izcēlums. Datu izpaušanas un privātuma tiesību līdzsvarošana

Piekluve precīziem un visaptverošiem datiem par aktīviem un interesēm var uzlabot caurredzamību un sabiedrības uzticēšanos. Tomēr šāda piekluve var būt pretrunā personu tiesībām uz privātumu un datu aizsardzību. Tāpēc datu vākšanas un izpaušanas sistēmām būtu rūpīgi jālīdzsvaro šīs konkurējošās intereses, ievērojot turpmāk aprakstītos divus principus.

- **Nepieciešamības princips:** valdībām būtu jāierobežo datu vākšana un izpaušana līdz tādiem apjomiem, kas ir noteikti nepieciešami, lai sasniegtu sabiedrības interešu mērķus, piemēram, novērstu interešu konfliktus, apkarotu korupciju utt.
- **Samērīguma princips:** iestādēm ir jānodrošina, ka caurredzamības ieguvumi ir samērīgi ar ietekmi uz privātumu, līdz minimumam samazinot nevajadzīgu datu izpaušanu un nodrošinot, ka sabiedrības intereses attaisno iejaukšanos privātuma tiesībās.

Piemērojot šos principus datu izpaušanai, ir jāatbild uz vairākiem galvenajiem jautājumiem:

- Kāpēc dati tiek publicēti? (Kāds ir informācijas atklāšanas sistēmas mērķis?)
- Kādi dati tiek publiskoti? (Vai tiek izpausti visi savākie dati vai tikai noteikta apakšgrupa?)
- Kā dati tiek publicēti? (Vai tie ir pieejama plašai sabiedrībai vai tikai noteiktām personām un organizācijām?)

Avots: autora izstrādāts, pamatojoties uz salīdzinošo analīzi.

77. Papildus vispārējiem apsvērumiem (izcēlums iepriekš) ES judikatūras attīstība izceļ to, cik svarīgi ir izvērtēt, vai izpaustie dati atbilst ES Vispārīgās datu aizsardzības regulas (VDAR) prasībām. Piemēram, Eiropas Savienības Tiesas (EST) nolēmumā C-184/20 – *Vyriausioji Tarnybinės Etikos Komisija* tika aplūkots jautājums par aktīvu deklarācijām un privātumu saistībā ar Lietuvu, kur tiesa atzina, ka obligāta noteiktas personas informācijas atklāšana tiešsaistes caurredzamības publikācijas kontekstā ir pretrunā personas datu aizsardzības noteikumiem. Tiesa konstatēja, ka valsts amatpersonas laulātā vārda publiskošana ir pretrunā VDAR, jo tā varētu netieši atklāt sensitīvu informāciju, kas saskaņā ar VDAR 9. pantu ir klasificēta kā “sensitīvi dati” (1.16). Minētais nolēmums liecina, ka iestādēm, kas izpauž jebkādu datus, ir jāizvērtē, vai to datubāzēs varētu tikt atklāta sensitīva informācija saskaņā ar VDAR 9. pantu, un, iespējams, tām ir jāmaina publiski izpaustie dati. Tā rezultātā Lietuvas Amatspersonu ētikas centrālā komisija tagad atklāj tikai deklarētāja laulātā darbavietu, nevis viņa vārdu un uzvārdu¹. Līdzīgi arī Francijā valsts amatpersonu aktīvu un interešu deklarācijas ir publiski pieejamas, taču tajās nav iekļauti laulāto, partneru vai ģimenes locekļu vārdi un uzvārdi.

¹ <https://pinreg.vtek.lt/app/deklaraciju-paieska>.

1.16. izcēlums. Aktīvu un interešu deklarāciju publiskošana saskaņā ar ES VDAR

Lietuvas lieta ES Tiesā

2022. gadā Eiropas Savienības Tiesa (EST) plašāk interpretēja Vispārīgo datu aizsardzības regulu (VDAR) lietā C-184/20 saistībā ar Lietuvas regulējumu, kurā bija noteikts, ka Amatpersonu ētikas centrālajai komisijai ir jāatklāj valsts amatpersonu privātās intereses. Lietuvas amatpersona apstrīdēja savu privāto interešu publicēšanu tiešsaistē, kur bija norādīts viņa laulātā vārds. EST nolēma, ka šāda datu publicēšana patiešām ir pretrunā VDAR, jo tā varētu netieši atklāt VDAR 9. pantā klasificētos sensitīvos datus par deklarētāja seksuālo orientāciju. Šādu datu apstrāde parasti ir aizliegta, ja vien nav izpildīti konkrēti nosacījumi (9. panta 2. punkts), piemēram, ir saņemta datu subjekta nepārprotama piekrišana vai ir pierādīts, ka apstrāde ir nepieciešama būtiskām sabiedrības interesēm.

Latvijas Republikas tiesībsarga paustās bažas par pašreizējo informācijas izpaušanas praksi

Atbilstoši iepriekšminētajai lietai arī Latvijas tiesībsargs pārbaudes lietā Nr. 2023-16-5D ir norādījis, ka pastāv arī cita veida informācija, kas saskaņā ar VDAR 9. pantu varētu tikt atzīta par sensitīvu, bet kas saskaņā ar spēkā esošo regulējumu ir publiski pieejama. Tiesībsargs jo īpaši pauda bažas par **invaliditātes pensijas** publiskošanu, jo tā varētu būt klasificējama kā veselības dati, kas saskaņā ar VDAR 9. pantu ir sensitīvi dati.

Tāpat tiesībsargs norādīja, ka arī **apgādnieka zaudējuma pensijas un vecuma pensijas** publiskošana var atklāt ļoti sensitīvus un privātus ar dzīvi saistītus apstākļus (ģimenes locekļa nāve, noteikta vecuma sasniegšana), un ierēdnis, iespējams, nevēlas, lai tos zinātu visa sabiedrība un arī potenciālie darba devēji. Līdzīgi arī atlīdzība par kaitējumu kriminālprocesā deklarācijās ir jādeklarē kā "ienākumi" un varētu tikt uzskatīta par privātiem datiem.

Nemot vērā VDAR un saskaņā ar tiesībsarga paustajām bažām, Latvijai būtu jāpārvērtē publiski pieejamo aktīvu un interešu deklarāciju datu tvērums, apsverot atsevišķu elementu izņemšanu no publiskošanas, lai nodrošinātu atbilstību VDAR noteikumiem.

Turpmāk norādītie personas dati saskaņā ar VDAR tiek uzskatīti par "sensitīviem", un uz tiem attiecas īpaši apstrādes nosacījumi:

- personas dati, kas atklāj rases vai etnisko piederību, politiskos uzskatus, reliģisko vai filozofisko pārliecību;
- dalība arodbiedrībās;
- ģenētiskie dati, biometriskie dati, lai veiktu fiziskas personas unikālu identifikāciju;
- ar veselību saistīti dati;
- dati par personas dzimumdzīvi vai seksuālo orientāciju.

Avots: [Kādi personas dati tiek uzskatīti par sensitīviem? – Eiropas Komisija](#); [Direktīva \(ES\) Nr. 2024/1640](#); [CURIA – Documents \(europa.eu\)](#); [ES augstākā tiesa ierobežo piekļuvi īpašām personas datu kategorijām saskaņā ar ES datu aizsardzības tiesību aktiem](#) | [HKTDC izpēte: Īpašu kategoriju dati pēc izsecināšanas: EST būtiski paplašina VDAR 9. panta darbības jomu](#) | [Inside Privacy](#);

78. Personas datu aizsardzību var panākt, arī ierobežojot konkrētu struktūru un personu piekļuvi datiem, kā ir uzsvērts jaunākajā ES Direktīvā par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu (AMLD 6) (1.17).

1.17. izcēlums. Privātuma tiesību un sabiedrības interešu līdzsvarošana korupcijas apkarošanā publiskajā sektorā: judikatūra un tiesību akti ES līmenī

Eiropas Savienības Tiesas (EST) 2022. gada 22. novembra spriedumā apvienotajās lietās C-37/20 un C-601/20 (*WM un Sovim SA/Luxembourg Business Registers*) tika konstatēts, ka neierobežota publiska piekļuve informācijai par uzņēmumu faktiskajām īpašumtiesībām ir pretrunā ES Pamattiesību hartas 7. un 8. pantā nostiprinātajām pamattiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību. EST konstatēja, ka iejaukšanās šajās tiesībās ir neatbilstoši ierobežota, jo, vispārīgi runājot, izpaustā informācija ļauj potenciāli neierobežotam personu skaitam, nepierādot likumīgu interesi, uzzināt par faktiskā īpašnieka materiālo un finansiālo stāvokli, kā arī brīvi saglabāt un izplatīt attiecīgos datus. Reaģējot uz spriedumu, vairākas valstis (piemēram, Vācija, Īrija, Austrija) apturēja publisku piekļuvi saviem reģistriem, tostarp žurnālistu un pilsoniskās sabiedrības piekļuvi, un pēc tam pārskatīja piekļuves kritērijus, lai pieprasītu pierādītu likumīgu interesi.

ES Nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas direktīva (AMLD 6)

Tādējādi ES noteikumi par faktisko īpašnieku reģistriem piedzīvo būtiskas izmaiņas, jo īpaši līdz ar Sestās nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas direktīvas (AMLD 6) ([Direktīva \(ES\) Nr. 2024/1640](#)) ieviešanu 2024. gada 31. maijā. Saskaņā ar AMLD 6 iestādēm, tostarp Eiropas Prokuratūrai (EPPO) un Eiropas Birojam krāpšanas apkarošanai (OLAF), tiks piešķirta tūlītēja, neierobežota, tieša un brīva piekļuve faktisko īpašnieku reģistriem visā Savienībā. Izņemot šīs, citām personām piekļuve ir ierobežota un ir atļauta tikai tiem, kuri var pierādīt likumīgu interesi.

Pamatojoties uz argumentāciju EST lietā, AMLD 6 tagad pieņem, ka likumīgas intereses pastāv attiecībā uz noteiktām sabiedrības kategorijām, piemēram, nevalstiskajām organizācijām, akadēmisko aprindu pārstāvjiem un pētnieciskajiem žurnālistiem. Turklāt dalībvalstis var piešķirt piekļuvi faktisko īpašnieku informācijai, izskatot katru gadījumu atsevišķi, jebkurai personai, kura pierāda "likumīgas intereses". ES dalībvalstīm ir jātransponē AMLD 6 noteikumi par piekļuvi informācijai par faktiskajiem īpašniekiem līdz 2025. gada 10. jūlijam. Piemēram, Francija jau 2024. gada jūlijā ir ieviesusi likumīgo interešu kritēriju. Līdz šim Latvijas faktisko īpašnieku dati ir publiski pieejami.

Avots: [Act-no.-2013-907-dated-11-October-2013-on-transparency-in-public-life.pdf \(hatvp.fr\)](#); ES Tiesas nolēmums par faktisko īpašnieku reģistriem: (...) – [Transparency.org](#); Uzņēmuma dzīve: [no 31. jūlija jauni noteikumi par piekļuvi patieso īpašnieku reģistram! | Entreprendre.Service-Public.fr](#).

Interešu deklarācijas kā līdzeklis caurredzamības uzlabošanai

79. Kā jau iepriekš minēts, VID veiktā deklarāciju pārskatīšana galvenokārt notiek, lai identificētu mantojuma izmaiņas un iespējamās neatbilstības starp gadiem un avotiem. Tomēr interešu deklarācija būtu jāizmanto plašāk. Jo īpaši interešu deklarācija varētu būt noderīga, lai novērstu iespējamus interešu konfliktus, ar kuriem ierēdnis var saskarties amata pildīšanas laikā. Lai gan KNAB un VID sniedz atšķirīgu metodisko atbalstu, informāciju un skaidrojumus, kā arī *ad hoc* profilaktiskās konsultācijas, varētu darīt vairāk, lai sniegtu standartizētus preventīvus padomus un centralizētākas vadlīnijas.

80. Minētā pieeja var ļaut izvairīties no neskaidrībām un nekonsekventas tiesību aktu piemērošanas. Piemēram, KNAB ziņo, ka pašvaldību deputāti turpina pārkāpt IKNL noteikumus, jo īpaši ierobežojumus attiecībā uz valsts īpašuma izmantošanu, amatu savienošanu un komercdarbības veikšanu (

(Transparency International Latvia, 2022^[44])), savukārt vietējā līmeņa amatpersonas ziņo, ka KNAB ierosinātās lietas attiecas tikai uz “viegliem” un “nebūtiskiem” gadījumiem. Tāpat kā citas ieinteresētās personas, arī tās ziņo, ka pašlaik trūkst standartizētu norādījumu, kas tiktu sniegti centrālajā līmenī, lai saskaņotu likuma īstenošanu. Tāpēc KNAB varētu apsvērt iespēju uzlabot savus preventīvos pasākumus, pārraugot IK pārkāpumu tipoloģiju un *ad hoc* sniegtos padomus, lai izstrādātu standartizētus norādījumus, kas varētu palīdzēt gan centrālo, gan vietējo pašvaldību amatpersonām.

81. Tāpat lielisks prevencijas līdzeklis ir caurredzamība. Latvijā lielākā daļa valsts amatpersonu deklarācijās sniegtās informācijas ir publiski pieejama (State Revenue Service^[45]). Tomēr Eiropas Komisija ir aicinājusi nodrošināt “lielāku caurredzamību” attiecībā uz šiem datiem (European Commission, 2022^[15]). Pilsoniskās sabiedrības organizācijas uzskata, ka VID datubāzes trūkumi ir tādi, ka nav iespējams lejupielādēt deklarācijas mašīnlasāmā formātā un ka lietotāji nevar “izpētīt, šķirot, filtrēt un salīdzināt deklarācijas par dažādiem gadiem, valsts iestādēm un amatpersonu kategorijām” (Transparency International Latvia, 2020^[35]). Saistībā ar to ESAO 2017. gada leteikuma par integritāti publiskajā sektorā 13. princips aicina dalībvalstis veicināt caurredzamību un ieinteresēto pušu iesaistīšanos, lai sekmētu pārskatatbildību un sabiedrības intereses, jo īpaši veicinot caurredzamību un atklātu valdību, tostarp piekļuvi informācijai un atklātiem datiem, kā arī sekmējot sabiedrību, kas iekļauj uzraudzības organizācijas, pilsoņu grupas, arodbiedrības un neatkarīgus plašsaziņas līdzekļus. Šajā kontekstā valdības dati būtu proaktīvi jāpublicē atvērto un mašīnlasāmos formātos (OECD, 2017^[2]). Līdzīgi arī Starptautiskajā atvērto datu hartā ir ieteikts, ka valdības dati pēc noklusējuma ir atvērti, savlaicīgi un visaptveroši, salīdzināmi un sadarbspējīgi, lai uzlabotu pārvaldību un iedzīvotāju iesaisti, kā arī veicinātu iekļaujošu attīstību un jauninājumus (Open Data Charter, 2015^[46]).

82. Ieviešot līdzīgu lietotājam draudzīgu un pieejamu deklarāciju platformu, kas ir līdzīga *PINREG* platformai Lietuvā (1.18), VID datubāzes lietotājiem būs vieglāk piekļūt valsts amatpersonu deklarāciju kopsavilkumiem.

1.18. izcēlums. Privāto interešu reģistrs (*PINREG*) Lietuvā

Privāto interešu reģistrs (*PINREG*) tika izveidots saskaņā ar Publisko un privāto interešu saskaņošanas likuma (*LAPPI*) 19. pantu, un tas sāka darboties 2021. gada 4. janvārī. Tā ieviešana ir vienkāršojusi interešu deklarēšanu un atvieglojusi interešu saskaņošanas kontroles uzraudzību.

Kā ir norādījusi Lietuvas Amatpersonu ētikas centrālā komisija, privāto interešu deklarēšana ir viens no efektīvākajiem interešu konfliktu novēršanas līdzekļiem valsts dienestā: deklarējot privātās intereses, persona apliecina, ka ir atbildīga, ievēro noteikumus, rīkojas caurredzami, pārstāv caurredzamu iestādi un vairo sabiedrības uzticību publiskajam sektoram kopumā. Vēl nesen privāto interešu deklarēšana bija ilgstošs process, deklarācijas veidlapa bija gara un sarežģīta, tā aizņēma vairākas lapas, un deklarētājiem bieži vien bija dažādi jautājumi par to, kas jādeklarē un kā pareizi jāiesniedz deklarācija. Kopš 2021. gada janvāra šis process ir kļuvis daudz vienkāršāks un ātrāks – tas aizņem tikai dažas minūtes. *PINREG* daudzos gadījumos nosūta paziņojumus personām par nepieciešamību iesniegt, papildināt vai pārskatīt deklarāciju.

PINREG ir izstrādāts, sadarbojoties ar partneriem no Reģistru centra, *SODRA*, ierēdņu, iekšlietu darbinieku, veselības un informācijas speciālistu prakses licenču un citu reģistru pārvaldītājiem. Tas iekļauj apakšplatformas deklarētājiem, publisko institūciju vadītājiem, kuri ir atbildīgi par to amatu sarakstu noteikšanu, par kuriem personām, kuras ieņem amatus, jādeklarē savas privātās intereses, kā arī Pašvaldību padomes Ētikas komisijas locekļiem. Platformā ir pieejami arī piemērojamie tiesību akti un attiecīgie skaidrojumi par katru no šīm kategorijām.

PINREG ir paredzēts ne tikai deklarētājiem, bet arī sabiedrībai, kuras locekļi attiecīgajā apakšplatformā var ērti meklēt privāto interešu deklarācijas, kā arī institūcijas vadībai vai tās pilnvarotajiem pārstāvjiem, kuri *PINREG* var izveidot iestādes struktūru un deklarējošo darbinieku sarakstu. Datus var viegli analizēt, izmantojot meklēšanas filtrus (tostarp deklarētāja vārdu un uzvārdu, darbvietu, galveno pienākumu veidu, citu pienākumu veidu), tādējādi nodrošinot publisku kontroli un pārskatatbildību.

PINREG iekļautie dati paliek publicēti, līdz persona zaudē deklarētāja statusu. Reģistra subjektu dati reģistrā tiek glabāti trīs gadus no dienas, kad deklarētājs ir zaudējis statusu. Beidzoties reģistra datu glabāšanas termiņam, reģistra dati tiek iznīcināti, izņemot tos, kas tiesību aktos noteiktajā kārtībā tiek nodoti valsts arhīvam. *PINREG* patiešām ir vienkāršojis un paātrinājis publicēto datu dzēšanas procesu attiecībā uz personām, kuras vairs neieņem attiecīgos amatus. Visbeidzot, institūcijām un struktūrām, Lietuvas Bankai un citām juridiskām personām ir jāsniedz *PINREG* dati (tostarp personas dati un īpašu kategoriju personas dati), kas ir nepieciešami, lai sasniegtu likumā noteiktos mērķus, saskaņā ar *PINREG* noteikumos paredzēto kārtību.

Avots: (COEC, 2021^[47]); (*PINREG*, 2024^[48])

Latvijā ir spēcīga atbildības un sodu sistēma, kas paredz atbildību un sodus, ja valsts amatpersonas nav pienācīgi ziņojušas par saviem aktīviem un interesēm.

83. Pēc tam, kad starptautiskās organizācijas ieteica Latvijai palielināt administratīvos sodus par ziņošanas pienākumu nepildīšanu, tie, šķiet, ir palielināti līdz 700 EUR (GRECO, 2017^[14]). Valstij radīto zaudējumu piedziņa ir obligāta neatkarīgi no tā, vai amatpersonas ir administratīvi vai krimināli atbildīgas par IKNL pārkāpumiem. Attiecībā uz administratīvajiem sodiem IKNL 32. un 33. pants piešķir sankciju piemērošanas pilnvaras gan VID, gan KNAB (Saeima, 2020^[49]). VID var piemērot naudassodus amatpersonām par aktīvu un interešu deklarāciju neiesniegšanu, ziņošanas prasību neievērošanu un nepatiesas informācijas sniegšanu. VID var piemērot arī lielākus naudassodus un aizliegt amatpersonai ieņemt valsts amatus līdz pat diviem gadiem, ja nepatiesa informācija ir īpaši uzkrītoša vai amatpersona turpina neiesniegt deklarāciju pēc brīdinājuma (Saeima, 2020^[49]). Ja tiek konstatēta būtiska nelikumīga iedzīvošanās, no VID tiek sagaidīts, ka tas pārsūtīs lietu Finanšu policijai (GRECO, 2017^[14]). Saskaņā ar nelikumīgas iedzīvošanās novēršanas pasākumiem amatpersonām, kuras deklarācijā apzināti sniedz nepatiesu informāciju, var piemērot naudassodu vai piespriest brīvības atņemšanu vai sabiedrisko sodu. Kopumā, tāpat kā citās ESAO valstīs (1.19), Latvijā ir laba sistēma attiecībā uz sankciju sistēmu, jo tā pieļauj brīdinājumus par pareizas vai trūkstošas informācijas sniegšanu un nošķir iespējamās “kļūdas” no nopietniem pārkāpumiem.

1.19. izcēlums. Sankcijas Francijā un Kanādā

Francija

Francijā Augstā iestāde jautājumos par caurredzamību sabiedriskajā dzīvē iesaka risinājumus (piemēram, deklarācijas, atteikšanos no amata vai atteikšanos no privātām interesēm). Ja amatpersona neveic pasākumus, lai labotu situāciju, Augstā iestāde var izdot rīkojumus pret valsts amatpersonu (izņemot parlamenta deputātus), pieprasot, lai tā pārtrauc darbību, kas izraisa interešu konfliktu. Rīkojumu var publiskot un to var nodot prokuroram.

Jebkura *HATVP* neievērošana ir kriminālpārkāpums, par ko draud brīvības atņemšana uz vienu gadu un naudassods 15 000 EUR apmērā. Ja valsts amatpersonas neiesniedz prasītās deklarācijas vai nolaidīgi nedeklarē būtisku savu aktīvu vai interešu daļu, vai sniedz nepatiesu savu aktīvu novērtējumu, par to soda ar brīvības atņemšanu uz trim gadiem un 45 000 EUR naudassodu. Var piemērot arī papildu sodus, piemēram, aizliegumu veikt amatpersonas funkcijas.

Kanāda

Kanādā komisārs var piemērot naudassodu līdz pat 500 CAD par noteiktu pārskatu sniegšanas termiņu neievērošanu. Komisārs var uzdot valsts amatpersonai veikt jebkuru atbilstības nodrošināšanas pasākumu, ko komisārs uzskata par nepieciešamu. Komisārs var arī veikt izmeklēšanu pret jebkuru valsts amatpersonu vai bijušo valsts amatpersonu pēc Senāta vai Pārstāvju palātas locekļa pieprasījuma vai pēc komisāra iniciatīvas, ja ir pamats uzskatīt, ka persona ir pārkāpusi konkrētu likuma pantu.

Dažās valstīs, piemēram, Spānijā, sankcijas var piemērot arī privātajam sektoram. Jo īpaši uzņēmumiem, kas divu gadu nogaidīšanas periodā ir pieņēmuši darbā jebkuru personu, kura pārkāpj aizliegumu sniegt pakalpojumus privātos uzņēmumos, kas ir tieši saistīti ar ieņemamā amata kompetenci, tiek liegts piedalīties publiskā iepirkuma procedūrās.

Avots: (HATVP, 2023^[50]), (HATVP, 2013^[51]), (UNODC, OECD and World Bank, 2020^[27])

84. Saskaņā ar IKNL 32. un 33. pantu KNAB ir atbildīgs par naudassodu uzlikšanu un amatpersonu atstādināšanu no amata uz laiku līdz diviem gadiem par IKNL noteikto "aizliegumu un ierobežojumu" pārkāpumiem vai par to, ka vadītājs nav novērsis interešu konfliktu (Saeima, 2002^[5]). Saskaņā ar Latvijas Krimināllikuma 325. pantu amatpersonas, kuras pārkāpj ierobežojumus un aizliegumus un nodara būtisku kaitējumu valstij, var sodīt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem. Augsta ranga amatpersonām tas var būt līdz pat pieciem gadiem, un vienlaikus var tikt pieņemts lēmums, kas aizliedz tām ieņemt publiskus amatus uz laiku līdz pieciem gadiem (Saeima, 1998^[52]). Šā pārskata ziņojuma sagatavošanas vajadzībām aptaujātās ieinteresētās personas norāda, ka KNAB var nodot lietas prokuratūrai kriminālvajāšanas uzsākšanai, ja ir nodarīts būtisks kaitējums un KNAB veiktajā administratīvajā izmeklēšanā ir konstatētas noziedzīga nodarījuma pazīmes.

85. Latvijas iestādes ziņo, ka KNAB nesen ir secinājis, ka par maznozīmīgiem IKNL pārkāpumiem atbildība par disciplināro un administratīvo sodu piemērošanu būtu jāuztic atsevišķām valsts iestādēm, nevis tādām centrālajām iestādēm kā KNAB vai VID (KNAB, 2023^[53]). Šā noteikuma pamatojums ir atcelt administratīvo atbildību par maznozīmīgiem pārkāpumiem un tā vietā pilnvarot institūciju vadītājus piemērot sankcijas disciplinārlietās. Lai gan tas var ļaut palielināt atbildību par interešu konflikta jautājumiem organizācijas līmenī un mazināt centrālo aģentūru slogu, tas var arī izraisīt sistēmas sadrumstalotību un nekonsekvenci tiesību aktu piemērošanā dažādās valsts iestādēs.

86. Ja ir izveidojusies interešu konflikta situācija un no tās ir gūta peļņa, jau ir izdarīts noziegums un tas būtu jāizmeklē krimināltiesību iestādēm. Ir loģiski: ja ir pierādījumi par noziedzīgiem nodarījumiem,

KNAB ir pienākums nodot lietu prokuratūrai (GRECO, 2017^[14]), jo IKNL pats par sevi nenosaka kriminālsodus, kas ir paredzēti Krimināllikuma 24. nodaļā. Vadītāja atbildība iestājas tikai tad, ja viņš nepaziņo par interešu konfliktiem, kas ir konstatēti *ad hoc* ziņošanas procesā, vai ja viņš atsakās veikt atbilstošus pasākumus, piemēram, atstādināt iesaistīto valsts amatpersonu. KNAB ziņo, ka pēdējos piecos gados šāda atbildība ir piemērota tikai divreiz (un nevienā no šiem gadījumiem KNAB nav saucis pie atbildības ievēlētās amatpersonas).

Sankciju publicēšana un sankciju datu aizsardzība

87. Atsevišķs jautājums, kas atšķiras no plašāka jautājuma par publisku piekļuvi valsts amatpersonu deklarācijām, ir saistīts ar publiskojamās informācijas par valsts amatpersonām, kuras ir izdarījušas pārkāpumus, apjoma noteikšanu. Piemēram, Ukrainā informācija par personām, kuras ir atzītas par vainīgām korupcijā vai ar korupciju saistītos noziegumos, tiek reģistrēta Vienotajā to personu valsts reģistrā, kuras ir izdarījušas korupciju vai ar korupciju saistītus noziegumus ([Likumpārkāpēju reģistrs](#)) (Protocol UA, n.d.^[54]). Reģistra ierakstā, kas tiek glabāts mūža garumā, ir iekļauta tāda informācija kā personas vārds, uzvārds, darbvieta, izdarītais pārkāpums un piemērotā soda vai sankcijas veids. Amatpersonu “nosaukšana un kaunināšana”, izmantojot šādu publisku reģistru, var efektīvi veicināt izpratni par korupcijas jautājumiem un palielināt caurredzamību (U4 Anti-Corruption Resource Centre, Transparency International, 2024^[55]). Tomēr iekļaušana šādā publiskā reģistrā rada būtiskas sekas, tostarp reputācijas riskus un iespējamus karjeras šķēršļus gan valsts dienestā, gan privātajā sektorā, un tas rada jautājumus par šādu pasākumu nepieciešamību un samērīgumu.
88. Latvijā saskaņā ar IKNL 31. pantu (Sabiedrības informēšana par pārkāpumu) Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam un Valsts ieņēmumu dienestam atbilstoši savai kompetencei, kas ir noteikta IKNL un citos spēkā esošajos normatīvajos aktos, ir pienākums informēt sabiedrību par valsts amatpersonu darbībā konstatētajiem IKNL pārkāpumiem, ievieojot attiecīgo informāciju attiecīgās institūcijas tīmekļvietnē.² Saskaņā ar IKNL šādu informāciju par pārkāpumiem, kas tiek publiskota, nedrīkst publicēt ilgāk kā vienu gadu pēc pārkāpuma paziņošanas. Tas ir saprātīgs pasākums, kas atšķirībā no Ukrainas modeļa (kur pārkāpumu ieraksti paliek tiešsaistē visu mūžu) ir vērsts uz to, lai panāktu līdzsvaru starp caurredzamības uzlabošanu un personas tiesību ievērošanu. Piemēram, Slovēnijā ne tikai publikācijas ilgums ir ierobežots, bet arī lēmums par to, vai Integritātes un korupcijas novēršanas likuma (*ZIntPK*) pārkāpumi tiks publiskoti, ir Korupcijas novēršanas komisijas ziņā (Slovenia Commission for the Prevention of Corruption, 2024^[56]; Slovenia Corruption Prevention Commission, 2024^[57]). Latvija varētu apsvērt līdzīgas pieejas ieviešanu, kad lēmumu par to, kuras pārkāpumu lietas publicēt, pieņem KNAB. Tas ļautu noteikt prioritāti pārkāpumiem, ko ir izdarījušas augstākās amatpersonas, kuras ir pakļautas lielākai sabiedrības interesei un kontrolei, tādējādi nodrošinot labāku atbilstību nepieciešamības un proporcionalitātes principiem (sk. 1.15 iepriekš).
89. Ja sankcija par IKNL neievērošanu ir krimināla rakstura, ir būtiski ņemt vērā Vispārīgās datu aizsardzības regulas (VDAR) 10. pantu, kurā ir noteikts, ka personas datus saistībā ar sodāmību, noziedzīgiem nodarījumiem vai saistītiem drošības pasākumiem var apstrādāt tikai oficiālas iestādes kontrolē vai ja to atļauj Savienības vai dalībvalsts tiesību akti, ar nosacījumu, ka apstrāde tiek veikta likumīgi, godprātīgi un caurredzami. Lietā C-439/19, Latvijas Republikas Saeima, Tiesa uzsvēra, ka personas datiem, kas tiek apstrādāti saskaņā ar VDAR 10. pantu, ir jāatbilst augstākajiem aizsardzības standartiem. Tiesa norādīja, ka šādi dati var pakļaut personas stigmatizācijai un sociālajam nosodījumam, kas var būtiski ietekmēt viņu privāto un profesionālo dzīvi. Turklāt Tiesa norādīja, ka stigmatizācijas risks pats par sevi ir nopietna iejaukšanās datu subjekta tiesībās saskaņā ar Hartas 7. un 8. pantu, tādējādi attaisnojot stingrākus apstrādes sliekšņus (GDPRHub, 2024^[58]).

² Sk. <https://www.vid.gov.lv/lv/media/1417/download?attachment>.

IKNL noteiktie ierobežojumi pirms un pēc nodarbinātības

Latvija varētu apsvērt iespēju pieņemt īpašus tiesību aktus interešu konflikta situāciju identificēšanai un pārvaldībai pirms un pēc darba publiskajā sektorā.

90. Viens no galvenajiem riskiem un bažām saistībā ar interešu konfliktu ir “virpuļdurvju efekts”. Privātā un publiskā sektora mijiedarbība sniedz daudzus pozitīvus rezultātus, jo īpaši zināšanu un pieredzes nodošanu. Tomēr, ja tas netiek pienācīgi regulēts, tas var būt arī līdzeklis nepamatotu vai negodīgu priekšrocību gūšanai, lai ietekmētu valdības politiku. Eiropas Komisijas 2021. gada ziņojumā par tiesiskumu ir norādīts, ka noteikumu, “ar ko regulē virpuļdurvju efektu un ierobežojumus pēc nodarbinātības, joprojām ir maz” (European Commission, 2021^[59]), savukārt 2022. gada ziņojumā konstatēts, ka šajā jomā nav panākts progress (European Commission, 2022^[15]). 2023. gada ziņojumā ir atsauce uz nesen pieņemtā Interešu pārstāvības atklātības likuma, kas stājas spēkā 2023. gada 1. janvārī, 6. panta 4. punktu, kurā ir paredzēts divu gadu nogaidīšanas periods (European Commission, 2023^[60]). Saskaņā ar to valsts iestādes pārstāvim amata pilnvaru laikā ir aizliegts būt interešu pārstāvim lietās, kurās viņš ir iesaistīts kā publiskas iestādes pārstāvis. Šis ierobežojums divus gadus pēc pilnvaru termiņa beigām attiecas arī uz lietām, kurās persona ir bijusi iesaistīta kā publiskas iestādes pārstāvis.

91. No vienas puses, Latvijā pašlaik ir ierobežoti pasākumi, kas regulē mijiedarbību ar privāto sektoru pirms nodarbinātības publiskajā sektorā. Tie ir paredzēti IKNL 11. panta 3. punktā, kurā ir noteikts, ka valsts amatpersonas nedrīkst izdot administratīvos aktus pret savu iepriekšējo darba devēju privātajā sektorā. Šis ierobežojums ir spēkā divus gadus pēc amata atstāšanas privātajā sektorā. Turklāt tā paša likuma 15. panta 2. punkta 5. apakšpunktā ir noteikts, ka valsts amatpersonas nedrīkst pārstāvēt publisko personu iestādes tiesā tiesvedībā, kurā ir iesaistītas privātpersonas, no kurām valsts amatpersona pēdējos trijos gados ir saņēmusi mantiskus labumus vai ieņēmusi amatu. Tas pats par sevi nav ierobežojums pirms nodarbinātības, jo tas neliedz personām, kurām ir konfliktējošas privātas intereses saistībā ar iepriekšējo nodarbinātību, ieņemt publiskus amatus. Tāpat valsts amatpersonām divus gadus ir aizliegts regulēt, pārraudzīt vai slēgt līgumus ar uzņēmumiem, kuros tām ir personiskas vai finansiālas intereses (Saeima, 2002^[5]).

92. Kopumā Latvija varētu apsvērt iespēju pastiprināt noteikumus, kas attiecas uz publiskām iestādēm, tostarp politiskajām amatpersonām, pirms nodarbinātības sākšanas, izmantojot praktiskus pasākumus, piemēram, interešu atklāšanu pirms stāšanās amatā vai pēc stāšanās amatā, ētikas vadlīnijas topošajām amatpersonām vai priekšatlases integritātes pārbaudes. Latvija varētu pievērsties pasākumiem, kas šajā jomā īstenoti citās ESAO dalībvalstīs, piemēram, Francijā, ASV un Austrālijā (1.20).

1.20. izcēlums. Pasākumi pirms nodarbinātības Francijā, ASV un Austrālijā

Francija

Ar 2019. gada 6. augusta Likumu par valsts dienesta pārveidi Augstajai iestādei jautājumos par caurredzamību sabiedriskajā dzīvē (*Haute Autorité pour la transparence de la vie publique, HATVP*) tiek uzticēta arī "pirmsiecelšanas" kontrole attiecībā uz noteiktiem augsta ranga amatiem. Ja persona trīs gadus pirms iecelšanas amatā ir strādājusi privātajā sektorā, pirms iecelšanas amatā veic preventīvo pārbaudi:

- centrālās administrācijas direktors un publiskas struktūras vadītājs, kuru amatā ieceļ ar Ministru padomes dekrētu;
- reģionu, departamentu vai pašvaldību, kurās ir vairāk nekā 40 000 iedzīvotāju, un starppašvaldību sadarbības valsts iestāžu ar savu nodokļu sistēmu, kurās ir vairāk nekā 40 000 iedzīvotāju, dienestu ģenerāldirektori;
- valsts slimnīcas ar vairāk nekā 200 miljonu EUR budžetu direktors;
- Ministru kabineta loceklis;
- republikas prezidenta līdzstrādnieks.

HATVP kontrolē pirmsnodarbinātības procesu, novērtējot risku, ka topošais valsts sektora darbinieks varētu tikt pakļauts vajāšanai, piemērojot Kriminālkodeksa 432-12. pantu. Lai nepieļautu interešu konfliktu, *HATVP* var formulēt saistošu darbības atrunu. Patiešām, trīs gadus pēc tam, kad ir beigušies viņu iepriekšējie amata pienākumi, šīm valsts amatpersonām nedrīkst uzticēt privāta uzņēmuma uzraudzību vai kontroli, slēgt jebkāda veida līgumus ar privātu uzņēmumu vai sniegt atzinumus par šādiem līgumiem. Viņām arī nav atļauts ierosināt lēmumus par privāta uzņēmuma darbību vai formulēt viedokli par šādiem lēmumiem. Viņas nedrīkst saņemt konsultācijas no šāda uzņēmuma vai iegūt tajā kapitālu. Par jebkuru šī noteikuma pārkāpumu saskaņā ar Kriminālkodeksa 432-12. pantu soda ar brīvības atņemšanu uz pieciem gadiem un naudassodu 500 000 EUR apmērā. Kopumā šīs kontroles mērķis ir aizsargāt gan darbinieku, gan administrāciju no jebkādām apsūdzībām un veicināt uzticēšanos. Turklāt naudassoda apmēru var dubultot par pārkāpuma smagumu.

Amerikas Savienotās Valstis

Bijušajiem privātā sektora darbiniekiem un lobētājiem pēc stāšanās amatā ir noteikts viena gada nogaidīšanas periods, ja viņu bijušais darba devējs ir puse vai pārstāv pusi kādā konkrētā valdības jautājumā. Šis ierobežojums attiecas ne tikai uz bijušajiem privātā sektora darbiniekiem un lobētājiem, bet arī uz jebkuru izpildvaras darbinieku, kurš pēdējā gadā ir bijis amatpersona, direktors, pilnvarotais, pilnvarnieks, galvenais partneris, aģents, advokāts, konsultants, darbuzņēmējs vai darbinieks fiziskā vai juridiskā personā vai citā organizācijā.

Ja darbinieks pirms stāšanās valsts dienestā ir saņēmis no sava iepriekšējā darba devēja ārkārtas maksājumu, kas pārsniedz 10 000 ASV dolāru, darbiniekam attiecībā uz šo darba devēju tiek piemērots divu gadu nogaidīšanas periods.

Ieteicamās pārbaudes pirms nodarbinātības Austrālijas valsts dienestā

Skrīninga pārbaude	Pamatojums
--------------------	------------

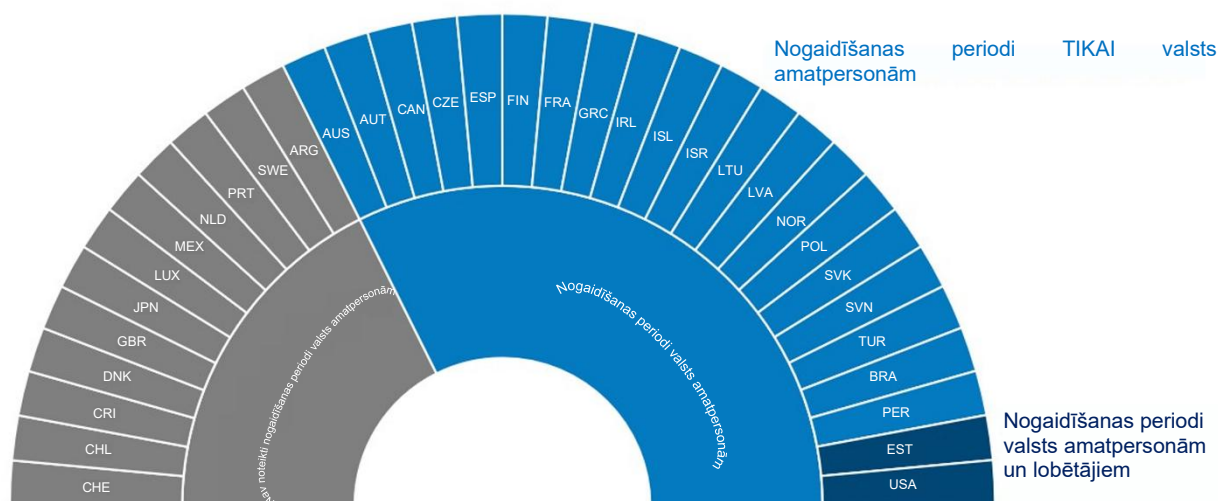
Integritātes un uzticamības pārbaude	
<i>Nodarbinātības vēstures pārbaude</i>	Pārbaudot nodarbinātības vēsturi, tiek noskaidrots, vai nav neizskaidrojamo nepilnību vai anomāliju nodarbinātībā.
<i>Dzīvesvietas vēstures pārbaude</i>	Dzīvesvietas vēstures pārbaude ļauj pamatot personas identitāti kopienā. Visiem darbiniekiem ir jāiesniedz apliecinājoši pierādījumi par pašreizējo pastāvīgo dzīvesvietas adresi.
<i>Atbilstības pārbaudes</i>	Atbilstības pārbaude ļauj struktūrām piesaistīt atbilstošas kvalitātes, piemērotus un godprātīgus cilvēkus. Ģenerālprokuratūras departaments iesaka veikt profesionālās atbilstības pārbaudes, kas aptver vismaz pēdējo triju mēnešu periodu. Atbilstības pārbaude var attiekties uz: a. visām pamatotajām sūdzībām par personas uzvedību; b. informāciju par jebkādam darbībām, izmeklēšanu vai izpēti attiecībā uz personas raksturu, kompetenci vai uzvedību; c. visiem ar drošību saistītiem faktoriem, kas varētu ietekmēt personas godprātību un uzticamību.
<i>Valsts policijas pārbaude</i>	Valsts policijas pārbaude, ko parasti dēvē par sodāmības vēstures vai policijas reģistra pārbaudi, iekļauj personas biogrāfisko datu (piemēram, vārda, uzvārda un dzimšanas datuma) apstrādi, lai noskaidrotu, vai konkrētās personas vārds un uzvārds neatbilst kādam citam, kurš, iespējams, ir iepriekš sodīts.
<i>Kreditvēstures pārbaude</i>	Kreditvēstures pārbaudē tiek noskaidrots, vai personai ir bijuši finanšu saistību neizpildes gadījumi, vai tā ir nonākusi sarežģītā finansiālā situācijā vai arī pastāv bažas par personas finanšu stāvokli.
Kvalifikācijas pārbaude	Kvalifikācijas pārbaudē pārbauda personas kvalifikācijas, sazinoties ar izdevējiem.
Interesu konfliktu deklarācijas pārbaude	Interesu konfliktu deklarācijā ir norādīti reāli vai šķietami konflikti starp personas darbu un privātām, profesionālām vai uzņēmējdarbības interesēm, kas varētu neatbilstoši ietekmēt tās oficiālo pienākumu izpildi un tādējādi arī spēju aizsargāt Austrālijas valdības resursus. Konflikta var izraisīt (bet ne tikai) finanšu dati, sekundārā nodarbinātība un dalība asociētās struktūrās.
Struktūrspecifiskas pārbaudes	Ģenerālprokuratūras departaments iesaka struktūrām noteikt pārbaudes, kas ir nepieciešamas, lai mazinātu papildu struktūras personāla drošības riskus, ja tie nav novērsti ar ieteiktajām minimālajām pārbaudēm pirms nodarbinātības. Papildu skrīninga pārbaudes ir struktūrspecifiskas un ir nodalītas no drošības pielaišanas procesa. Dažas no struktūrspecifiskām pārbaudēm ir, piemēram, narkotiku un alkohola pārbaudes, sīkas finansiālās godprātības pārbaudes un psiholoģiskie novērtējumi.

Avots: (OECD, 2022^[61]); pielāgots no **Invalid source specified.**

93. Ierobežojumi pēc nodarbinātības ir noteikti IKNL 10., 11., 13. un 14. pantā. Tie galvenokārt attiecas uz nogaidīšanas periodiem pēc valsts amata atstāšanas, un tie parasti ir divi gadi. Šajā laikā amatpersonām ir aizliegts veikt noteiktas darbības, piemēram, būt nodarbinātām, iegūt īpašumu, saņemt dāvanas vai ienākumus no struktūrām, ar kurām tām ir bijuši darījumi amata pildīšanas laikā, vai pārstāvēt struktūras, ar kurām tām ir bijuši darījumi amata pildīšanas laikā (Saeima, 2002^[12]). Lai mazinātu virpuļdurvju efekta risku, dažām amatpersonām pēc amata atstāšanas ir tiesības saņemt kompensāciju triju mēnešalgu apmērā (Saeima, 2009^[62]). Ar 2023. gada grozījumiem ir paplašināts nogaidīšanas periods pašvaldību deputātiem, kuri no 2023. gada aprīļa vairs nedrīkst saņemt algu no organizācijām, kurām amatpersona iepriekšējos divos gados ir piešķīrusi publiskos līdzekļus (Saeima, 2023^[63]).

94. Jebkurā gadījumā šī situācija neatšķiras no citām ESAO valstīm, kur valsts amatpersonas, kuras atstāj publisko sektoru, iziet ārpus valdības administratīvās kontroles (1.3). Saskaņā ar Eiropas Publiskās atbildības mehānisma pētījumu no 34 analizētajām Eiropas Savienības, Eiropas Ārējās darbības dienesta un Austrumeiropas valstīm tikai septiņās ir noteikti ierobežojumi pēc nodarbinātības valsts vadītājiem, 11 – ministriem, 8 – deputātiem un 17 – ierēdņiem. Latvijā ir noteikti ierobežojumi visām četrām kategorijām.

1.3. attēls. Nogaidīšanas periodi ESAO valstīs

Avots: (OECD, 2024^[4])

95. Attiecībā uz kompensācijas mehānismiem – tikai dažas valsts amatpersonu kategorijas Austrijā, Izraēlā, Norvēģijā, Portugālē un Spānijā saņem kompensāciju. Spānijā valsts amatpersonas saņem 80% pamatalgas kā kompensāciju nogaidīšanas periodā, un Norvēģijā kompensācija tiek piešķirta tikai, ja ir aizliegts ieņemt konkrētu amatu, un tās apmērs ir līdzvērtīgs algai (OECD, 2015^[64]). ESAO dalībvalstīs nogaidīšanas perioda ilgums dažādās valstīs ir no viena gada Austrijā līdz pieciem gadiem Vācijā (1.21), kā arī atkarībā no darba stāža un amata veida. Tāpēc Latvija varētu apsvērt kompensācijas mehānisma paplašināšanu un noteikšanu, izmantojot ar risku pamatotu pieeju, kurā ir ņemts vērā minētās amatpersonas amats un lēmumu pieņemšanas pilnvaras. Lai gan dažām amatpersonām jau ir tiesības saņemt trīs mēnešalgas pēc atkāpšanās no amata, varētu apsvērt piemērotus kompensācijas mehānismus citiem amatu atstājošo amatpersonu veidiem, lai mazinātu ar virpuļdurvju efektu saistītos riskus. Ir svarīgi, lai kompensācijas mehānisma izveide notiktu vienlaikus ar to valsts amatpersonu loka novērtēšanu, uz kurām attiecas šie ierobežojumi. Pretējā gadījumā, paredzot kompensāciju, bet neizvērtējot konkrētām amata vietām noteiktos ierobežojumus, budžets varētu tikt pārslogots, jo īpaši pašvaldībās.

1.21. izcēlums. Ierobežojumi pēc nodarbinātības Vācijā

Vācijā pēc tam, kad civildienesta ierēdnis aiziet pensijā vai aiziet no valsts dienesta cita iemesla dēļ, pirms sākt strādāt algotu vai citu darbu, viņam ir jāsaņem apstiprinājums. Ja tiek konstatēts, ka jaunais amats var traucēt ar dienestu saistītām interesēm, pieprasījumus var noraidīt. Ierēdņiem šis pieprasījums jāiesniedz piecus gadus pēc aiziešanas no valsts dienesta vai trīs gadus pēc pensionēšanās. Pēc šī perioda beigām bijušajiem ierēdņiem ir jāpaziņo par jebkādu sekundāro nodarbinātību, bet nav jāsaņem apstiprinājums.

Uz pašreizējiem un bijušajiem federālās valdības locekļiem attiecas arī ierobežojumi attiecībā uz darbu, ko viņi vēlas strādāt pēc aiziešanas no federālās valdības. Saskaņā ar Likumu par federālās valdības locekļu juridisko statusu viņiem 18 mēnešu laikā pēc aiziešanas no federālās valdības ir jāpaziņo par nodomu iesaistīties darbā ārpus valsts dienesta. Pašreizējiem un bijušajiem federālās valdības locekļiem ir jāpaziņo Federālās kancelejas vadītājam par nodomu uzsākt darba attiecības. Ja pastāv bažas, ka darbība traucēs sabiedrības intereses, to var aizliegt. Šāds atteikums parasti zaudē spēku pēc viena gada, taču to var pagarināt līdz 18 mēnešiem, ja tiek nopietni aizskartas sabiedrības intereses.

Federālās valdības locekļi ir tiesīgi saņemt pārejas pabalstu, ja šajā nogaidīšanas periodā viņiem ir liegts sākt darbu. Pārejas pabalsts tiek piešķirts par tikpat mēnešiem, cik ministrs ir nostrādājis, bet ne mazāk kā par 6 mēnešiem un ne vairāk kā par 24 mēnešiem – par pirmajiem 3 mēnešiem pilnā apmērā, bet pēc tam 50% apmērā. Tāpēc praksē kompensāciju par nogaidīšanas periodu piemēro tikai tad, ja ministrs ir bijis amatā mazāk nekā 18 mēnešus.

Avots: (UNODC, 2018^[65])

96. Kopumā Latvija ir ieviesusi dažus izņēmumus attiecībā uz ierobežojumiem pēc nodarbinātības. EK 2021. gada ziņojumā par tiesiskumu ir norādīts, ka Latvijā noteikumu, “*ar ko regulē virpuļdurvju efektu un ierobežojumus pēc nodarbinātības, joprojām ir maz*” (European Commission, 2021^[59]). Piemēram, amatpersonas, kurām nav bijuši oficiāli darījumi ar konkrētu struktūru, var pieņemt darbu vai atalgojumu no privātām struktūrām tajā pašā nozarē, kurā tās ir strādājušas, tūlīt pēc amata atstāšanas. Šis pēdējais pasākums šķiet saprātīgs, ņemot vērā Latvijas ekonomikas lielumu un to, ka lielākā daļa bijušo amatpersonu palausies uz nodarbinātību nozarē, kurā viņi ir attīstījuši savu profesionālo dzīvi. Tomēr, kā norāda Latvijas ieinteresētās personas, šie pasākumi joprojām tiek uzskatīti par nesamērīgiem, un ierobežojumu rezultātā kvalificēti darbinieki netiek stimulēti pievienoties publiskajam sektoram. Tas jo īpaši attiecas uz pašvaldībām.

Latvija varētu apsvērt iespēju stiprināt sadarbību ar privāto sektoru, lai laikus atklātu un risinātu ierobežojumus gan pirms, gan pēc nodarbinātības.

97. Pašlaik privātie uzņēmumi Latvijā nav iekļauti IKNL darbības jomā, un likums tiem nenosaka pienākumu pārbaudīt, vai uz jaunajiem darbiniekiem vēl var attiekties nogaidīšanas periods (KNAB, 2023^[66]). Tāpat valsts Korporatīvās pārvaldības kodeksā nav iekļauti noteikumi saistībā ar nogaidīšanas periodiem (Ministry of Justice Advisory Board for Corporate Governance, 2020^[67]), kas varētu būt veids, kā informēt uzņēmumus par to pienākumu pārskatīt ierobežojumus pirms bijušo valsts amatpersonu pieņemšanas darbā. Spānijā saskaņā ar Likumu Nr. 9/2017 par publiskā sektora līgumiem uzņēmumiem, kas ir pieņēmuši darbā personu, kura ir pārkāpusi ierobežojumus pēc nodarbinātības, ir liegts slēgt līgumus ar jebkuru valsts pārvaldes iestādi, ja šis pārkāpums ir publicēts valsts oficiālajā laikrakstā. Aizliegums ir spēkā tik ilgi, kamēr darbā pieņemtā persona ir nodarbināta, bet ne ilgāk kā divus gadus pēc tam, kad tā ir beigusi darbu kā augsta ranga amatpersona (UNODC, OECD and World Bank, 2020^[27]). Saistībā ar to

Latvija varētu apsvērt iespēju noteikt privātiem uzņēmumiem pienākumu pārbaudīt, vai jaunie darbinieki nav bijušās valsts amatpersonas, kurām vēl nav beidzies nogaidīšanas periods, un noteikt sankcijas, piemēram, naudassodus par šādas uzticamības pārbaudes neveikšanu. Visbeidzot, Latvija varētu apsvērt iespēju pastiprināt nesen pieņemtos ierobežojumus pēc nodarbinātības attiecībā uz interešu pārstāvību, ieviešot īpašu un vairāk ar risku pamatotu mehānismu, līdzīgi kā tas ir Apvienotajā Karalistē (1.22) attiecībā uz parlamentāriešiem, lai nepieļautu lobēšanas darbības pēc amata atstāšanas.

1.22. izcēlums. Neatkarīgā padomdevēja komiteja uzņēmumu darbinieku iecelšanas jautājumos (ACoBA) Apvienotajā Karalistē

Apvienotajā Karalistē ministriem nav atļauts lobēt valdību divus gadus pēc amata atstāšanas, un viņiem ir jāsaņem apstiprinājums no neatkarīgās Padomdevējas komitejas jautājumos par iecelšanu uzņēmumos (ACoBA) par visiem amatiem vai nodarbinātību, kurā viņi vēlas strādāt divu gadu laikā pēc amata atstāšanas.

ACoBA izskata pieprasījumus, pamatojoties uz šādiem kritērijiem:

- cik lielā mērā, ja vispār, bijušais ministrs ir bijis tādā situācijā, kas varētu likt domāt, ka iecelšana amatā ir bijusi atlīdzība par iepriekš sniegtajiem pakalpojumiem;
- vai bijušajam ministram ir bijis amats, kurā viņam vai viņai ir bijuši pieejami konkurentu komercnoslēpumi, zināšanas par neizziņotu valdības politiku vai cita sensitīva informācija, kas viņa vai viņas jaunajam darba devējam varētu sniegt negodīgas vai nepienācīgas priekšrocības;
- vai ir cits īpašs iemesls, kāpēc iecelšana amatā vai nodarbinātība varētu radīt sabiedrībai bažas, pamatojoties uz morāles apsvērumiem, kas ir tieši saistīti ar attiecīgās personas iepriekšējo ministra amatu.

Attiecībā uz ierēdņiem: tikai augstākā līmeņa ierēdņiem pirmajos divos gados pēc amata atstāšanas ir jāpiesakās savā departamentā, lai strādātu jaunā darbā vai tiktu iecelti amatā. Departaments nodod pieteikumu ACoBA, kas konsultē premjerministru vai attiecīgo pirmo ministru par lēmumu. Galīgo lēmumu par īpašā padomdevēja pieteikumu pieņem departamenta pastāvīgais sekretārs.

Pastāvīgajiem sekretāriem ir noteikts triju mēnešu nogaidīšanas periods, pirms viņi tiek iecelti jaunā amatā, lai gan ACoBA var atcelt vai pagarināt šo periodu, izskatot katru gadījumu atsevišķi. Turklāt visiem pastāvīgajiem sekretāriem un personām, kas ieņem līdzcērtīgus amatus, ir noteikts divu gadu aizliegums lobēt valdību sava jaunā darba devēja vārdā pēc aiziešanas no civildienesta. Šo termiņu var arī saīsināt pēc ACoBA ieteikuma.

Uz citiem ierēdņiem var attiekties tādi paši noteikumi, ja:

- viņi ir bijuši iesaistīti tādas politikas izstrādē, kas ietekmē potenciālo darba devēju, vai jebkurā laikā pēdējos divos gados civildienestā viņiem ir bijusi piekļuve nepaziņotai valdības politikai vai citai privilēģētai informācijai, kas ietekmē potenciālo darba devēju;
- pēdējos divos gados civildienestā viņi ir bijuši atbildīgi par regulatīviem vai citiem lēmumiem, kas ietekmē to potenciālo darba devēju;
- pēdējos divos gados civildienestā viņiem ir bijušas jebkādas oficiālas attiecības ar potenciālo darba devēju;
- jebkad civildienesta karjeras laikā viņiem ir bijušas ilgstošas vai atkārtotas oficiālas attiecības ar potenciālo darba devēju;
- pildot dienesta pienākumus, viņiem bija piekļuve konfidencialai komerciāla rakstura informācijai par potenciālā darba devēja konkurentiem;
- iecelšana amatā vai pieņemšana darbā būtu saistīta ar pārstāvību vai lobēšanu valdībā jaunā darba devēja vārdā;
- iecelšana amatā vai nodarbinātība ir konsultāciju darbs pašnodarbinātas personas vai uzņēmuma dalībnieka statusā, un pēdējos divos gados, strādājot civildienestā, viņiem ir bijuši

oficiāli darījumi ar ārējām struktūrām vai organizācijām, kas ir saistītas ar viņu ierosināto konsultāciju darba jomu.

Avots: **Invalid source specified.**

2 IKNL īstenošanas problēmu pārvarēšana

Lai gan IKNL nosaka pamataizliegumus un ierobežojumus interešu konflikta novēršanai valsts amatpersonu vidū, Latvijai ir svarīgi nodrošināt šo pasākumu praktisku īstenošanu. Turklāt ir jāuzlabo Latvijas institucionālā sistēma. Šajā nodaļā galvenā uzmanība ir pievērsta instrumentiem un ieteikumiem īstenošanas stiprināšanai, piemēram, papildresursu piešķiršanai KNAB un VID, lai palielinātu to spēju pildīt to attiecīgās pilnvaras.

Interešu konflikta tiesiskā regulējuma īstenošanas institucionālā kārtība

98. Politikas pieejas interešu konflikta risināšanai noteikšana ir būtiska valsts publiskās pārvaldes politiskā, administratīvā un tiesiskā konteksta daļa. Turklāt nodrošināšana, ka interešu konflikta tiesiskais regulējums tiek atbalstīts ar organizatoriskām stratēģijām un praksi, kas ļauj identificēt dažādas interešu konflikta situācijas, ir būtisks tā panākumu aspekts (OECD, 2003^[3]). Latvijā interešu konflikta politikas īstenošanas atbalsta vadlīnijas, kā arī izpratnes veicināšanas pasākumus nodrošina kompetentās iestādes, izmantojot dažādus veidus (2.1).

2.1. izcēlums. KNAB un citu Latvijas valsts pārvaldes kompetento iestāžu sniegtās vadlīnijas un mācības saistībā ar KI

Vadlīnijas un mācības galvenokārt tiek sniegtas izglītības un informatīvajos pasākumos (piemēram, e-mācībās, pasniedzēju mācību semināros). Tās rīko KNAB vai sadarbībā ar Latvijas Valsts administrācijas skolu.

Attiecībā uz izpratnes veicināšanu 2022. gadā KNAB amatpersonas organizēja 79 izpratnes veicināšanas pasākumus par korupcijas novēršanu, interešu konfliktu novēršanu, valsts pārvaldes ētiku, korupcijas risku novēršanas iekšējās kontroles sistēmu attīstību vai piedalījās šādos pasākumos. Kopumā, piedaloties šajos pasākumos, ir mācīti 8320 cilvēki (no 55 000 valsts ierēdņu). 2021. gadā kopumā tika izsniegti 3495 sertifikāti par e-mācību kursa “Korupcijas novēršana” apguvi (priekšpēdējā vieta iepriekšējā tabulā). 2022. gadā izsniegti 3212 sertifikāti. Līdz 2023. gada oktobrim ir izsniegti kopumā 282 sertifikāti.

Ir arī īpašs kurss “Interesu konflikta novēršana un valsts amatpersonu profesionālā ētika” (tiešsaistē, katru mēnesi). Šī kursa ietvaros 2021. gadā tika izsniegts 1971 sertifikāts, 2022. gadā – 1856 sertifikāti, bet līdz 2023. gada oktobrim – 1709 sertifikāti. Tajā pašā laikā KNAB semināros par amatu savienošanu piedalījās 8176 personas. 2022. gadā šis skaits sasniedza 6618, bet 2023. gadā – 4766. Jāatzīmē, ka sertifikāts tiek izsniegts tikai tad, ja noslēguma testā persona ir atbildējusi pareizi uz vismaz 75% jautājumu.

Turklāt KNAB tīmekļvietnē ir sadaļa ar biežāk uzdotajiem jautājumiem (BUJ) par likuma īstenošanu, kā arī citi norādījumi un informācija, kas ir sniegta infografikas veidā. No infografikā aplūkotajiem tematiem ar interešu konfliktiem ir saistīti turpmāk minētie.

- Prasības, kas ir jāievēro pašvaldību deputātiem
- Saeimas locekļu komercdarbības ierobežojumi
- Kas ir interešu konflikts?
- Grozījumi Likumā par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā
- Pašvaldības deputātu komercdarbība

Avots: KNAB sniegtā informācija.

99. Mācības ir obligātas, un saskaņā ar Ministru kabineta Noteikumu Nr. 630 11.2. punktu (Cabinet of Ministers, 2017^[68]) tās ir jānodrošina regulāri (vismaz reizi trijos gados). KNAB izstrādātie materiāli iekļauj vadlīnijas valsts iestāžu vadītājiem par IK novēršanu un pārvaldību (KNAB, 2018^[69]). VID ir izstrādājis vadlīnijas institūciju vadītājiem par to valsts amatpersonu definīciju, uz kurām attiecas ar IK saistīti pienākumi (State Revenue Service, 2022^[34]). Paskaidrojumi par IK definīciju, ierobežojumu, aizliegumu un pienākumu piemēri ir pieejami KNAB tīmekļvietnē. KNAB ir izstrādājis arī dažas vadlīnijas civildienesta ierēdņiem par likuma piemērošanu. Tomēr tās nav atjauninātas kopš 2008. gada (KNAB, 2008^[25]). Vienlaikus Augstākā tiesa ir sagatavojusi dokumentu “Tiesu prakse Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja lietās no 2004. līdz 2019. gadam” (Supreme Court of Latvia, 2019^[70]). Dokuments ir diezgan izsmelošs, tajā analizēti daudzi tiesību aktu aspekti, tostarp, piemēram, gadījumi, kad ir konstatētas IK situācijas, un skaidroti attiecīgie pienākumi. Šī tipoloģija varētu kalpot par pamatu KNAB pamatnostādņu turpmākai izstrādei un atjaunināšanai, pārvēršot šo judikatūru konkrētos norādījumos un pakāpeniskos procesos, kas ir viegli saprotami un īstenojami.

100. Kā ir norādījušas ieinteresētās personas, normatīvā un juridiskā pieeja interešu konfliktiem Latvijā ir daļēji saistīta ar valsts vēsturisko kontekstu. Tāpēc nevienai politikai nevajadzētu mēģināt aptvert visas iespējamās situācijas, kurās var rasties interešu konflikts, bet gan tā būtu jāizstrādā kā vispārēja politikas un prakses atsauce, kas atbilst strauji mainīgajam sociālajam kontekstam. Politikas formālo avotu daudzveidība un klāsts arī norāda uz valstu piederību ar noteikumiem vai principiem pamatotām pieejām. Svarīgs apsvērums ESAO valstīs ir tas, kā apvienot stingru pamatstandartu noteikšanu ar daudzveidīgākiem, elastīgākiem un praktiskākiem instrumentiem, kurus var pielāgot īpašajiem apstākļiem, kādos darbojas konkrētas grupas. Turklāt ar kodolīgiem un praktiskiem instrumentiem, kuros ir izmantota vienkārša valoda, var efektīvāk informēt gan valsts amatpersonas, gan plašu sabiedrību par politikas standartiem un gaidām (OECD, 2003^[3]).

101. Pamatojoties uz iepriekš paveikto, Latvija varētu ieguldīt pūles, lai izstrādātu politiku, kas papildina esošo interešu konflikta tiesisko regulējumu, ņemot vērā faktiskos gadījumus, kurus KNAB izvērtē savā ikdienas darbā, kā arī pielāgojot tās institucionālo sistēmu.. Politikā varētu apsvērt vairākus interešu konflikta pārvaldības sistēmas aspektus, tostarp: i) noteikt jomas, kurās būtu jāuzlabo interešu konflikta situāciju ikdienas pārvaldība kopā ar vadītājiem un ņemot vērā nozares līmeņa specifiku, pamatojoties uz pasākumiem, kas ir veikti saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr. 630, kuros ir noteikts, ka vadītājiem jāievieš iekšējās kontroles sistēma, tostarp pasākumi interešu konflikta novēršanai, un periodiski un selektīvi jāpārvērtē šī sistēma un tās efektivitāte, pamatojoties uz riskiem. Tādējādi šo informāciju varētu apkopot centralizēti, lai varētu novērtēt, cik efektīvi tiek īstenota vispārējā IK sistēma; ii) skaidri un reālistiski aprakstīt, kādi apstākļi un attiecības var radīt interešu konflikta situāciju; iii) sniegt konkrētākus nepieņemamas rīcības un attiecību piemērus tām grupām, kas darbojas riska jomās, piemēram, saskarsmē ar publisko un privāto sektoru, valsts iepirkumu, regulatīvo un inspekcijas funkciju un valsts līgumu slēgšanas jomā.

Ceļā uz interešu konflikta novēršanas un pārvaldības sistēmu Latvijā

Latvija varētu apsvērt KNAB preventīvās lomas stiprināšanu, vienlaikus uzlabojot horizontālo un vertikālo sadarbību ar ētikas amatpersonām valsts institūcijās un privātajā sektorā, īpašu uzmanību pievēršot interešu konflikta politikai, kā arī valsts amatpersonu mācībām un konsultēšanai.

102. Lai gan par iespējamo interešu konfliktu apzināšanu pirmām kārtām ir atbildīgas atsevišķas valsts amatpersonas, valsts struktūras un organizācijas ir atbildīgas par interešu konflikta politikas efektīvu īstenošanu (ESAO, 2003(3)). Tas ir īpaši svarīgi, nosakot preventīvus pasākumus un atbilstošo institucionālo vidi. Novēršanas nolūkos īpaša uzmanība jāpievērš riska jomām un funkcijām, jo īpaši tām, kur pastāv lielāka iespēja, ka var rasties nopietni konflikti vai ka tie var vairāk kaitēt organizācijas integritātei un sabiedrības uzticībai.

103. Latvijā KNAB struktūra un mērķi iekļauj arī dažus preventīvus aspektus. KNAB Komunikācijas nodaļa un Politikas plānošanas nodaļa regulāri un uz *ad hoc* pamata sniedz norādījumus valsts amatpersonām un sadarbībā ar Administratīvo pārkāpumu izmeklēšanas nodaļu, kas ir atbildīga par valsts amatpersonu darbības uzraudzību, izstrādā informatīvus materiālus par IK. KNAB preventīvā loma ir atspoguļota arī Latvijas Korupcijas novēršanas un apkarošanas pasākumu plānā 2023.–2025. gadam, kas iekļauj mērķus un pasākumus, kuri ir vērsti uz valsts amatpersonu informētības un izpratnes par IK pienākumiem veicināšanu (piemēram, 1.2. rīcības virziens “Nodrošināt valsts amatpersonām un sabiedrībai saprotamu likumu “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” iekļauto tiesību normu interpretāciju”; 1.3. rīcības virziens “Nodrošināt vienotu praksi attiecībā uz valsts amatpersonas statusa piemērošanu publiskas personas institūciju darbiniekiem”; 1.7. pārskatīt likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 6. pantā noteiktos vispārējos valsts amatpersonas amata savienošanas ierobežojumus, nodrošinot samērīgus un likuma mērķim atbilstošus

ierobežojumus; 2.2. rīcības virziens “Iedzīvināt MK 21.11.2018. ieteikumos Nr. 1 “Valsts pārvaldes vērtības un ētikas pamatprincipi” noteiktos ētikas pamatprincipus un valsts pārvaldes vērtības”; 2.3. rīcības virziens “Turpināt publisko institūciju tālākizglītotāju pretkorupcijas jautājumos sagatavošanu, kā arī nodrošināt metodisko palīdzību tālākizglītotāju pilnvērtīgai funkciju veikšanai savās institūcijās”; 2.6. rīcības virziens “Nodrošināt zināšanu pilnveides semināru Saeimas deputātiem par interešu konflikta novēršanas, tostarp ētikas, jautājumiem”). Tie ir atspoguļoti arī KNAB darbības stratēģijas 2023.–2026. gadam 3. prioritātes jomā un mērķī “uzlabot interešu konfliktu novēršanas sistēmu”. Saskaņā ar Noteikumu Nr. 630 11.2. punktu valsts amatpersonu mācības Latvijā ir jānodrošina vismaz reizi trijos gados. Izvēle, kā šīs mācības tiks nodrošinātas, ir atstāta attiecīgās institūcijas ziņā – to var darīt, piemēram, pieaicinot KNAB ekspertus, augstākās izglītības pasniedzējus vai Latvijas Valsts administrācijas skolu. KNAB ik gadu izglīto aptuveni 10 000 amatpersonu un fizisko personu. Mācību plāns/grafiks ir iekšējs process – tas ir noteikts KNAB iekšējā dokumentācijā un nav publiski pieejams. Grafiks (plāns) tiek sagatavots, pamatojoties gan uz institūcijas pieprasījumiem, gan arī uz riska prioritātēm, piemēram, parlamenta/pašvaldību vēlēšanām jaunievēlētām valsts amatpersonām.

104. Vēl viena problēma ir tā, ka, neņemot vērā KNAB vadošo lomu integritātes un pretkorupcijas izglītībā Latvijas publiskajā sektorā, lielākā daļa ieinteresēto personu, kuras tika aptaujātas konsultācijās šī ziņojuma sagatavošanai, piekrita, ka saņemtās vadlīnijas nav pietiekamas, ņemot vērā daudzos izaicinājumus un sarežģījumus likuma īstenošanā un plaši izplatīto priekšstatu par KNAB kā galvenokārt tiesībsardzības iestādi. Faktiski ieinteresētās personas ziņoja, ka institūciju vadītājiem ir grūti vērsties KNAB pēc individuāla padoma attiecībā uz to pienākumiem IK jomā, lai gan šāda iespēja ir noteikta institucionālajā satvarā (KNAB, 2023^[66]). Iemesls tam ir tāds, ka KNAB ir arī institūcija, kas piemēro attiecīgās sankcijas saskaņā ar IKNL 20. pantā noteikto atbildību, un valsts amatpersonām, šķiet, nav ērti izteikt savas neskaidrības par likuma piemērošanu. Tādējādi praksē ir grūti nošķirt vienas un tās pašas institūcijas preventīvās un izpildes funkcijas. Lai kļiedu šīs bažas un mainītu priekšstatu par KNAB darbu, Latvija varētu apsvērt iespēju stiprināt KNAB preventīvo un konsultatīvo lomu. Šo pieeju varētu vēl vairāk atspoguļot KNAB organizatoriskajā struktūrā. Lai vēl vairāk uzsvērtu savas preventīvās funkcijas, KNAB varētu izcelt direktora trešā vietnieka lomu, kurš ir atbildīgs par stratēģijas un politikas plānošanu, nevis par tiesībsardzību vai administratīvajām sankcijām (KNAB, 2023^[71]).

105. Līdzīga struktūra ir arī Lietuvas Republikas Īpašās izmeklēšanas dienestā (STT), kuram Lietuvā ir unikāla loma, apvienojot abas preventīvās funkcijas. Konkrēti korupcijas novēršanas jomā STT veic korupcijas riska analīzi noteiktās valsts pārvaldes jomās, pašvaldības darbībās vai procesos, pārbaudot vienas vai vairāku iesaistīto publisko struktūru pretkorupcijas pasākumus. Vienlaikus STT ir atbildīgs arī par noturības pret korupciju līmeņa noteikšanu publiskās struktūrās pēc tam, kad to ir noteikusi pati publiskā struktūra. Saskaņā ar Korupcijas novēršanas likuma 12. pantu STT izvērtē publiskā sektora struktūrās īstenoto pasākumu skaitu un veidus pretkorupcijas vides veidošanai, tostarp IK novēršanas un pārvaldības pasākumu īstenošanu (OECD, 2023^[72]).

106. KNAB direktora trešajam vietniekam ir uzdots izstrādāt visaptverošu plānu, lai ar regulāru mācību semināru palīdzību sasniegtu visas attiecīgās amatpersonas atbilstoši institūciju vadītāju izvirzītajiem jautājumiem, īpašu uzmanību pievēršot publisko institūciju vadītājiem un kontaktpersonām, kuras atbild par interešu konfliktu pārvaldību to iestādēs. Saskaņā ar KBAB sniegto informāciju šāda “Izglītības un saziņas plāna” projekts pašlaik gaida apstiprināšanu. Patiesi, izpratnes veicināšana, zināšanu un prasmju pilnveidošana, kā arī apņemšanās ievērot integritāti ir būtiski publiskā sektora integritātes elementi, jo īpaši interešu konfliktu pārvaldības jomā. Informētības par integritātes standartiem, praksi un problēmām palielināšana ļauj valsts amatpersonām atpazīt iespējamus interešu konflikta scenārijus, kad tie rodas. Tāpat labi izstrādātas mācības un vadlīnijas nodrošina valsts amatpersonām zināšanas un prasmes, lai pienācīgi risinātu integritātes jautājumus un, ja nepieciešams, vērstos pie eksperta pēc padoma. Savukārt informētības palielināšana un spēju veidošana veicina valsts amatpersonu apņemību, motivējot viņus pildīt savus publiskos pienākumus sabiedrības interesēs (OECD, 2020^[73]).

107. Šā mācību plāna izstrāde varētu pamatoties uz iepriekš ierosinātā IK sistēmas efektivitātes novērtējuma rezultātiem. Šāda novērtējuma analītiskie secinājumi patiešām varētu ļaut noteikt mācību vajadzības, kā arī sniegt informāciju par mācību piedāvājumu pielāgošanu augsta riska amatpersonām, lai tās izprastu noteikumus, kas uz tām attiecas, šo noteikumu īstenošanas institucionālo kārtību un dažādus riskus, ar kuriem tās var saskarties, pildot savus pienākumus. Latvijas ieinteresētās personas, apspriežoties ar ESAO, norādīja, ka tās atzinīgi vērtētu šādas mācības, kas būtu pielāgotas to īpašajām vajadzībām. Citas ESAO valstis izmanto šādu pielāgotu pieeju mācībām, pamatojoties uz savu novērtējumu par to, kuri publiskā sektora amati var būt pakļauti lielākam riskam (2.2).

2.2. izcēlums. Augsta riska amatu ieņēmējiem paredzētu mācību piemēri

Vācijas Federālā iepirkumu aģentūra

Federālā iepirkumu aģentūra ir valdības aģentūra, kas pārvalda iepirkumus 26 dažādām federālajām iestādēm, fondiem un pētniecības iestādēm, kuras ir Federālās iekšlietu ministrijas pārziņā. Tā ir otra lielākā federālā iepirkumu aģentūra pēc Federālā aizsardzības tehnoloģiju un iepirkumu biroja.

Viens no galvenajiem pasākumiem, ko Iepirkumu aģentūra ir veikusi, lai veicinātu godprātību tās darbinieku vidū, ir tādu semināru un mācību rīkošana par korupciju, kuros ir izklāstīti korupcijas riski saistībā ar darbību publiskajā sektorā.

Kopš 2001. gada jaunie darbinieki ir obligāti jāpiedalās korupcijas novēršanas seminārā. Viņi uzzina par riskiem saistībā ar iesaistīšanos kukuļošanā un par kukuļdevēja iespējamām stratēģijām. Cita mācību daļa ir veltīta tam, kā rīkoties šādās situācijās, piemēram, mudinot par to ziņot ("trauksmes celšana"). Semināros tiek uzsvērti darbinieku galvenā loma, jo viņu ētiska uzvedība ir būtiska korupcijas novēršanas daļa, un ir norādīts, kurās iestādēs viņi var vērsties pēc atbalsta un padoma integritātes jautājumos. Notika aptuveni desmit semināri, kuros piedalījās 190 personas, kuras sniedza pozitīvas atsauksmes par šo mācību saturu un lietderību. Aģentūras "kontaktpersonas korupcijas novēršanas jautājumos" un Centrālo dienestu departamenta vadītāja iesaistīšanās semināros apliecināja dalībniekiem, ka korupcijas novēršana ir viena no aģentūras prioritātēm. 2005. gadā semināru mērķgrupa tika paplašināta, iekļaujot ne tikai darbā ievadīšanas mācības, bet arī visa personāla pastāvīgās mācības. Kopš tā laika ik gadu ar regulāriem intervāliem tiek rīkoti 6–7 semināri, mācot aptuveni 70 jaunus un esošos darbiniekus gadā.

Igaunijas Iekšējās kontroles birojs (IKB) un Policijas akadēmija

Igaunijā gan Policijas un robežsardzes pārvaldes (PRP) IKB, gan Policijas akadēmija (Igaunijas Drošības zinātņu akadēmija) nodrošina policijas kadetu mācības par integritāti un korupcijas apkarošanu. Policijas kadeti pirms viņu pieņemšanas darbā PRP tiek nodrošinātas vienreizējas triju stundu mācības par korupcijas apkarošanu, kuru nodrošina IKB, un sešas lekcijas un seši interaktīvi semināri par policijas ētiku, kuras nodrošina Policijas akadēmija. Turklāt IKB policijas darbinieku palīgiem nodrošina divu līdz triju stundu mācības korupcijas apkarošanas jomā.

Turklāt visiem jaunie PRP darbinieki ir obligātas vispārējās ievadmācības, kurās korupcijas apkarošanas tēmām tiek veltīta viena līdz pusotra stunda. Saturs atšķiras atkarībā no mērķgrupas, bet parasti tas aptver IKB lomu, korupcijas riskus policijas darbā, CSA (tostarp attiecībā uz papilddarbībām) un ACA (interesu konflikti, dāvanas, konfidencialas informācijas ļaunprātīga izmantošana utt.) prasības, datubāzu izmantošanu un datu aizsardzību, kā arī sociālo plašsaziņas līdzekļu izmantošanu.

Papildus sākotnējām mācībām kadeti un jaunie darbinieki regulāri tiek nodrošinātas mācības darba vietā par integritāti, tostarp īpaši vidējā līmeņa vadītājiem, un *ad hoc* tiek rīkotas pielāgotas mācības, kas ir vērstas uz augsta riska darba jomām. 2017. gadā IKB mācīja 987 personas 51 mācību seminārā par integritāti un korupcijas apkarošanu. Noteikumi par dāvanām tiek iekļauti visos IKB rīkotajos korupcijas apkarošanas un integritātes mācību semināros.

IKB veic ikgadēju korupcijas riska novērtējumu visās PRP struktūrvienībās. Saskaņā ar šo novērtējumu viena no visaugstākā riska jomām bija saistīta ar dāvanām, kas tika pasniegtas dokumentu apstrādes nodaļu darbiniekiem. Turklāt divas nesen veiktās izmeklēšanas par korupciju, ko veica IKB, bija saistītas ar dokumentu apstrādes dienestu darbiniekiem. Rezultātā 2017. gadā IKB rīkoja 12 īpašus mācību seminārus dienesta darbiniekiem, kuros cita starpā tika sīki aplūkots jautājums par dāvanām un interešu konfliktiem. Šīs mācības tika arī nofilmetas un bija pieejamas PRP iekštīklā.

Avots: (OECD, 2016^[74]); (GRECO, 2018^[75])

108. Turklāt Latvija varētu apsvērt iespēju izveidot interešu konfliktu tīklu, lai uzlabotu koordināciju, pārraudzību un interešu konfliktu regulējuma ievērošanu (**Kļūda! Nav atrasts avots.**). Valsts kanceleja jau iepriekš ir mēģinājusi izveidot šādu tīklu, kas ļautu novērst pastāvošo “iestrēdzi” starp institūcijām, kuras Latvijā nodarbojas ar interešu konflikta regulējumu, vienlaikus radot standartizētākas procedūras interešu konflikta situāciju pārvaldībai. Šobrīd jautājumus saistībā ar ētikas darbinieku funkcijām regulē Ministru kabineta Ieteikums Nr. 1 “*Valsts pārvaldes vērtības un ētikas pamatprincipi*” (Cabinet of Ministers of the Republic of Latvia, 2018^[10]). Patiešām, Ministru kabineta Ieteikuma 17.–18. punkts nosaka, ka katrā publiskā institūcijā vai departamentā ir jāievēlē vai jānorīko viena vai vairākas uzticības personas ētikas jautājumos (ētikas speciālisti). Šo datu apkopošana, izveidojot publisku reģistru par ētikas speciālistiem vai ētikas komisijām katrā institūcijā, būtu pirmais posms, lai izveidotu efektīvu un aktuālu ētikas tīklu. Tīklu varētu izmantot kā kanālu standartizētu norādījumu sniegšanai, kopīgu problēmu identificēšanai un saskaņotai to risināšanai. Šiem tīkliem reti ir lēmumu pieņemšanas spējas, taču tie var ļaut uzlabot integritātes sistēmu efektivitāti, daloties labajā praksē, informācijā un gūtajā pieredzē. Turklāt tie var nodrošināt, ka integritāte joprojām ir publiskā sektora iestāžu darba kārtībā. Papildus pieredzes un atziņu apmaiņai sadarbība, izmantojot šos tīklus, var palīdzēt struktūrām izvairīties no pārkāpšanās un uzlabot saskaņotību interešu konfliktu pārvaldībā.

109. Privātā sektora iesaistīšana jau sākotnēji varētu palīdzēt paredzēt iespējamās interešu konflikta situācijas, identificējot situācijas, kurās šo pārstāvju iesaistīšana varētu radīt interešu konfliktu (OECD, 2003^[3]). Šobrīd Latvijā darbojas Sabiedriski konsultatīvā padome (turpmāk – Padome), kurā ir 18 pilsoniskās sabiedrības un nevalstisko organizāciju pārstāvji. KNAB Padomi izveidoja, lai nodrošinātu sabiedrības pārstāvju dalību korupcijas apkarošanas politikas izstrādē, īstenošanā un sabiedrības izglītošanā. Padomes uzdevums ir veicināt KNAB attiecības ar sabiedrību, sniedzot ieteikumus par attiecīgajiem jautājumiem. Tas nodrošina svarīgu pamatu jēgpilnai ieinteresēto personu iesaistei. Tomēr, sagatavojot šo ziņojumu, aptaujātie Padomes locekļi norādīja, ka Padomes funkcijām un darbībām trūkst ilgtermiņa plānošanas un redzējuma. Patiesībā šķiet, ka Padome pašlaik darbojas formāli, bez struktūras un vadības. Tiek rīkotas sanāksmes, bet pašlaik nav izstrādāts darba plāns, īstermiņa un ilgtermiņa mērķi vai konkrēti rezultāti, kurus varētu demonstrēt. Šajā ziņā KNAB varētu pilnveidot Padomes darbību, ņemoties aktīvāku lomu tās vadībā un nosakot konkrētus mērķus un gaidāmos rezultātus attiecībā uz to, kā Padome varētu informēt KNAB ar IK saistītās politikas veidošanā. Tomēr KNAB uzsver, ka Padomes vadītājs tiek ievēlēts no iesaistīto NVO vidus un vada Padomes darbu, nosaka tās mērķus un uzdevumus. Līdz šim KNAB nav saņēmis no NVO iniciatīvas diskusijām par jautājumiem vai pieredzi, kas tās interesētu. Līdz ar to KNAB katru reizi bija jāierosina tēmas diskusijām platformā.

Latvija varētu apsvērt iespēju izveidot sistēmu ad hoc interešu konfliktu reģistrēšanai, tostarp attiecībā uz politiskajām amatpersonām.

110. Politikas standartu saskaņotības nodrošināšana interešu konflikta identificēšanai un pārvaldībai visā valsts dienestā ir būtisks jautājums, kad valstis pielāgo savu mehānismu mainīgajai valsts sektora videi. Kā jau iepriekš minēts, ir jākoriģē tiesību normas, lai pārskatītu pamatstandartus, kuru ievērošana tiek gaidīta visā publiskajā sektorā. Tomēr ir svarīgi arī saglabāt elastīgu vadības sistēmu, lai nodrošinātu vadītājiem iespēju pielāgot konkrētām darba vidēm specifiskākas prasības. Tā tas ir *ad hoc* interešu konfliktu pārvaldības gadījumā. Lai integritātes sistēma būtu sekmīga, jo īpaši svarīgi ir panākt, lai valsts amatpersonas apzinātos, ka tām nekavējoties jāatklāj visa būtiskā informācija par konfliktu uz *ad hoc* pamata un gadījumos, kad mainās apstākļi. Kopumā, veicinot proaktīvu interešu konflikta situāciju *ad hoc* identificēšanu un pārvaldību, Latvija var veidot kultūru, kurā valsts amatpersonas var vērsties pēc padoma un ieteikuma, nebaudoties no represijām (OECD, 2003^[3]).

111. Kā norādīja GRECO, Latvijai ir jāpastiprina *ad hoc* ziņošana par interešu konfliktiem attiecībā uz amatpersonām, kuras ieņem politiskus amatus. Jo īpaši GRECO ir nepārtraukti norādījusi uz

nepieciešamību uzlabot šai valsts amatpersonu kategorijai piemērojamo IK režīmu. 2012. gadā GRECO ieteica Parlamentam izstrādāt visaptverošu sistēmu, kas ļautu atklāt un reģistrēt deputātu interešu konfliktus (GRECO, 2012^[24]). Ir konstatēts arī tas, ka trūkst taustāma progressa, lai izveidotu sistēmu, kas deputātiem sniegtu norādījumus par interešu konfliktu pārvaldību, vai lai izstrādātu mehānismu, kas ļautu deputātiem sniegt *ad hoc* paziņojumus (GRECO, 2021^[76]). Kopš 2021. gada turpinājās darbs pie Parlamentārā ētikas kodeksa pārskatīšanas, un KNAB ir izstrādājis ētikas mācību programmu parlamentāriešiem.

112. 2023. gadā GRECO pieņēma zināšanai grozījumus Ministru kabineta Noteikumos Nr. 495 "Noteikumi par Ministru kabineta locekļa ārštata konsultatīvā darbinieka statusu un kompetenci", ar kuriem tika ieviests ārštata konsultantu pienākums ziņot par iespējamiem interešu konfliktiem. Tomēr GRECO uzskatīja, ka nesenie grozījumi neattiecas uz interešu konflikta reģistrāciju. Šajā ziņā pilsoniskās sabiedrības organizācijas ir secinājušas, ka šāda mehānisma trūkums "*neļauj novērotājiem "reāllaikā" gūt priekšstatu par to, kādas intereses varētu ietekmēt deputātus, kad viņi pieņem lēmumus*" (Transparency International Latvia, 2020^[35]). Tāpat arī ieinteresētās personas, ar kurām tika veiktas intervijas šā ziņojuma sagatavošanai, uzskatīja, ka *ad hoc* ziņošana par interešu konfliktiem visā valsts pārvaldē ir reta parādība un ka lielākā daļa amatpersonu nezina ne savus ziņošanas pienākumus, ne arī pareizo procedūru, kā ziņot par šādām situācijām.

113. Lai sistematizētu *ad hoc* ziņošanas procesus ne tikai attiecībā uz šo valsts amatpersonu kategoriju, bet arī visā Latvijas valsts pārvaldē, Latvija varētu apsvērt iespēju izveidot sistēmu, kas atvieglotu uzraudzību ar mērķi identificēt arī iespējamus sistēmiskos riskus. Ideālā gadījumā šādu sistēmu būtu jācenšas stiprināt kopā ar atsaucīgu konsultatīvo, uzraudzības un atbildības mehānismu. (GRECO, 2022^[77]) 2.3 Ir aprakstīta attiecīga Brazīlijas prakse, savukārt arī Slovēnija pašlaik izstrādā interešu konfliktu reģistru, lai labāk atbalstītu to noteikumu īstenošanu, kuri attiecas uz policijas darbinieku pienākumu rīkoties, reaģējot uz jebkādiem apstākļiem, kas varētu radīt interešu konfliktu. Slovēnijas sistēmu pārvaldīs Policijas ģenerāldirektora dienesta Iekšējās izmeklēšanas un integritātes nodaļa, kas ar tiešas paziņošanas sistēmas starpniecību tiks informēta par katru jaunas lietas iekļaušanu reģistrā un par attiecīgajiem hierarhiskajiem lēmumiem par nepieciešamajām darbībām.

2.3. izcēlums. Elektroniskā interešu konflikta novēršanas sistēma (SeCI) Brazīlijā

2013. gada jūlijā Brazīlijā stājās spēkā Likums Nr. 12,813/2013 (Interesešu konflikta likums), kas definē situācijas, kuras ir interešu konflikts Brazīlijas federālajā izpildvarā amata un/vai darba pienākumu izpildes laikā un pēc tam. Interesešu konflikta likums attiecas uz visām valsts amatpersonām. Likumā ir noteikti divu uzraudzības un novērtēšanas struktūru – Savienības ģenerālkontroles iestādes (CGU) un Publiskās ētikas komisijas – pienākumi. Publiskās ētikas komisija ir atbildīga par to deklarāciju izvērtēšanu, kuras cita starpā iesniedz ministri, valsts uzņēmumu direktori un daži citi federālie ierēdņi. CGU ir atbildīga par federālās izpildvaras darbiniekiem.

Lai administrētu jauno likumu, CGU ir izstrādājusi Elektronisko interešu konflikta novēršanas sistēmu (SeCI). Elektroniskā sistēma ļauj federālajiem ierēdņiem vai darbiniekiem iesniegt oficiālu iesniegumu, lai noskaidrotu, vai viņi varētu nonākt interešu konflikta situācijā, pieprasīt atļauju veikt privātu darbību, kā arī uzraudzīt iesniegumus un iesniegt pārsūdzības. Sistēma pārsūta šos pieprasījumus attiecīgajai iestādei lēmuma pieņemšanai, kā arī ļauj veikt analīzi un pieņemt lēmumus, pamatojoties uz sistēmā esošajām lietām.

No 2014. gada 10. jūlija līdz 2020. gada 27. martam federālās valsts amatpersonas ar SeCI starpniecību sniedza 7961 konsultāciju par interešu konfliktu savām aģentūrām un struktūrām. No 7207 analizētajām konsultācijām 916 bija saistītas ar būtisku interešu konflikta risku, un tās tika iesniegtas CGU padziļinātai analīzei. CGU apstiprināja, ka 279 gadījumos pastāv attiecīgs interešu konflikta risks, un ieteica neveikt analizēto privāto darbību. Saistībā ar 198 konsultācijām CGU uzskatīja, ka konstatēto interešu konflikta risku var mazināt, ja ieinteresētā persona piekrīt ievērot konkrētus nosacījumus. Vēl 118 konsultācijās CGU nekonstatēja būtisku interešu konflikta risku, atļaujot ieinteresētajai personai veikt attiecīgo darbību.

Avots: (UNODC, 2018^[78]) (CGU, 2023^[79])

Ceļā uz Latvijas institucionālās integritātes sistēmas stiprināšanu

Latvija varētu piešķirt papildresursus gan VID, gan KNAB un nodrošināt tos ar plašākiem rīkiem pienākumu veikšanai.

114. Tāpat kā daudzās citās valstīs, ētikas integrēšanai valsts pārvaldē ir svarīgi pamatoties uz katras aģentūras vadītāja pašreizējiem pienākumiem. Latvija nav izņēmums, jo tā ir sākusi nostiprināt koncepciju, ka katrs vadītājs ir pilnībā atbildīgs par savas aģentūras ētikas programmu. Tomēr, pildot savus uzraudzības pienākumus, KNAB periodiski veic pārbaudes, lai nodrošinātu, ka tās tiek veiktas saskaņā ar konsekvētu sistēmu. Ieinteresētās personas, ar kurām tika veiktas intervijas, lai sagatavotu šo ziņojumu, uzskatīja, ka VID un KNAB pašreizējās juridiskās pilnvaras un resursi nav pietiekami, lai tie varētu pildīt visas to pašreizējās un paredzētās funkcijas. Šā ziņojuma sagatavošanas dienā VID Valsts amatpersonu datu administrācijas departamentā, kas atbild par deklarāciju pārbaudi, ir 18 pilna laika darbinieki, no kuriem 13 veic deklarāciju pārbaudi. Turklāt pašreizējam darbam, kas tiek veikts, lai uzlabotu valsts amatpersonu datu administrēšanas procesu automatizāciju, tostarp datu risku funkcionalitāti, budžetā ir paredzēti 313 595,70 EUR. 2022. gadā KNAB budžets bija 9 503 505 EUR (neskaitot politisko partiju darbības finansēšanai paredzēto budžetu), bet organizācijā strādā 148 valsts amatpersonas. Salīdzinājumam – Francijas Augstajā iestādē jautājumos par caurredzamību sabiedriskajā dzīvē, kuras pilnvaras vairāk attiecas tikai uz augstākā līmeņa amatpersonām, ir 71 pilna laika darbinieks un tās

kopējais budžets ir 9,6 miljoni EUR, no tiem 6,1 miljons EUR ir paredzēti personāla izmaksām un 3,5 miljoni EUR – darbības izmaksām (HATVP, 2023^[80]).

115. Saskaņā ar IKNL 23., 26., 27. un 28. pantu VID Nodokļu administrācijas Valsts amatpersonu datu administrēšanas nodaļai (VADAN) ir pienākums salīdzināt deklarācijā sniegto informāciju ar tās rīcībā esošo informāciju un, ja nepieciešams, pieprasīt papildinformāciju no deklarētāja (piemēram, bankas kontus) vai no citām fiziskām vai juridiskām personām. VID amatpersonas faktu vākšanas misijas laikā norādīja, ka tās dažkārt ierobežo tas, ka tiesiskais regulējums paredz šaurus pārbaudes protokolus, un norādīja, ka vēlas lielāku darbības neatkarību no Finanšu ministrijas un labāku piekļuvi tādiem datiem kā banku konti un aizdomīgu darījumu ziņojumi (OECD, 2023^[42]). Jebkurā gadījumā VADAN amatpersonas uzskata, ka pārbaudes procesi un protokoli ir pietiekami un, ja nepieciešams, tās var pieprasīt papildinformāciju no deklarētāja un citām fiziskām vai juridiskām personām. Turklāt VADAN izmanto Finanšu izlūkošanas dienesta (FID) sniegto informāciju par aizdomīgiem darījumiem, kā arī notāru un citu personu sniegto informāciju (kā paskaidrots iepriekšējos punktos).

116. Jāatzīmē arī: ja VADAN deklarācijas pārbaudes procesā konstatē/identificē iespējamus nelikumīgas iedzīvošanās un neizskaidrojamas mantas iegūšanas gadījumus, informācija tiek nosūtīta izvērtēšanai VID specializētajai nodaļai – Nodokļu nomaksas veicināšanas pārvaldei –, kuras kompetencē ir analizēt fiziskās personas (tostarp valsts amatpersonas) ienākumus, pārbaudīt personas izdevumu atbilstību tās ienākumiem utt. Ja nepieciešams, var veikt arī personas auditu. Kā jau iepriekš paskaidrots, VID praksē varētu vairāk pievērst uzmanības deklarāciju pārbaudei, lai identificētu nelikumīgas iedzīvošanās un neizskaidrojamas bagātības gadījumus un nosūtītu tos attiecīgajām tiesībsardzības iestādēm.

Latvija varētu apsvērt iespēju izstrādāt stratēģiju, lai interešu konflikta politiku integrētu visā valsts pārvaldē, tostarp nozaru un vietējā līmenī.

117. Jebkurai integritātes sistēmai ir nepieciešama pielāgošanās konkrētām situācijām, jo īpaši, lai risinātu nozarei raksturīgus riskus vai pielāgotos vietējai realitātei, kas var atšķirties no centrālā līmeņa politikas. Kā jau iepriekš minēts, saskaņā ar pašreizējo sistēmu Latvijā institūciju vadītājiem ir noteikti būtiski pienākumi interešu konflikta novēršanai to iestādēs, piemēram, katrai valsts iestādei ir jāizstrādā savs atteikšanās no amata process saviem darbiniekiem (Saeima, 2002^[5]). Lai gan tas var ļaut radīt atbildības sajūtu par integritātes jautājumiem organizācijas līmenī, vienlaikus ir vajadzīga atbalsta struktūra, kas palīdzētu iestāžu vadītājiem veikt šo uzdevumu, lai nepieļautu nesaskanīgu vai nekonsekventu IKNL izpildi. Daļēji tas ir tāpēc, ka publisko institūciju vadītāji, visticamāk, nav speciālisti interešu konfliktu pārvaldībā un viņiem ir jāpārtrauga virkne konkurējošu organizatorisko prioritāšu.

118. Kā jau iepriekš minēts, lai gan KNAB iesaka katrai valsts iestādei iecelt ētikas speciālistu vai izveidot struktūrvienību, kas konsultē institūcijas amatpersonas ētikas jautājumos, tas nav obligāti, kā skaidrots Valsts pārvaldes vērtību un ētikas pamatprincipu 18. punktā (Cabinet of Ministers of the Republic of Latvia, 2018^[10]) (KNAB, 2023^[66]). Latvija varētu apsvērt skaidras institucionālās stratēģijas izstrādi, lai nodrošinātu tiesību normu efektīvu izplatīšanu un to pielāgojamību nozaru un iestāžu līmenī. Lai veicinātu tās izplatīšanu, integrēšanu un izmantošanu, konsultatīvās funkcijas varētu nodrošināt vai nu centralizēti, izveidojot neatkarīgu KNAB preventīvo struktūrvienību, vai arī organizatoriskā līmenī, piešķirot atbilstošus resursus, piemēram, pieprasot katrai valsts iestādei piešķirt līdzekļus ētikas speciālistam vai struktūrvienībai, kuras funkcijas būtu līdzīgas korupcijas novēršanas kontaktpersonu funkcijām Vācijā (2.4).

2.4. izcēlums. Korupcijas novēršanas kontaktpersonas Vācijā

Federālajā līmenī Vācijā ir institucionalizētas korupcijas novēršanas struktūrvienības, kā arī atbildīgā persona, kuras uzdevums ir veicināt korupcijas novēršanas pasākumus publiskā struktūrā.

Atbildīgā persona ir oficiāli jāieceļ vienlaikus ar vietnieku, un saskaņā ar "Federālās valdības direktīvu par korupcijas novēršanu federālajā pārvaldē" viņu uzdevumi ir šādi:

- ja nepieciešams, būt par kontaktpersonu aģentūras personālam un vadībai bez vajadzības izmantot oficiālus kanālus, kā arī privātpersonām;
- konsultēt aģentūras vadību;
- informēt darbiniekus (piemēram, regulāri rīkojot seminārus un prezentācijas);
- palīdzēt mācībās;
- pārraudzīt un novērtēt korupcijas pazīmes;
- palīdzēt informēt sabiedrību par sodiem, kas ir paredzēti saskaņā ar valsts dienesta tiesībām un krimināltiesībām (preventīvais efekts), vienlaikus ievērojot attiecīgo personu tiesības uz privātumu.

Avots: (OECD, 2019^[33])

119. Līdzīgi arī Latvija varētu veikt pētījumu, lai noskaidrotu, vai atsevišķām valsts iestādēm, tostarp vietējā līmenī, ir pietiekami resursi integritātes funkciju izveidei, vai arī šādu funkciju izveidei ir nepieciešami papildu līdzekļi vai atbalsts. Latvija varētu pat apsvērt iespēju noteikt, ka katrā valsts iestādē obligāti jāieceļ ētikas speciālists vai jāizveido struktūrvienība, kas konsultē institūcijas amatpersonas ētikas jautājumos.

120. Visbeidzot, valstīs, kurās par ētikas mācību jomas noteikšanu ir atbildīgas atsevišķas ministrijas un aģentūras, mācības bieži vien tiek nodrošinātas brīvprātīgi un reti kad ir obligāti. Mācības tiek nodrošinātas individuāli, lai reaģētu uz katras ministrijas vai aģentūras ierēdņu īpašajām vajadzībām, sniedzot informāciju pēc darbinieka pieprasījuma (Kanāda, Īrija) vai sniedzot konkrētus norādījumus, kad darbinieki saskaras ar dilemmām saistībā ar IK. Mācību sesijas galvenokārt rīko atsevišķas ministrijas un aģentūras. Tomēr dažās valstīs notiek cieša sadarbība ar citām īpašām aģentūrām, lai noteiktu to ētikas mācību saturu (OECD, 2017^[81]). Tāpēc Latvijā varētu izveidot kursus par IK novēršanu un pārvaldību saskaņā ar centrālā biroja noteiktajām prasībām, kurus ētikas speciālisti varētu ieviest visā valsts pārvaldē, pielāgojot tos nozares vai vietējās pārvaldes prasībām.

Atsauces

- APSC (2021), *APS Values and Code of Conduct in practice*, [26]
<https://www.apsc.gov.au/publication/aps-values-and-code-conduct-practice#downloads>.
- Australian Public Service Commission (2023), *Code of Conduct*, [88]
<https://www.apsc.gov.au/publication/aps-values-and-code-conduct-practice/section-5-conflict-interest> (accessed on 19 April 2023).
- Basel Institute of Governance (2021), *Combating virtual assets based money laundering and crypto-enabled crime*, [38]
<https://baselgovernance.org/sites/default/files/2022-01/2021%20Recommendations%20Crypto%20AML.pdf>.
- Cabinet of Ministers (2017), *Regulations Regarding the Basic Requirements for an Internal Control System for the Prevention of Corruption and Conflict of Interest in an Institution of a Public Person*, [68]
<https://likumi.lv/ta/en/en/id/294518-regulations-regarding-the-basic-requirements-for-an-internal-control-system-for-the-prevention-of-corruption-and-conflict-of-interest-in-an-institution-of-a-public-person>.
- Cabinet of Ministers of the Republic of Latvia (2018), *Ministru kabineta ieteikumi Nr. 1 Valsts pārvaldes vērtības un ētikas pamatprincipi*, [10]
<https://likumi.lv/ta/id/303328-valsts-parvaldes-vertibas-un-etikas-pamatprincipi>.
- Cabinet of Ministers of the Republic of Latvia (2017), *Ministru kabineta noteikumi Nr. 630 Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmas pamatprasībām korupcijas un interešu konflikta riska novēršanai publiskas personas institūcijā*, [9]
<https://likumi.lv/ta/id/294518-noteikumi-par-ieksejas-kontroles-sistemas-pamatprasibam-korupcijas-un-interesu-konflikta-riska-noversanai-publiskas-personas-institucija>.
- Cabinet of Ministers Republic of Latvia (2020), *Power and Functions of the Prime Minister*, [99]
<https://www.mk.gov.lv/en/power-and-functions-prime-minister>.
- Cabinet of Ministers of Latvia (2017), *Regulations Regarding the Basic Requirements for an Internal Control System for the Prevention of Corruption and Conflict of Interest in an Institution of a Public Person*, [10
6]
<https://likumi.lv/ta/en/en/id/294518-regulations-regarding-the-basic-requirements-for-an-internal-control-system-for-the-prevention-of-corruption-and-conflict-of-interest-in-an-institution-of-a-public-person>.
- CGU (2023), *Electronic System for Prevention of Conflict of Interest*, [79]
<https://www.gov.br/cgu/pt-br/assuntos/prevencao-da-corupcao/conflito-de-interesses/conflito-de-interesses> (accessed on 28 August 2023).
- COEC (2021), *Activity Report 2021*, [47]
<https://vtek.lt/wp->

- [content/uploads/2022/05/COEC_2021_Activity_Report_ENG.pdf.](#)
- EuroPAM (2020), *Latvia: Conflict of Interest*, http://europam.eu/index.php?module=country-profile&country=Latvia#info_COI. [23]
- EuroPAM (2014), *Loi portant création d'une Commission fédérale de déontologie [2014/200333]*, https://europam.eu/data/mechanisms/COI/COI%20Laws/Belgium/6.%20Code%20of%20Ethics%20of%20Public%20Officials%20of%202014_FRA.pdf. [84]
- European Commission (2023), *Input of Latvia for European Rule of Law Mechanism*, https://commission.europa.eu/system/files/2023-07/87_1_52802_input_mem_latvia_en.pdf. [16]
- European Commission (2023), *Lithuanian Contribution to the 2023 Rule of Law Report*, https://commission.europa.eu/system/files/2023-07/88_1_52806_input_mem_lithuania_en.pdf. [11
1]
- European Commission (2023), *Rule of Law Report Country Chapter Latvia*, https://commission.europa.eu/document/download/b5e30835-ac48-4751-8d60-7ba2de20ded3_en?filename=33_1_52613_coun_chap_latvia_en.pdf. [60]
- European Commission (2022), *Information provided by the SRS to the 2022 Rule of Law report*, https://commission.europa.eu/document/download/c5a37352-a388-4372-94fb-9a1ec02e2be4_en?filename=91_1_195544_input_mem_latvia_additional_en.zip. [19]
- European Commission (2022), *Rule of Law Report: Country Chapter on the rule of law situation in Latvia*, European Commission, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022SC0514&qid=1680168546912>. [15]
- European Commission (2021), *2021 Rule of Law Report: Country Chapter on the rule of law situation in Latvia*, European Commission, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021SC0719>. [59]
- European Commission (2020), *Rule of Law Report: Country Chapter on the rule of law situation in Latvia*, European Commission, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020SC0313&qid=1680168546912>. [10
1]
- European Commission (2012), *Amendments to the Cabinet of Ministers Regulation No. 478-Cabinet Regulation No. 103 of 07.02.2012*, https://commission.europa.eu/document/download/c5a37352-a388-4372-94fb-9a1ec02e2be4_en?filename=91_1_195544_input_mem_latvia_additional_en.zip. [86]
- French Republic (2013), *LOI n° 2013-907 du 11 octobre 2013 relative à la transparence de la vie publique*. [83]
- G20 (2018), *G20 High-Level Principles for Preventing and Managing 'Conflict of Interest' in the Public Sector*, http://www.g20.utoronto.ca/2018/adopted_hlps_on_coi.pdf. [41]
- GDPRHub (2024), *Article 10 GDPR*, https://gdprhub.eu/Article_10_GDPR. [58]
- German Federal Ministry of the Interior (2014), *Rules on Integrity*, <https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/EN/publikationen/2014/rules-on-integrity.pdf>. [97]
- Government Gazette of the Hellenic Republic (2021), "Law 4795/2021", *Government Gazette of the Hellenic Republic*, Vol. A/62, https://www.et.gr/api/Download_Small/?fek_pdf=20210100062. [10
7]

- GRECO (2023), *Fifth Evaluation Round. Preventing corruption and promoting integrity in central governments (top executive functions) and law enforcement agencies. Second Compliance Report: Latvia*, <https://rm.coe.int/fifth-evaluation-round-preventing-corruption-and-promoting-integrity-i/1680a9c53d>. [36]
- GRECO (2022), *5th Evaluation Round 2nd Compliance Report Slovenia*, <https://rm.coe.int/fifth-evaluation-round-preventing-corruption-and-promoting-integrity-i/1680aa9f5d>. [77]
- GRECO (2021), *Fifth Evaluation Round. Preventing corruption and promoting integrity in central governments (top executive functions) and law enforcement agencies. Compliance Report: Latvia*, <https://rm.coe.int/fifth-evaluation-round-preventing-corruption-and-promoting-integrity-i/1680a1022a>. [76]
- GRECO (2019), *Fifth Evaluation Round, Preventing corruption and promoting integrity in central governments (top executive functions) and law enforcement agencies, Belgium*, <https://rm.coe.int/fifth-evaluation-round-preventing-corruption-and-promoting-integrity-i/1680998a40>. [90]
- GRECO (2018), *FIFTH EVALUATION ROUND Preventing corruption and promoting integrity in central governments (top executive functions) and law enforcement agencies EVALUATION REPORT ESTONIA*, GRECO. [75]
- GRECO (2017), *Fifth Evaluation Round. Preventing corruption and promoting integrity in central governments (top executive functions) and law enforcement agencies. Evaluation Report: Latvia*, <https://rm.coe.int/fifth-evaluation-round-preventing-corruption-and-promoting-integrity-i/16808cdc91>. [14]
- GRECO (2015), *Fourth Evaluation Round. Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors. Compliance Report: Latvia*, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806c6d6b>. [91]
- GRECO (2012), *Fourth Evaluation Round. Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors. Evaluation Report: Latvia*, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806c6d36>. [24]
- HATVP (2023), *Organisation*, <https://www.hatvp.fr/la-haute-autorite/institution/organisation/>. [80]
- HATVP (2023), *Preventing Conflicts of Interest*, <https://www.hatvp.fr/en/high-authority/ethics-of-publics-officials/list/#what-is-the-submission-process-rp>. [50]
- HATVP (2023), *Who declares?*, <https://www.hatvp.fr/en/high-authority/ethics-of-publics-officials/list/#5743>. [37]
- HATVP (2018), *Sample disclosure statement of assets and liabilities*, https://www.hatvp.fr/wordpress/wp-content/uploads/2018/02/EN_sample-disclosure-statement-of-assets-and-liabilities.docx. [32]
- HATVP (2013), *Act no. 2013-907 on Transparency in Public Life*, <https://www.hatvp.fr/wordpress/wp-content/uploads/2018/01/Act-no.-2013-907-dated-11-October-2013-on-transparency-in-public-life.pdf>. [51]
- Judicial Ethics Commission (2021), *Code of Judicial Ethics*, [6]

- https://www.at.gov.lv/files/uploads/files/9_Tieslietu_padome/Dokumenti/CODE%20OF%20JUDICIAL%20ETHICS_EN.pdf.
- KNAB (2023), *Corruption Prevention and Combating Bureau*, <https://www.knab.gov.lv/en>. [13]
- KNAB (2023), https://www.knab.gov.lv/sites/knab/files/media_file/structure-of-knab_2023.pdf, https://www.knab.gov.lv/sites/knab/files/media_file/structure-of-knab_2023.pdf (accessed on 18 October 2024). [71]
- KNAB (2023), *Law on Prevention of Conflict of Interest in Activities of Public Officials (IKNL): Challenges/ problems/ research themes*. [53]
- KNAB (2023), *Operational Strategy 2023-2026*, <https://www.knab.gov.lv/en/media/3790/download?attachment>. [110]
- KNAB (2023), *Questionnaire for the OECD Review of Conflict of Interest in Latvia..* [66]
- KNAB (2022), *Kā atpazīt korupciju: Praktisks informatīvais materiāls ar piemēriem un pazīmēm, kas var liecināt par korupciju [How to recognise corruption: Practical informational material with examples and signs that may indicate corruption]*, <https://www.knab.gov.lv/lv/media/3296/download?attachment>. [93]
- KNAB (2018), *Guidelines on Basic Requirements for Internal Control System for the Prevention of the Risk of Corruption and Conflict of Interest in Institutions of a Public Person*, <https://www.knab.gov.lv/en/media/2330/download>. [69]
- KNAB (2008), *Guideliens for State Civil Service Officials on Avoiding Conflict of Interest*, <https://www.knab.gov.lv/lv/media/870/download>. [25]
- Ministry of Justice Advisory Board for Corporate Governance (2020), *Corporate Governance Code: Good corporate governance recommendations for companies in Latvia*, <https://www.tm.gov.lv/lv/media/7299/download?attachment>. [67]
- New Brunswick Conflict of Interest Commissioner (2014), *Annual Report Members' conflict of interest Act 2014*, <http://www.gnb.ca/legis/business/currentsession/58/58-1/LegDoc/Eng/July58-1/AnnualReportCOI-e.pdf>. [87]
- OECD (2024), *OECD Public Integrity Indicators*. [4]
- OECD (2023), *Mission Notes*. [42]
- OECD (2023), *Review of Lithuania's National Agenda on the Prevention of Corruption: Strengthening Public Sector Integrity Strategies*, OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/e6efed26-en>. [72]
- OECD (2022), *OECD Integrity Review of Costa Rica: Safeguarding Democratic Achievements*, OECD, <https://www.oecd.org/publications/oecd-integrity-review-of-costa-rica-0031e3b3-en.htm>. [61]
- OECD (2020), *OECD Public Integrity Handbook*, OECD, <https://www.oecd.org/corruption-integrity/reports/oecd-public-integrity-handbook-ac8ed8e8-en.html>. [11]
- OECD (2020), *OECD Public Integrity Handbook*. [73]
- OECD (2019), *OECD Integrity Review of Argentina: Achieving Systemic and Sustained Change*, [33]

- OECD Public Governance Reviews, OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/g2g98ec3-en>.
- OECD (2017), *OECD Integrity Review of Peru: Enhancing Public Sector Integrity for Inclusive Growth*, OECD Public Governance Reviews, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264271029-en>. [81]
- OECD (2017), *OECD RECOMMENDATION OF THE COUNCIL ON PUBLIC INTEGRITY*, <https://www.oecd.org/gov/ethics/OECD-Recommendation-Public-Integrity.pdf> (accessed on 30 August 2021). [2]
- OECD (2016), *Country case: Integrity training in Germany*. [74]
- OECD (2015), "Managing conflict of interest: Pre- and post-public employment", in *Government at a Glance 2015*, OECD Publishing, https://doi.org/10.1787/gov_glance-2015-33-en. [64]
- OECD (2011), *Asset Declarations for Public Officials: A Tool to Prevent Corruption*, Fighting Corruption in Eastern Europe and Central Asia, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264095281-en>. [31]
- OECD (2005), *Managing Conflict of Interest in the Public Sector: A toolkit*, OECD, <https://www.oecd.org/gov/ethics/49107986.pdf>. [29]
- OECD (2004), *OECD Guidelines for Managing Conflict of Interest in the Public Service*, https://www.oecd-ilibrary.org/governance/managing-conflict-of-interest-in-the-public-service_9789264104938-en. [10
9]
- OECD (2003), *Managing Conflict of Interest in the Public Service OECD Guidelines and Country Experiences*, OECD, <https://www.oecd.org/gov/ethics/48994419.pdf>. [3]
- OECD (2003), *Recommendation of the Council on OECD Guidelines for Managing Conflict of Interest in the Public Service*, OECD/LEGAL/0316, <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/130/130.en.pdf>. [1]
- Office of Conflict of Interest and Ethics Commissioner (2022), *What are the rules?*, <https://ciec-ccie.parl.gc.ca/en/rules-reglements/Pages/default.aspx>. [95]
- Oficina Anticorrupcion Argentina (2023), *Monitoring System of Private and Public Activities Before and After the exercise of public function*, <https://www.argentina.gob.ar/anticorrupcion/prevencion-de-los-conflictos-de-intereses/sistema-de-monitoreo-de-actividades>. [10
0]
- Ombudsman of the Republic of Latvia (2024), *Opinion in Probation Case No. 2022-32-15A, 17AB on the right to subsistence of a long-suspended public official*, <https://www.tiesibsargs.lv/resource/atzinums-parbaudes-lieta-nr-2022-32-15a17ab-par-ilgstosi-atstadinatas-valsts-amatpersonas-tiesibam-uz-iztiku/>. [28]
- Open Data Charter (2015), *Principles - International Open Data Charter*, <https://opendatacharter.net/principles/>. [46]
- Parliament of Canada (2023), *Conflict of Interest Code for members of the House of Commons*, <https://www.ourcommons.ca/procedure/standing-orders/appa1-e.html>. [89]
- PINREG (2024), *PINREG*, https://pinreg.vtek.lt/app/#new_tab. [48]
- Prosecutor General of Latvia (2021), *Order of the Prosecutor General 09/12/2021 No.P-101-100-* [7]

2021-00037.

- Protocol UA (n.d.), *Article 59. Unified State Register of Persons Who Committed Corruption or Corruption-Related Offenses*, <http://Стаття 59. Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення - Про запобігання корупції - Закони України | Protocol>. [54]
- Public Prosecutor's Office, FIU, KNAB (2021), *INDICATORS OF CORRUPTION AND CASE ANALYSIS*, <https://www.fid.gov.lv/uploads/files/2021/korupcijas%20materija%20C4%81Is/INDICATORS%20OF%20CORRUPTION%20AND%20CASE%20ANALYSIS.pdf>. [40]
- Regional Anti-Corruption Initiative (2019), *International Treaty on Exchange of Data for the Verification of Asset Declarations*, <https://archive.rai-see.org/regional-data-exchange-on-asset-disclosure-and-conflict-of-interest/>. [43]
- Republic of Latvia Cabinet of Ministers (2017), *Regulation No. 630: Regulations Regarding the Basic Requirements for an Internal Control System for the Prevention of Corruption and Conflict of Interest in an Institution of a Public Person*, <https://www.vvc.gov.lv/en/laws-and-regulations-republic-latvia-english/cab-reg-no-630-regulations-regarding-basic-requirements-internal-control-system-prevention-corruption-and-conflict-interest-institution-public-person>. [98]
- SAB (2023), *The Consitution Protection Bureau of the Republic of Latvia*, <https://www.sab.gov.lv/>. [21]
- Saeima (2023), *Amendments In the Law On Prevention of Conflict of Interest of Public Officials in action*, <https://likumi.lv/ta/id/340241>. [63]
- Saeima (2021), *Grozījumi likumā "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā"* [Amendments to the law "On the prevention of conflict of interest in the activities of public officials"], <https://likumi.lv/ta/id/324268-grozijumi-likuma-par-interesu-konflikta-noversanu-valsts-amatpersonu-darbiba>. [94]
- Saeima (2020), *Amendment In the Law On Prevention of Conflict of Interest of Public Officials in action*, <https://likumi.lv/ta/id/315736>. [49]
- Saeima (2016), *Public Procurement Law*, <https://likumi.lv/ta/en/en/id/287760>. [82]
- Saeima (2009), *Law on Remuneration of Officials and Employees of State and Local Government Authorities*, <https://likumi.lv/ta/en/en/id/202273>. [62]
- Saeima (2002), *Law on Corruption Prevention and Combating Bureau*, <https://likumi.lv/ta/id/61679-korupcijas-noversanas-un-apkarosanas-biroja-likums>. [12]
- Saeima (2002), *On Prevention of Conflict of Interest in Activities of Public Officials (IKNL)*, <https://likumi.lv/ta/en/en/id/61913>. [5]
- Saeima (1998), *Criminal Code*, <https://likumi.lv/ta/en/en/id/88966>. [52]
- Saiema (2000), *State Civil Service Law*, <https://www.mk.gov.lv/en/media/1385/download>. [10
2]
- Slovenia Commission for the Prevention of Corruption (2024), , <https://www.kpk-rs.si/sl/aktivnosti-komisije/prijava-korupcije>. [56]
- Slovenia Corruption Prevention Commission (2024), *Integrity Violations*, <https://www.kpk-> [57]

- rs.si/sl/instituti/integriteta/krsitve-integritete.
- SRS (2023), *State Revenue Service*, <https://www.vid.gov.lv/en>. [17]
- SRS (2022), *Public Annual Report 2022*, <https://www.vid.gov.lv/en/media/18387/download?attachment>. [18]
- State Police Republic of Latvia (2020), *National Police Code of Ethics*, https://www.vp.gov.lv/sites/vp/files/content/vp_etikas_kodekss_050220.docx. [8]
- State Revenue Service (2022), *Information Material Regarding the Application of Sections 2 and 3 of Article 4 of the Law "On the Prevention of Conflict of Interest in the Activities of Public Officials" in Determining the Status of a Public Official*, <https://www.vid.gov.lv/lv/media/14268/download?attachment>. [34]
- State Revenue Service (2022), *Public Report 2022*, <https://www.vid.gov.lv/en/media/18387/download?attachment>. [10
3]
- State Revenue Service (2022), *Regulations of the Ethics Commission of the State Revenue Service*, <https://www.vid.gov.lv/lv/media/86/download?attachment>. [20]
- State Revenue Service (2021), *Public Report 2021*, <https://www.vid.gov.lv/en/media/2494/download?attachment>. [10
4]
- State Revenue Service ([Access on 11 April 2023]), *Declarations of Public Officials*, <https://www6.vid.gov.lv/VAD>. [45]
- State Revenue Service 2020 (2020), *Public Report 2020*, <https://www.vid.gov.lv/en/media/2495/download?attachment>. [10
5]
- STT (2023), *stt.lt*, <https://www.stt.lt/en/structure-and-contacts/structure/7587>. [10
8]
- Supreme Council of Latvia (1984), *Administrative Violations Code*, <https://likumi.lv/ta/en/en/id/89648-latvian-administrative-violations-code>. [85]
- Supreme Court of Latvia (2019), *Case Law in the cases of the Corruption Prevention and Combating Bureau 2004-2019*. [70]
- Supreme Court Senate of Latvia (2023), <https://www.at.gov.lv/en/tieslietu-padome/tiesnesu-pasparvaldes-institucijas/tiesnesu-etikas-komisija>. [22]
- Transparency International Latvia (2022), *Kopsavilkums: Latvijai Jaunajā Pašvaldību Likumā Jāspēj Saglabāt Lēmējvaras Un Izpildvaras Nošķiršanu*, <https://delna.lv/lv/2022/04/26/kopsavilkums-latvijai-jaunaja-pasvaldibu-likuma-jaspej-saglabat-lemejvaras-un-izpildvaras-noskirsana/>. [44]
- Transparency International Latvia (2020), *Integrity Watch LV. Shining a light on the relationship between money and politics in Latvia*, https://delna.lv/wp-content/uploads/2020/12/IW-LV-Report_final_ENG.pdf. [35]
- U.S. Office of Government Ethics (2024), *OGE Form 278e: Part 6 Other Assets and Income*, https://www.oge.gov/web/278eGuide.nsf/Part_6#Collectible_NFT_or_Fractionalized_F_NFT. [39]
- U4 Anti-Corruption Resource Centre, Transparency International (2024), *Improving and enforcing income, interest and asset declaration systems*, <https://www.u4.no/publications/improving-and-> [55]

[enforcing-income-interest-and-asset-declaration-systems.pdf](#).

- UNODC (2019), *Income and Asset Declaration Systems in Indonesia*, [92]
[https://www.unodc.org/roseap/uploads/archive/documents/topics/anti-corruption/Indonesia Asset declaration systems Country report revised TH 1.pdf](https://www.unodc.org/roseap/uploads/archive/documents/topics/anti-corruption/Indonesia%20Asset%20declaration%20systems%20Country%20report%20revised%20TH%201.pdf).
- UNODC (2018), *PROVISION OF TECHNICAL ASSISTANCE BY G20 ANTI-CORRUPTION WORKING GROUP COUNTRIES INFORMATION PROVIDED BY BRAZIL*, UNODC, [78]
https://www.unodc.org/documents/corruption/G20TechnicalAssistance/PROVISION_OF_TECHNICAL_ASSISTANCE_BY_BRAZIL_on_G20_ACWG.pdf (accessed on 28 September 2023).
- UNODC (2018), *Thematic compilation of relevant information submitted by Germany, Article 7, paragraph 4 UNCAC Conflict of Interest*, [65]
[https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/workinggroup4/2018-September-6-7/Contributions NV/Germany EN.pdf](https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/workinggroup4/2018-September-6-7/Contributions_NV/Germany_EN.pdf).
- UNODC ([Accessed on 16 April 2023]), *Thematic compilation of relevant information submitted by Slovenia: Article 7, paragraph 4 UNCAC Conflict of Interest*, [96]
[https://www.unodc.org/documents/corruption/WG-Prevention/Art 7 Conflicts of interest/Slovenia.pdf](https://www.unodc.org/documents/corruption/WG-Prevention/Art_7_Conflicts_of_interest/Slovenia.pdf).
- UNODC, OECD and World Bank (2020), *Preventing and Managing Conflicts of Interest in the Public Sector - Good Practices Guide*, [27]
<https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2020/Preventing-and-Managing-Conflicts-of-Interest-in-the-Public-Sector-Good-Practices-Guide.pdf>.
- World Bank (2009), *Income and Asset Declarations: Tools and Trade-offs*, [30]
[https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/StAR/StAR_Publication - Income and Asset Declarations.pdf](https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/StAR/StAR_Publication_-_Income_and_Asset_Declarations.pdf).